

22190
—
sign. C-47

ВОЈНО ДЕЛО

1

1 9 5 4

С А Д Р Ж А Ј

	Стр.
Генерал-потпуковник Павле Јакшић : <i>О планирању и руковођењу борбеним дејствима</i>	1
Мајор Радко Мочивник : <i>Карактеристике позициске одбране на широком фронту</i>	32
Потпуковник Милорад Мијалковић : <i>Нека иштања садејства пешадије и артиљерије</i>	44
Пуковник Асим Тановић : <i>Распоред и премештање армиских позадинских јединица и установа</i>	50

ИЗ ИСТОРИЈЕ РАТНЕ ВЕШТИНЕ

Пуковник Александар Бакић : <i>О раду Обавештајног одељења 3 армије</i>	67
--	----

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Потпуковник Зуфер Мусић : „Мишљење у вези са шреширањем појма „одбрана““	71
Потпуковник Војо Николић : „Мишљење у вези са шреширањем појма „одбрана““	75

ISKUSTVA IZ RATA U KOREJI

<i>Noćni napad na kotu 528</i>	84
<i>Obuka tenkista u Koreji</i>	86

IZ INOSTRANIH ARMIIJA

<i>Severoatlantski pakt i odbrana Evrope</i>	87
<i>SAD i zemlje Američkog kontinenta</i>	88
<i>Zemlje Britanske Zajednice Naroda</i>	90
<i>Francuska i zemlje Beneluksa</i>	93
<i>Italija</i>	95
<i>Svedska</i>	98

PRIKAZI KNJIGA I ČASOPISA

<i>Dru Miditon: Odbrana Zapadne Evrope</i>	100
<i>J. Maršan: Težnje razvoja vazduhoplovnog materijala</i>	102
<i>Artijerija</i>	106
<i>Ginter Blumentrit: Strategisko povlačenje</i>	111
<i>Dr F. R. Kornman: Odbranbena divizija</i>	114
<i>Pukovnik Maks Vaibel: Zašto su Svaјcarskoј potrebni tenkovi</i>	116

Уреднички одбор: Генерал-потпуковник **Михаило Апостолски**, генерал-потпуковник **Љубо Вучковић**, генерал-потпуковник **Душан Кведер**, генерал-потпуковник **Иван Рукавина**, генерал-потпуковник авијације **Зденко Улепић**, пуковник **Бранко Боројевић**, пуковник **Милутин Шушовић** (одговорни уредник).
 Адреса: Војно-издавачки завод „Војно дело“, Београд, Немањина 9, телефон 20-421, локал 873. Текући рачун код Народне банке бр. 1032-Т-219, поштански фах 692.

ВОЈНО ДЕЛО

ОПШТЕВОЈНИ ТЕОРИСКИ ЧАСОПИС

БРОЈ 1

ЈАНУАР 1954

ГОДИНА VI

Генерал-потпуковник **ПАВЛЕ ЈАКШИЋ***

О ПЛАНИРАЊУ И РУКОВОЂЕЊУ БОРБЕНИМ ДЕЈСТВИМА¹⁾

На страницама наших часописа вођена је доста дуга дискусија о т.зв. „организационом процесу“. Иако се ни тада нисам слагао са изнетим мишљењима о томе проблему, не бих желео да се овај чланак схвати као повод за враћање на стару тему и отварање дискусије са ауторима који су о томе дали своје мишљење, јер сада већ сви знамо да изложено мишљење у часописима ни за кога не важи као обавеза или правило, већ само као прилог решавању било ког проблема који своје решење треба да нађе у званичним правилима. Ово утолико пре што ћу се овде углавном бавити садржајем рада у припреми и извођењу борбених дејстава, док ћу „организациони процес“, као форму рада, додиривати само узред, колико је то неопходно. Непосредни повод за покретање ових питања претставља чињеница да се на командно-штабним играма још увек може наићи на штабове који заседају, саслушавају неконкретне и бесадржајне реферате и већају чак и онда када им противник прилази на блиско отстојање.

* Чланак је писан почетком 1953 године.

¹⁾ Тешкоће које сам осећао при решавању тактичких задатака у школи и руковођењу КШРИ у јединицама, због недостатка систематизоване проблематике с којом се сусрећемо на овоме послу и упутстава како је треба решавати, навеле су ме на мисао да, у границама својих могућности и уз свакодневни посао, дадем свој допринос решавању овог проблема. Иако никако не желим никоме да наметнем своје погледе као нека правила по којима би се радило у свакој прилици, ипак сам се уверио да овако систематизован материјал, узет као основа, знатно олакшава решавање разних тактичких задатака и координацију у раду појединих органа штаба, иако увек заступа тезу да је стваралачки, конкретни рад, основа свакога успеха.

Ако би неко добио утисак да потцењујем улогу штаба, онда желим да нагласим да немам ту намеру. Ако сам више говорио о улози и задацима команданта, онда је то због тога што је већ доста говорено о улози штаба, а далеко мање о задацима команданта. Ја сматрам да ни командант не може радити без штаба, ни штаб без команданта. Зато је неопходно да се и једном и другом одреде задаци и да се повежу у једну целину, али не у такву у којој би командант био само старешина штабног колектива преко кога би само спроводио своју вољу, или мимо њега општио са потчињеним командантима.

Ако би их запитали зашто раде тако, они редовно одговарају да у рату не би тако радили, и да тако раде из „педагошких“ разлога и из бојазни да би се њихов рад негативно оценио ако сада не би тако руководили борбеним дејством. Ту мало поможу примедбе, наиме да рад треба саобразити ратним условима и конкретној ситуацији, јер је код њих већ усвојен шаблон по коме се све одвија и који им служи за правдање неправилних одлука.

С друге стране, у организационој структури наших штабова наступиле су извесне измене (ради се о месту и улози управа — раније команди — родова, које сада и нису команде него више штабни органи) и усвојени извесни принципи руковођења који не одговарају ни раније третираном „организационом процесу“ ни систему документације као средству за решење оних питања која се појављују при ангажовању јединица у борбеним радњама. Но, иако ови проблеми траже своје комплексно решење, ипак сматрам да неколико напомена о томе може допринети њиховом решењу.

Пошто ћу своја излагања базирати више на личном убеђењу него на литератури, и како се та моја убеђења и погледи заснивају углавном на искуству стеченом у нашем Ослободилачком рату, сматрам да ће бити од користи ако се најпре осврнем на проблем организације и руковођења, у ширем смислу те речи, у развоју наших оружаних снага, утолико пре што све више увиђамо да наш Народноослободилачки рат није нека застарела форма борбених дејстава, него, напротив, да се и у њему могу наћи многобројна искуства оперативне, тактичке и организациске природе која нам и у будућности могу врло корисно послужити. Ситуације које су стваране у Кореји — где су се бориле савремено опремљене војске — и које су биле веома сличне ситуацијама у нашој земљи за време борбе с Немцима, нагоне нас на размишљање о ономе како смо припремали и изводили борбена дејства у прошлом рату.

Дубоко народни и револуционарни карактер Народноослободилачке војске условио је разне форме руковођења у планирању, командовању, координирању и контроли. Истина, не може се тврдити да су те форме биле апсолутно нове, јер су многе од њих биле познате и делимично или у целини примењиване и раније. Овде се више може говорити о методу примене разних принципа на конкретне услове у којима је расла и борила се наша војска.

Ако планирање схватимо као предвиђање онога што ће се десити и предузимање таквих мера које ће обезбедити постигнуће наших циљева, онда је разумљиво да се овај рад може одвијати на мање или више централистичкој основи. Функције руковођења у Ослободилачком рату одликовале су се у почетку борбе највећом децентрализацијом, док су се током рата све више осећали елементи централизације, али још увек далеко мање него у осталим армијама. Карактер нашег рата захтевао је да се поставе циљеви, издају директиве за организацију оружаних јединица и поставе тактички принципи, а да се све остало препусти стваралаштву и иницијативи људи — учесника. Ми смо започели рат када су партизански одреди претстављали

скоро врховну војну власт на својој територији, с тим што је та власт током времена сужавана повезивањем одреда и стварањем крупнијих оперативних формација. Но, и ове нове формације — бригаде, дивизије и корпуси — имале су релативно велику слободу акције, већу него у осталим војскама. Овде можемо уочити важну одлику нашег система руковођења у рату, наиме, да се он подвргавао закону кретања и развика, тј. да се усавршавао и саображавао новоствореној ситуацији, условљеној развиком војске и војнополитичке ситуације у целини. Разумљиво је да би систем руковођења без тога тешко могао обезбедити постигнуће ратних циљева. Да је неко 1941 године покушао да планира из једног центра када ће који партизански одред поставити заседу и како напасти непријатеља, тај би, у најмању руку, укочио развика борбе ако је не би и потпуно угушио. Исто тако, да је слобода деловања партизанских одреда из 1941 године, примењивана 1944 и 1945 на батаљоне и бригаде у саставу дивизија, стрељачких корпуса и армија, несумњиво је да би тиме било онемогућено организовано деловање и извршење задатака који су тада стајали пред нашом Армијом. Тај процес централизације завршен је на крају рата, када је формиран Генералштаб и централни војни органи у приближно онаквом саставу и обиму у коме и данас функционишу.

Међутим, проблем веће или мање централизације, односно децентрализације у раду појединих органа наше Армије као целине и данас је актуелан, јер се мењају економско-политички услови у нашој земљи, а у вези са њима опрема и задаци наше војске. Може се поставити питање да ли организационе форме наших штабова, организација рада унутар њих и њихова међусобна веза, најбоље одговарају нашој будућој стратегији и тактици, улози човека и материјалне опреме.

Разумљиво је да форме рада и руковођења не могу бити потпуно истоветне ако се једна армија налази, на пример, у стратегиској дефанзиви са формама рада и руковођењем ако се она налази у стратегиској офанзиви, или у условима чврстог непрекидног фронта и територијалног, партизанског рата, јер се планирање у нападу разликује од планирања у одбрани, планирање у маневарској одбрани од онога у позициској, планирање у вишим од планирања у нижим штабовима и јединицама разних специјалности, итд. Али се већи успех увек може очекивати ако се већи број људи ангажује на постигнућу одређеног циља и ако се обезбеди размах њихове стваралачке иницијативе. У томе је била снага нашег руковођења у Ослободилачком рату, из те су поставке никле многе конкретне форме организације и планирања, а тај принцип треба да буде руководећи и данас. На основу тога принципа можемо лако оценити да ли смо правилно поставили међусобни однос појединих команди и органа у штабу, да ли је начелник штаба на своме месту, да ли је и до које мере дозвољена конспирација у раду, до које мере су правилне извесне тенденције у планирању које намећу обавезу да се у армији испланира шта ће радити чета, батаљон, итд., итд.

Очевидно је да наше ратно искуство, које наводи на закључак да планирање треба да одговара конкретним условима и да поштује принцип социјалистичке демократије (где је социјалистичка демократија ангажовање широких маса у решавању друштвене проблематике) и данас има прворазредни значај. Ми настојимо да то наше искуство поштујемо кад се изјашњавамо против шаблонизма и када подвлачимо да је човек одлучујући елеменат, да све треба да буде потчињено човеку и да брига о њему, о његовим материјалним условима живота и његовим политичким погледима, моралним особинама и достојанству треба увек да буде у центру пажње свих старешина.

И командовање, које се у суштини састоји у праву неког да наређује и у дужности осталих да то извршавају, прошло је код нас дуг процес развитка. У почетку су готово сва права била у рукама колектива. Нарочито је важно истаћи да је колектив бирао и смењивао своје старешине које су му биле одговорне. Познато је да су скоро сви проблеми (не само персоналне природе и питања живота јединице, него често и питања планова војних акција) решавани јавно на састанцима. У даљем току развитка војске колектив је по директивама централног руководства створио стручне органе — штабове и команде — којима је предавао у надлежност функције командовања једну за другом: најпре прављење и извођење тактичко-оперативних планова, затим бригу око снабдевања, персонална питања, итд. У исто време рељефно су израстале и функције појединих личности — команданта, политкомесара, начелника штаба и других органа у штабу и вршено повезивање команди по вертикалној линији, тј. постепена централизација командовања.

Од колективног командовања постепено се прелазило на изградњу команди и штабова док се није дошло до типа командовања који данас постоји у нашој Армији, који се умногоме разликује од типа командовања у другим армијама. Данас су команде и штабови на себе преузели све послове око припрема за ратне задатке. У њима старешине не полажу рачун о своме раду својој јединици, него претпостављеној команди. Али се и у почетним формама командовања у нашој војсци могу наћи поставке које се и данас могу пренети, истина у другим условима и на други начин.

Колективна припрема за извршење задатка давала нам је многоструке користи не само у виду предлога пре поласка на задатак, него далеко више за време извођења. Скоро сви наши војници у рату били су нека врста команданата, зато што су знали не само свој задатак него често и задатке целе јединице, а то им је омогућавало развијање стваралачке иницијативе до максимума. На основу овог искуства данас бисмо могли уочити штетност тенденција које иду за тим да се планови израђују у уско затвореном кругу и да се са задатком не упознају у довољној мери извршиоци који у том случају чекају наређења и за најситније ствари. Но, не сме се толерисати ни бесадржајно „реферисање“ и конферисање у оквиру штабова без чврсте везе са јединицама и ситуацијом. Ту се може наћи објашњење зашто је каткад било ефикасније постављање задатка преко парти-

ске организације него преко команде. У првом случају се проблем решавао преко команде, мање или више административно, тј. без контакта са људима, док је основна партиска организација сакупљала људе и објашњавала им не само важност задатка, него често и мере које су нужне за постигнуће циља. Међутим, то може, а и дужна је да уради команда.

Искуство из рата говори нам да у организационом процесу припрема и у току извођења разних задатака треба ступити у контакт са што ширим кругом људи и непосредно им објаснити задатак. Четни и батаљонски скупови читавог људства, на којима би говорили команданти као војно-политички руководиоци, претстављају моћне полуге у припреми јединице за схватање мирнодопског или ратног задатка, само ако ситуација допушта да се одрже такви скупови.

Разуме се да има извесних тајни које треба чувати и да увек треба процењивати шта се не сме саопштавати. Начелно треба саопштавати што више чињеница а што мање тајити, а не обратно. Зато је поучан поступак Наполеона који је пред битку код Аустерлица упознао целу војску са основном идејом битке.

Сваки војник треба да познаје свој маневар, каже једно војничко правило, а то се може најбоље постићи одржавањем контакта са борачким саставом. Разуме се да то у првом реду важи за официре и подофицире који руководе борцима. Зато треба показати крајњу инвентивност у проналажењу форми рада (разноврсни састанци и поступци) који ће обезбедити да сви учесници, а пре свега потчињене старешине и официри штаба, схвате на који ће се начин извршити задатак. Свакако, ови се састанци не смеју организовати на бази дисциплитета, парламентаризма и недисциплине, него тако да буду средство за измену мисли, после чега ће на крају следити одлука старешине која мора бити обавеза за све. Исто тако, они се не смеју одржавати ни на рачун брзине одлучивања и дејства.

Трагови колективности и демократичности видно су се манифестовали у току Народноослободилачке борбе и код осталих функција руковођења. Тако су, на пример, и јединство погледа, иницијатива широких размера, разумевање маневра и тактике — и поред недостатака техничких средстава везе — обезбеђивали координацију дејства по времену и простору и замењивали чврсту руку старешина тамо где се она није могла увек осетити. Осећај одговорности који је био усађен у готово сваком борцу невидљиво је координирао дејства појединаца и јединице у духу постизања заједничког циља и масовном контролом борачке масе обезбеђивао извршење задатка и без непосредног присуства старешина у шумама и по ноћи. И ова тековина има велики значај за васпитање нашег руководећег и борачког састава. Иако не можемо претпоставити да ћемо у будућој масовној армији имати све људе свесне у истом степену у ком су били борци-добровољци, ипак је и данас правилна тежња да се даде размах иницијативи најбољих и да се на њих ослања у вршењу утицаја на остале. На основу нашег искуства ми не бисмо могли усвојити извесне правилске одредбе неких армија — које имају тенденцију да се одомаће

и код нас — например да војник иде напред само по команди, јер би према нашем искуству свако морао да делује у духу извршења постављеног задатка, без посебне команде. Овако обучени војници деловаће стваралачки и вући за собом и оне који још нису достигли степен њихове свести и вештине и на тај начин их подржавати у борби и олакшавати команду чији значај нико не оспорава. Само треба имати у виду да старешина не може свуда да стигне и да није успешно оно командовање које не подржавају борачке масе.

Такав систем руковођења који је, уз стални пораст свести, обезбеђивао нераскидиву везу руководећег и борачког састава и плански потстицао стваралаштво на свима пољима делатности, омогућавао је борбу голоруког народа са модерно опремљеном и извежбаном Немачком армијом и гарантовао извршење најтежих задатака у најтежим условима глади, зиме и ноћи. Тај систем, који се заснивао на љубави према људима и неограниченом поверењу у њих, обезбеђивао је лако управљање трупима, стални пораст људства и замену сваком палом другом. Полазећи баш од те перспективе, размотрићу неколико основних проблема планирања борбених дејстава и руковођење њима. Изабраћу организацију борбених дејстава уопште и посебно борбену заповест, и то као израз одлуке команданта, тј. основе за рад свих штабова и јединица.

Код нас постоји и такво схватање, које нарочито долази до изражаја на неким вежбама, да се не треба много бринути за организацију рада штабова и јединица. Уместо тога, увек се примењује исти шаблон, иако је очевидно да се за организацију борбених дејстава не може дати готов рецепт решења који би увек важио (као што није могуће изнаћи мудрост по којој би се увек, аутоматски, могао избрати правац главног удара у нападу и тежиште у одбрани, или победити противник), јер је ту потребно размишљање, одлучивање и непрекидно деловање.

Као што командант помоћу свога штаба, а на основу изучавања конкретне ситуације, одређује елементе одлуке и многе друге, он је исто тако обавезан да непрекидно организује рад у свом штабу и целој јединици, па према томе и кад прими неки конкретни задатак за напад или одбрану. Само се по себи разуме да тај план рада мора одговарати елементима стварне ситуације: стању код непријатеља, земљишту, сопственом положају, а пре свега времену, које јединици стоји на расположењу за извршење одређеног задатка.

А да би командант и штаб могли што успешније да организују овај процес рада, они се користе стеченим искуством исто онако као што се користе искуством стеченим при избору правца главног удара, садржаним у оперативним и тактичким захтевима којима тај правац треба да одговори (слабост противника, повољни услови за употребу свих родова војске, могућност садејства, снабдевања, итд.). Ако се тако постави проблем организационог процеса, онда би се појавило питање: каква би се упутства могла дати командама које би их могле користити у свим условима?

Изгледа довољно да се природним редоследом наброје сви послови које командант и штаб треба да сврше до почетка дејстава и за време њиховог извођења, с тим да се у најпотпунијем облику и јасно одреди сврха и садржај сваке радње, ко ће је и када изводити и ко је дужан да по њој поступа. Наиме, познато је да се у припремном периоду најчешће изводе следеће радње:

1) Прима се задатак од више команде, или се самостално бирају борбене радње — ако се већ налазимо у курсу ситуације, тј. ако смо већ били у борби тако да доста знамо о противнику и о нашим снагама.

2) Изучава се примљени задатак у команди и, ако је могуће, врши се лично извиђање земљишта.

3) Информише се штаб (дају се или не шире или уже информације, тј. елементи замисли будућег дејства), и у исто се време издају претходна наређења (која се могу издати и пре а и после тога, зависно од расположивог времена).

4) Саслушавају се реферати начелника родова и служби и прикупљају подаци од потчињених команданата.

5) Доноси се одлука.

6) Врши се командантско рекогносцирање и издаје борбена заповест.

7) Организује се садејство на земљишту (или по карти).

Међутим, за време док командант и штаб раде на схватању задатка, рефератима, доношењу одлуке, планирању, садејству, контроли и помоћи, разради наређења, заповести и планова, у сагласности са извођењем ових основних радњи у штабу (од којих свака има свој садржај и одређену сврху, а које читаоци свакако познају, те их нећемо износити), у јединицама се одвија процес који треба да обезбеди благовремено извршење постављеног задатка. Овде спадају: извиђање; концентрација снага и средстава; уређење командовања; претходна борбена дејства (претходна артиљериска, авио, партизанска и ваздушнодесантна дејства); уређење операциске основице или борбених положаја; оперативно и борбено обезбеђење трупа (ПТО, ПАО, ПХЗ); борба за превласт у ваздуху; оперативно маскирање; материјално-техничке припреме; евентуалне вежбе са јединицама; морално-политичке припреме, итд., што се све регулише „претходним наређењима“. Зато изгледа нереално и непотребно проналезити неку шему по којој би команде поступале и која би у виду графичког прегледа садржавала сваки поступак команди у свима степенима, јер би се таква шема — ако бисмо је створили — сукобљавала и са школском, акамоли ратном праксом.

Пошто све радње у припремном периоду нису подједнако важне, било би неправилно кад би се сви организациони процеси одвијали по истој шеми — брже или спорије, у зависности од расположивог времена — већ је много природније да се извесне чворне радње изводе са више удубљивања, тј. да им се поклања више времена, а да се друге, мање важне, брже обаве, а често и сасвим одбаце, ако то налаже краткоћа времена. Које ће радње имати предност над осталим, треба конкретно одредити. Некад ће команданту бити важнији реферати начелника родова и служби (ако није довољно упознат са ситуацијом), па ће им дати више времена; други пут ће команданту бити важније садејство, па ће га изводити засебно и темељито; трећи

пут ће проширити рекогносцирање на рачун других радњи, тако да по питањима садејства можда више неће ни излазити на терен, него ће та питања — колико је могуће — обавити на рекогносцирању, или ће изаћи 1—2 пута у оквиру армије, итд., што ће зависити од прилика, система руковођења и степена руководеће инстанце. Према томе, по моме мишљењу, треба дати нови садржај „прорачуну личног времена“ и избацити реч „личног“, јер се ту не ради о прорачуну личног времена команданта, већ о процени времена у целини, као елемента ситуације. Затим треба поставити задатак да се после свестране анализе утицаја времена донесе одлука који организациони процес највише одговара у конкретном задатку. Било би пожељно да се подаци о пројектованом организационом процесу бар углавном саопште органима штаба приликом информисања, а ако то није могуће, онда обавезно у реферату начелника штаба или после одлуке у оквиру допунских наређења. Ако би се овако радило, онда тај процес никад не би био исти приликом решавања школских задатака, као што није био нити ће икад бити исти у ратној пракси. Свођење овог рада на то да се види колико часова видног времена имамо на расположењу у датој ситуацији, а колико у току ноћи, и на то да се то време равномерно подели на поједине радње припремног периода, увек у духу исте шеме, значило би ометање вежбања у организацији припрема операције (боја), а то може имати озбиљне штетне последице.

Исто тако, не могу се сложити са тим да се нижа командна инстанца укопча у рад више инстанце при издавању коначне одлуке, и то из следећих разлога:

1) Ако би се овако радило, продужио би се организациони процес у свакој инстанци скоро за читав један дан, тако да би се утрошило двоструко дуже време од онога које би било потребно ако би се нижа инстанца укопчала на претходној одлуци, а често још и пре ове одлуке. То би јој омогућило да оријентише свој штаб до рекогносцирања више инстанце, а можда и да саслуша реферате, па у неким случајевима (нарочито ако је време сувише кратко) и да донесе своју претходну одлуку и с њом иде на рекогносцирање с вишом командом. При разматрању овог питања треба имати на уму брзину савремених операција које слабију страну могу присилити на капитулацију за неколико дана (Пољска, Француска и стара Југославија у Другом светском рату) и да време од 5—6 дана које би се губило применом оваквог процеса није мало чак ни у оквиру армије као целине. Пошто ће за организацију операција у будућим сукобима бити потребно више рада (због масовније и разноврсније технике која ће се појавити на бојном пољу), потребно је да тај вишак рада надокнађујемо бољом организацијом припремног процеса и интензивношћу самог рада.

2) Мишљење да се највећа предност укопчавања ниже командне инстанце у рад више при издавању коначне одлуке састоји у томе што потчињене инстанце отпочињу свој рад на основу коначне, дефинитивне одлуке, која више не подлеже никаквим изменама и да се на тај начин постиже најбрже доношење одлуке у свим инстанцама тако

да се целом организационом процесу даје печат сигурности и солидности, такође није оправдано. Напротив, по моме мишљењу, било би чак и штетно ако би се усвојио такав процес у коме нижа инстанца не би могла изазвати никакве измене у одлуци више инстанце. Ако, наиме, претпоставимо да је корисно да сваки командант саслуша предлоге свих органа свога штаба и да му ти предлози могу користити, онда нема разлога зашто се не би дале никакве могућности (ни теориске) нижем команданту који добро познаје ситуацију на свом сектору и у својим јединицама, да колико-толико утиче на одлуку вишег команданта који формулише и његове задатке. То би био бирократско-централистички однос у командовању уместо демократско-централистичког који нама више одговара. Зато сматрам да је корисно позвати нижег команданта не само на саопштавање претходне одлуке, него још и пре, и с њим, у времену док се припрема одлука, проучити ситуацију и створити основне елементе будуће одлуке. Наравно, овај контакт није увек могућ, али би га требало практиковати кад год то ситуација допушта, утолико пре што нас на то наводи и наше искуство из рата. Исто тако, не може се говорити ни о томе да се таквим процесом најбрже доноси коначна одлука, него се, напротив, може говорити о продужењу процеса у целини. Та брзина се не може постићи тиме што неће бити измена и објашњења између ниже и више инстанце, јер објашњења мора бити ако ни због чега другог, а оно због тога што се ситуација непрекидно мења, а још више због тога што објашњења неминовно изазива овако круто преношење задатака.

И површним посматрањем наших командно-штабних вежби лако се може уочити да се слаба пажња посвећује оним радњама које јединице треба да изврше до почетка главних борбених дејстава и које се регулишу „претходним наређењима“. Ово је условљено тиме што се усвојени организациски процес готово искључиво бави радом штабова, и то изоловано од рада јединица, и што се исувише тежи да се претходним наређењима не открије оно што се намерава предузети, тако да су та наређења непотпуна и нејасна.

Тајност има своје границе и она се не сме одржавати по цену отежавања управљања јединицама, јер би се таквим претеривањем могло довести у питање и само извршење задатака. Не треба доказивати да свака јединица која маневрише на бојном пољу, може бити изложена поразу, ако нико у њој (па ни њен командант) не зна који циљ има њен покрет и какви задаци стоје пред њом, а да и не говоримо о незадовољству које бисмо изазвали код низа команди када бисмо се у односима према њима руководили сталним неповерењем, израженим ускраћивањем основних елемената ситуације. Односе командовања треба заснивати на основној претпоставци да сви људи, који воде јединице, имају исти циљ — победу непријатеља — и да они добронамерно, савесно и иницијативно прилазе извршењу задатка. Зато им треба приступити са пуним поверењем, водећи рачуна о нужној будности, јер и међу људима може бити изузетака, али будност и неповерење у људе нису једно исто.

Други чворни проблем организационог процеса, који је изникао у наставној пракси, јесте питање његовог почетка, тј. питање стварања основне замисли дејства, и да ли ту замисао треба делимично или у целини саопштавати органима штаба.

Познато је да решење школских задатака обично почиње припремом реферата, тако да они који решавају задатак осећају извесне тешкоће због тога што немају никакве оријентације о командантовим намерама. Због тога су они, као начелници појединих родова и служби, принуђени да стварају више варијаната решења и да прибегавају апстрактностима. С друге стране, командант се појављује тек при доношењу претходне одлуке, као да ништа не мисли и не ради пре него што му сви органи штаба не поднесу своје реферате. Познато је да је организациони процес, у коме се органима штаба пре подношења реферата нису саопштавали никакви елементи замисли команданта, доводи до тога да су реферати начелника родова и служби били апстрактни, препуни правилских одредаба и некорисни.

У дискусији око тога покреће се врло интересантно и, по мом мишљењу, чворно питање, тј. питање организације операције и улоге команданта у томе раду. У циљу доказивања да командант нема ништа у глави пре но што саслуша реферисање постављена су питања: откудa замисао команданту пре реферата, може ли је он имати и шта ћемо онда ако је нема? Пре свега, нужно је утврдити да командант не може ником саопштити своју замисао ако је до момента када треба информисати штаб (тј. када се после претходне или коначне одлуке више командне врати у свој штаб) није створио у својој глави, и то из простог разлога што је нема. Калемљење, односно насилно и брзоплето стварање основне замисли дејства на рачун одузимања времена органима штаба бесмислено је и штетно. Да би штаб могао радити, командант треба да му даде оне податке ситуације којима располаже (ту се подразумева и конкретизовање питања по којима командант жели да му се реферише), припремајући у исто време своју одлуку. Изгледа природно да у процесу припрема реферата постоји контакт између команданта и његових начелника и да командант може од њих тражити све податке који га интересују и њима дати неке елементе замисли ако до њих дође и ако оцени да ће им то помоћи, као што се то у ратној пракси стварно и дешава. Међутим, неприхватљива је претпоставка да командант у било ком моменту нема замисао или елементе како би требало дејствовати да би се поразио противник у одбрани или у нападу. На који начин командант долази до елемената решења датог задатка?

1) Ти елементи су му дати од стране вишег команданта као изричито наређење у оним случајевима кад је извршено строго централизовано планирање операције.

2) Потребни елементи се заједнички стварају на састанку вишег и нижег команданта, што треба практиковати, као што сам већ напоменуо, кад год је могуће још пре доношења одлуке команданта у вишој инстанци било за напад или одбрану. Јер, ако је за једног команданта важно мишљење органа његовог штаба о правцу главног удара, борбеном поретку и ближем и следећем задатку јединице, онда је исто толико важно, ако не и важније, мишљење његовог потчињеног команданта о тим проблемима.

3) После саопштења претходне или коначне одлуке, по мом мишљењу, не треба пустити ниже команданте да иду у свој штаб пре него што заједно с вишим командантом схвате задатак и створе најгрубље црте свог решења (ако раније није остварен контакт који је изнет у тач. 2). Тако ће нижи команданти уз помоћ претпостављеног команданта доћи до извесних елемената свог будућег решења, које ће надопунити размишљањем приликом повратка у свој штаб. Без овога би припрема операције више личила на школске испите на којима професор крије своје мисли од ђака, него на озбиљан и одговоран посао којим треба колективним стваралаштвом обезбеђивати постигнуће циљева.

4) Најзад, сам командант има у глави елементе замисли, пошто сваки добар командант стално живи у ситуацији било да изводи напад или одбрану, или да прелази из напада у одбрану, или обратно. Наиме, треба имати на уму да командантов штаб није једини извор командантовог сазнања, јер ту постоје и информације потчињених команданата које се код њега стичу у најпотпунијем облику и најбржим путем, а нарочито информације, наређења и задаци које даје виша команда, које он добија и треба да добија увек први. Исто тако, ни у погледу одлуке, команданта не треба посматрати само у вези са његовим штабом, јер је одлука основа за рад свима његовим јединицама, а не само штабним органима. Највећа слабост нашег планирања и организације операције и јесте управо у томе што се готово искључиво посматра један колектив — један штаб изоловано, а целина занемарује. Према томе, командант готово редовно има елементе решења у глави пре саслушавања реферата својих начелника родова и служби и врло је редак случај када их нема. Зато он може да усмерава рад свога штаба, да му помаже и од њега тражи конкретне податке. Без тих елемената посао би се одвијао стихијно и не би дао жељене резултате.

Друго питање је: да ли је боље да командант саопшти штабу своју замисао у ширем или ужем обиму пре реферисања? Приговори да се саопштавањем замисли скучује иницијатива и слобода деловања начелника родова и служби нису оправдани ако се има у виду да се они не морају сложити са том замисли (јер она није одлука него степен развитка одлуке коју ће и сам командант допунити и изменити, па је зато и даје као оријентацију за рад штаба), него им је, напротив, дужност да је критички обраде и да на основу те анализе укажу команданту на све незгоде и предности које ће за дотични род војске наступити ако ова замисао постане одлука, и да у исто време предложе оно решење које би било најподесније за њихов род или службу. То значи да саопштавање замисли не умањује улогу органа штаба, него треба само да им помогне. А бојазан од тога да ће се органи везати за дату замисао и да неће солидно проценити ситуацију значила би исто што и сумња у савесност начелника родова и служби и немање поверења у људе. Приговор да се саопштавањем деконспирише намера команде такође није оправдан, јер ће командант кроз неколико часова у виду одлуке у потпуности саопштити своје намере.

Према томе, можемо донети следеће закључке:

1) Да командант у највећем броју случајева треба да располаже елементима замисли пре саслушавања реферата у свом штабу. Штавише, треба бирати баш такав организациони процес који ће омогућавати команданту да до тог момента има у глави елементе решења (мислим на чвршће повезивање команданта у нижој и вишој инстанци).

2) Да саопштавање целе замисли или њених елемената не спречава начелнике родова да изнесу команданту своје мишљење о томе како ће и где њихов род најбоље доћи до изражаја без обзира да ли се слаже са датом замисли или не.

3) Да ли ће се замисао саопштавати или не, зависи од конкретних услова ситуације, при чему ће време играти пресудну улогу. Тако, на пример, ако је време у припремном периоду организације операције веома ограничено, командант ће морати да изда заповест без икаквог консултовања штаба; ако има нешто више времена, он ће дати замисао или елементе замисли, како би од штаба у што краћем времену добио одговор у ком је степену могуће остварити ту замисао или је треба у нечему променити; ако има сасвим довољно времена на расположењу, командант ће пустити све своје помоћнике да стварају разне варијанте, да их пред њим образлажу, како би после дужег проучавања на крају могао одабрати најповољнију варијанту за своју одлуку.

Ако је саопштена командантова замисао, онда је природно да се и систем рада штаба, а тиме и садржај реферата, морају доста разликовати од система и садржаја из времена када штаб није имао никаквих података о елементима замисли команданта. Према томе, потребно је и вежбање у изради разних реферата зато што ће разноликост борбене праксе захтевати такав разноврстан рад.

Поставља се питање: какав би рад био најцелисходнији у мирнодопској припреми штабова? Ми смо у школама и јединицама често решавали задатке под претпоставком да начелници родова и служби немају никаквих инструкција пре него што почну састављати реферате. То значи да смо се у тим случајевима оријентисали на за нас најповољнији случај, тј. кад имамо времена у изобиљу, што у савременој ратној пракси важи само за оног ко је у стратегиској офанзиви. Тиме се, с друге стране, код команданта усађује схватање да не могу донети добру одлуку ако не саслушају и не уваже мишљење свих својих помоћника (иако су, по правилу, та мишљења често контрадикторна јер тамо где је подесно за тенкисту није за инжињерца, и сл.), на што ће у ратној пракси бити врло често присиљени. Ово је на око демократски, а у суштини бирократски систем рада, јер изолује поједине команде једну од друге и наводи их на велику спорост и несолидност у раду. Другим речима, не изграђује се тип команданта, тј. централна личност борбеног поретка трупа, која мора бити способна да првенствено мисли својом главом, користећи се при томе сугестијама својих помоћника, него му се везују и руке и мисао тиме што се исувише уноси у улоге појединих личности у штабу, тако да

мног мање лично размишља у времену од пријема задатка од више команде до момента издавања одлуке. А процес који се одвија у командантовој глави несумњиво је пресуднији по одлуку од процеса који се одвија у штабовима и главама начелника родова и служби. С друге стране, ни начелници родова и служби не могу наћи своје место у процесу рада ако добро не познају улогу и дужност команданта. Они без тога не могу од њега добити помоћ, нити њему могу помоћи, иако је то њихова основна дужност. А кад се има у виду да у раду стручних штабова далеко више времена заузимају технички прорачуни него тактичке, оперативне и стратемске комбинације и размишљања, могло би се закључити да полазимо од поставке да је савремени бој у много већем степену резултат концентрације технике и тачног математичког прорачуна него плод оштроумних комбинација и лукавства.

Ово би се избегло ако бисмо састављали такве задатке који би омогућили да се људи који се спремају за руководиоце (свеједно да ли за општевојне или за родове) у првом занимању проведу кроз онај процес мишљења кроз који прође командант од момента примања задатка до информисања штаба. Било би нормално да први циљ занимања буде увођење у ситуацију (али не у виду реферата начелника, него играњем улоге претставника више команде), а затим би требало да следи схватање задатка, процена ситуације, стварање плана организационог процеса, стварање елемената замисли и издавање претходних наређења у улози команданта. Тек после информисања штаба у улози начелника штаба дошли би реферати начелника одељења, одлука, допунска наређења, заповест, наређења по родовима, планови, итд. У занимању на коме би се стварала замисао узимали би се они елементи непријатељског и нашег борбеног поретка, земљишта и времена којима командант у стварности оперише, другим речима, више би се размишљало и комбиновало, а мање бавило неким тачним прорачунима.

Даљи процес могао би се одвијати двојако:

— или да се на крају занимања устали једно решење, па да после тога сви раде по њему, тј. да се утврди једна замисао,

— или да се на крају занимања не утврђује замисао него да се реферати раде под претпоставком да учесницима нису дати никакви елементи будуће одлуке, изузев онога што су већ чули као разна мишљења по овом проблему.

Када ће се применити која од ове две варијанте зависи: од циља који се жели постићи решавањем задатка, при чему треба имати у виду да је рад штабова родова једноставнији ако се одвија после утврђене замисли (што би, као правило, више требало примењивати у општевојним школама) и компликованији и дужи ако би се радило без утврђене замисли. Зато би било пожељно да се овај процес више примењује у специјалним школама родова, јер би се тако више играле улоге појединих органа штаба. Али, како реферати нису много бољи ни у случајевима кад се саопшти замисао, то изгледа да саопштавање замисли није главни проблем од кога зависи квалитет реферата, већ

несхватате улоге начелника родова и служби у припремању и извођењу операција (боја) и недовољно познавање њихових функционалних дужности. По мом мишљењу, тај би се проблем могао успешно решити:

— ако би се сви учесници најпре увели у ситуацију, као што смо то напред изнели, с тим да би за реферате у том случају било довољно да им се саопшти само намера (прелаз у напад или одбрану);

— ако би командант и начелник штаба обављали своју дужност (што се доста ретко практикује на вежбама), тј. ако би конкретније одређивали питања и проблеме о којима желе да им реферишу њихови начелници родова и служби, и

— ако би начелници у рефератима покретали углавном она питања на која желе чути одговор у одлуци или у допунским наређењима.

Изгледа да поједини начелници лутају и почињу да размисљају и говоре о одлуци и нагађају шта ће командант одлучити баш због тога што садржај реферата није тако одређен да би могао помоћи команданту да донесе правилну одлуку и да реши све основне проблеме организације операције и управљања њоме. А кад не могу да погоде шта ће командант одлучити, онда начелници траже од њега да најпре изрече одлуку и да је прогласи тек после њиховог разматрања.

А ево о чему, по мом мишљењу, треба да говоре поједини начелници.

Начелник обавештајне службе

— ко је наш противник, где је, шта ради и шта намерава (дајући елементе његовог органског и борбеног поретка у два степена); тактичка и оперативна густина уопште и по правцима;

— специфичности које се код непријатеља примећују у последње време у погледу тактичког дејства или наоружања;

— где је најслабија, а где најјача одбрана противника и у чему се огледа тежиште његове одбране (ако се спремамо за напад) или где намерава да усмери напад своје главне снаге (ако је он у нападу), који циљ поставља и какав маневар предузима;

— какве маневре противник може извести резервама за време извођења операције и за које време;

— каквим ваздухопловним снагама располаже противник;

— систем и организација противникове ПТО и ПАО;

— организација командовања и снабдевања противника;

— каквим средствима за прикупљање података располажемо и шта се може очекивати од њих.

Начелник оперативне службе

— како су попуњене наше јединице људством, наоружањем и опремом; где су размештене и шта раде;

— тактичка и оперативна густина — општа и по правцима; однос снага — општи и по правцима;

— колико снага можемо највише прикупити на правцу главног удара (тежишту одбране), а колико је неопходно за обезбеђујућа дејства; какав однос постижемо на отсеку пробоја (тежишту одбране) уз максималну концентрацију снага и средства на њему; на којој највећој ширини фронта пробоја (тежишту одбране) можемо обезбедити задовољавајућу тактичку и оперативну густину и задовољавајући однос снага;

— за које време јединице из позадине могу стићи на положај и извршити смену;

— какве претходне радње треба извршити и када за њих треба издати наређење;

— дати општи преглед земљишта; с обзиром на тактичке и оперативне захтеве којима треба да одговара правац главног удара, дати своје мишљење где је најподесније нанети главни и помоћни удар (ако смо у нападу), односно где се очекује удар противника и где у вези с тим треба поставити тежиште наше одбране и где треба организовати одбранбене појасеве и положаје (ако смо у одбрани);

— осврнути се на време и као простор и као атмосферску појаву, разматрајући његов утицај на извођење и организацију борбених дејстава и на основу тога предложити најподеснији организациони процес у оквиру целе јединице.

Начелник артиљерије

— стање артиљерије у целини — стање технике и попуњености и спремност артиљерских јединица;

— однос наших и противникових артиљерских средстава;

— општа густина артиљерије на 1 км фронта и густину коју би било могуће постићи на нормалној зони пробоја одговарајуће јединице;

— како земљиште и фортификациски објекти непријатеља утичу на употребу артиљерије, изводећи закључак где је најподесније а где најнеподесније ангажовати артиљерију у борбеним дејствима;

— ватрене могућности артиљерије уопште и у зони пробоја (тежиште одбране);

— на којој се највећој ширини фронта пробоја може постићи задовољавајућа густина артиљерије, с обзиром на снагу противникове ватре и његових фортификациских ојачања;

— како организовати „артиљерски напад“, трајање и структура артиљерске припреме, метод подршке јуриша пешадије и тенкова; како организовати противприпрему и где поставити линију НЗВ у одбрани;

— колико је неопходно артиљерске муниције и каква је специјална помоћ потребна артиљерији за извршење њеног задатка;

— како организовати ПТО с обзиром на могући маневар непријатељских тенкова;

— како организовати активну и пасивну ПАО;

— како распоредити артиљерију по јединицама и какве групе формирати под непосредном командом, тј. дати предлог употребе артиљерије.

Начелник тенковских јединица

— попуњеност тенковских јединица људством и материјалом;

— однос наших према непријатељским тенковским снагама и према броју непријатељских ПТ оруђа;

— густина тенкова на 1 км фронта за неколико ширина фронта пробоја (тежишта одбране);

— где се тенкови могу најуспешније употребити с обзиром на земљиште и противника;

— моторесурси и организација снабдевања и ремонта;

— како је најподесније употребити тенкове — као тенкова НПП, ПГ и ТР и где је најподесније увести у борбу ПГ.

Начелник авијације

— састав и стање придате и подржавајуће авијације;

— могућност авијације у а/п и п/п по данима;

— ватрене могућности авијације;

— стање аеродрома и време појављивања над бојиштем ловачке, јуришне и бомбардерске авијације;

— предлог употребе авијације.

Начелник инжињерије

- стање инжињерских јединица и средстава;
- какав је значај противничких фортификациских објеката, где су најјачи, а где најслабији; могућност његових инжињерских јединица;
- какво је земљиште са становишта инжињерије, где се и какве препреке налазе, које се препреке могу остварити и на који се начин могу савладати;
- најповољнији правац за ангажовање инжињерских и хемиских јединица и најцелисходнија форма употребе инжињерских средстава у борби;
- стање путева на бојишту и могућност њихове изградње;
- какве су могућности инжињерских снага и средстава у погледу прављења пролаза у минским пољима противника, израде КМ, обезбеђења артиљерије и тенкова, радова на путевима, запречавања свих видова (минама, експлозивом, жицом, ескарпираним, итд.), маскирања, обезбеђења јединица водом, савлађивања водених препрека (ако их има у зони дејства) и формирања ПОЗ-ова;
- најопаснији правци од непријатељских хемиских средстава и противмере;
- могућности наших димних средстава;
- предлог за употребу инжињерских и хемиских средстава.

Начелник везе

- стање средстава везе;
- најподеснији правац за одржавање везе;
- мере предострожности и маскирања система веза;
- могућности жичних средстава везе и како их треба организовати по оси, по правцима или комбиновано;
- како организовати радиовезе и у колико радиомрежа и радиоправаца.

Руководилац позадине

- материјално-техничка попуњеност јединица;
- недостајуће количине за попуњу до норме и за претстојећу операцију (а о томе су начелници родова и служби дужни да у току припреме реферата обавесте позадину);
- шта је најављено да ћемо добити и одакле;
- за које се време с обзиром на транспорт свих врста — железнички, аутомобилски, колски — недостајућа опрема и муниција може дотурити јединицама;
- евентуалне ванредне мере које треба предузети у циљу благовременог снабдевања (на пример заштите из ваздуха, транспортних ешелона, ангажовање борбених возила за транспорт, итд. и начин снабдевања за време операције);
- транспортне могућности; максималне могућности санитарске и ветеринарске службе у погледу капацитета болница и санитарске евакуације;
- какво је земљиште са становишта снабдевања и евакуације и која зона или правац пружа најподесније услове за то, а која најповољније;
- стање путева у позадини и мере које треба предузети за њихово оспособљавање;
- предлог за организацију позадинских служби, снабдевања, лечења и евакуације, границе позадинских рејона и размештај позадинских база и установа, расподела путева по јединицама и регулисање саобраћаја на комуникацијама, готовост позадине, подразумевајући ту обезбеђење јединица и тактички размештај позадинских јединица и установа који обезбеђује нормално функционисање служби снабдевања, лечења и евакуације у претстојећој операцији.

Из овог кратког прегледа садржаја реферата, у који су унета основна питања која најчешће интересују команданта пре доношења одлуке (а која се могу проширити или скратити), види се да реферати могу бити садржајнији и корисни и онда кад командант није унапред дао елементе свог будућег решења. Очеvidно је да је у том случају

теже дати предлог употребе специјалних јединица родова, али тај предлог треба саобразити датој ситуацији, а не прелазити у улогу команданта и бавити се разматрањима проблема употребе целе јединице у борбеним дејствима, разматрањем правилских одредаба, итд.

У већини случајева командант ће на информисању штаба наговестити једну или две варијанте решења и тиме знатно олакшати рад своме штабу. Али, ако се добро познају функционалне дужности појединих органа штаба, ако командант и начелник штаба прецизирају садржај реферата и ако се у штабу ради конструктивно и стваралачки, ако се сви учесници налазе у непрекидном личном контакту (као што то обавезно морају бити), онда то не претставља никакав проблем. Његово често истицање далеко је више израз слабог познавања рада штаба у целини и његових органа, а нарочито улоге и дужности команданта, него што је то доказ реалног постојања таквог проблема.

При решавању задатака у школама и на командно-штабним играма понегде се спроводи штетна пракса да се у оквиру реферата и кроз реферате жели изучити поједини род и служба, тако да се у реферат „из педагошких“ разлога уносе многе непотребне и сувишне ствари. Упознавање појединог рода и службе треба сасвим одвојити од реферата, а реферате увек обрађивати онако како то захтева конкретна ситуација, јер и само састављање и подношење реферата претставља доста важан проблем.

Међутим, треба нарочито нагласити да ће командант — ако то ситуација захтева — морати да донесе одлуку после неколико изменених мисли са појединим начелницима или чак и без икаквог консултовања свога штаба (у првом реду у току динамике боја, кад се тражи брзо реаговање на ситуацију). У вези с тим треба размотрити улогу начелника штаба и однос начелника штаба и команданта. Уобичајена пракса да начелник штаба пре доношења командантове одлуке даје целовиту процену ситуације и предлог одлуке, по моме мишљењу је негативна из два разлога. Прво, зато што су начелник штаба и командант присиљени да раде одвојено — што се не сме дозволити, јер њихов непрекидни и најтењи контакт претставља неопходан услов за добро планирање и руковођење борбеним дејствима и, друго, зато што пред учесницима долази увек у незгодну ситуацију или начелник штаба или командант. Наиме, они ће имати један предлог ако су заједно припремили одлуку (сем ако желе да пред осталим прикажу да се не слажу), а ако тај предлог изнесе начелник штаба, онда командант неће имати ништа ново да каже (једино да се слаже са начелником штаба). Ако начелник штаба изнесе свој сопствени предлог (било да је до њега дошао одвојеним радом од команданта или да је намерно изменио заједнички предлог) да би команданту дао могућност да изнесе тај заједнички предлог, он може доћи у ситуацију да га командант дезавуише пред свима учесницима. Ово би се, по мом мишљењу, могло избећи ако би командант и начелник штаба заједно радили на процени ситуације и припремању одлуке, односно ако би у затвореном кругу сагласили своје погледе и пред колектив изашли

по одвојеним проблемима, при чему би начелник штаба подносио свој реферат без предлога одлуке, а затим командант изнео своју одлуку. Начелник штаба би се могао осврнути на следећа питања:

- како треба схватити задатак, тј. циљ операције (боја), задаци које треба решити да би се постигао циљ и место и улога сопствене јединице у односу на остале јединице;
- замах операције — дубина офанзивне операције или одбранбене зоне, ширина фронта, време трајања планиране операције, средњи темпо који је нужан за извршење постављеног задатка;
- процена ситуације у најсажетијем облику (уствари закључци из реферата начелника обавештајне и оперативне службе (о непријатељу, нашим снагама, о односу снага, војишту (нашој и противничковој оперативној основици, односно положају) и времену као простору и атмосферској појави);
- значај операције и спремност јединица за извршење постављеног задатка;
- подела операције на етапе и задаци у тим етапама;
- где се главне снаге и средства могу најцелисходније употребити; ближи и следећи задатак јединице;
- оперативни маневар за целу операцију (фронтални пробој, обухват, обилазак, судар у сусрету, позициска или маневарска одбрана, отступни маневар, итд.);
- борбени поредак.

У предлогу за организацију припремне етапе треба изнети:

- расподелу времена по потчињеним јединицама и детаљнији план рада за свој штаб, тј. кад треба извршити рекогносцирање и донети одлуку; кад треба доставити извод из заповести потчињеним јединицама; кад треба да буду готови планови и како организовати садејство (на земљишту или по карти), у колико група и када.

После тога начелник штаба могао би детаљније изнети претходне радње које треба предузети (неке од њих предузете су одмах по добијању задатка, неке треба прецизирати, а за неке треба издати наређење). Ту би спадало:

- извиђање;
- попуна јединица, концентрација снага и средстава, смена и прегрупација или оперативни развој;
- претходна борбена дејства (заузимање погоднијих положаја, претходна дејства артиљерије, авијације, партизана, ваздухопловно-десантна дејства, итд.);
- уређење операциске основице и полазних положаја, полазних рејона за смену, рејона прикупљања, рејона концентрације и комуникација;
- оперативно и борбено обезбеђење трупa: ПТО, ПАО, ПХЗ, борба за превласт у ваздуху, маскирање;
- специјалне вежбе са јединицама за извршење постављеног задатка;
- материјално-техничке припреме;
- морално-политичке припреме људи.

На крају би се изнели следећи подаци о командовању:

- систем командовања за време припреме и у току борбе; размештај КМ и системи жичних и радиовеза;
- премештање КМ, правац и начин премештања;
- систем извештавања и
- мере ТКТ.

Командант, који располаже најпотпунијим инструкцијама више команде, који је и сам, и заједно са начелником штаба, непрекидно

радио на припремању елемената одлуке, може изрећи своју одлуку после овако изложених реферата (које не треба схватити као шаблон, јер се они могу и допуњавати другим интересантним садржајем).

Ради веће јасноће и једноставности излагања, идентификовању претходну и коначну одлуку и посматрају борбену заповест као писмену форму одлуке. Познато је да командантова одлука претставља основу за рад свих органа штаба и њему подређених јединица и да се њеном оформљавању у облику писмене борбене заповести у школама и на вежбама посвећује изванредна пажња. Међутим, ми се нисмо довољно критички осврнули на садржај борбених заповести, јер нам недостаје анализа свих оних проблема који треба да буду решени командантовом одлуком, израженом у борбеној заповести. Ми смо, наимае, усвојили руску борбену заповест тако да, по мом мишљењу, остају нерешени многи основни проблеми који редовно искрсавају при ангажовању трупа у борбеним дејствима, које покрећу начелници родова и служби у својим рефератима и које узгред решавамо. Но, иако је наша садашња заповест у основи добра, ипак то не значи да не би могла бити и боља и по садржају и по форми.

Пет конкретних борбених заповести (две пуковске, једна дивизијска и две корпусне) из напада и одбране, које су ми стајале на располагање, а које су код нас биле оцењене као врло добре и одличне, исувише личе једна на другу, иако су једне из подручја тактике, а друге већ прелазе у оперативно подручје. Све су оне подједнако сухопарне и беживотне; ни у једној од њих нема оне основне мисли која одражава конкретну ситуацију и која говори о томе како ће се поразити противник. Истина, може се рећи да су све предвиђене мере у одлуци срачунате на то да се то постигне, али то није довољно да би свака борбена заповест одражавала специфичности дате ситуације, тј. специфичности које та ситуација намеће одлуци за најцељесходнији пораз противника и које и у форми и у садржају намећу разне јединице (пб, пп, пд, ак, А) и разне борбене радње (напад, одбрана, марш, итд.).

Међутим, ове опште констатације и примедбе, са којима се сви слажемо, не би биле вредне посебне пажње када не би постојала и конкретнија питања борбене одлуке (која, истина, нису много уочљива) по којима вероватно немамо сви иста мишљења, а чије би решење допринело и бољој организацији рада целог штаба, и облику борбене заповести, и захтевима логике. О њима се ипак може дискутовати, утолико пре што је скоро цео наш руководећи кадар савладао основе тактике и организације боја, тако да сада можемо обратити више пажње на квалитет целокупног рада.

Као што је познато, у првој тачки борбене заповести говори се о непријатељу. О томе шта све треба рећи о непријатељу нема никаквих конкретних упутстава сем да та тачка треба да „буде што краћа“. Због тога у заповести има безначајних ствари које је проширују, а ситуацију не разјашњавају, него, напротив, компликују. Ако се има у виду да командант корпуса не може имати у глави све батаљонске чворове одбране и све батаљоне противничке дивизије или корпуса, онда је очевидно да их не треба ни стављати у заповест; ако се

зна да противник у свом органском саставу има тенкове, онда не треба ни то наглашавати у свакој заповести и у свим степенима, итд. А какво бисмо начело могли усвојити за формулисање прве тачке борбене заповести? Изгледа да би било довољно да се одговором на питање: ко је наш противник (дајући елементе његовог организациског састава у два степена, тј. ако је пред нашим фронтом корпус, онда изнети његов састав по дивизијама и самосталним пуковима, ако је дивизија — по пуковима и самосталним батаљонима, средствима подршке, итд, разуме се ако имамо такве податке), затим на којој се просторији (по фронту и дубини) непријатељ моментано налази, у каквом је борбеном поретку, шта ради и шта намерава (не ограничавајући се само на констатацију да се спрема за одбрану или напад, већ обавезно укратко изнети основну идеју те одбране или напада, тј. његов циљ и начин на који он намерава дејствовати, зато што та намера и начин дејства најбитније утичу на сопствену одлуку).

Поред уобичајеног садржаја којим се одређује задатак, у тачки 2 заповести требало би изнети и циљ јединице који је одредила виша команда, и који је противтежа циљу противника, јер циљ и задатак јединице нису истоветни. Тако, на пример, циљ неке јединице може бити одбрана или заузимање неког објекта оперативно-тактичког или стратeгиског значаја, а задатак јој се може дати да дејствује дефанзивно или офанзивно на другом подручју, испред или позади циља. Међутим, пошто целокупно дејство јединице треба да буде саображено постављеном циљу, то је нужно да се тај циљ увек јасно формулише, како би се могла развијати корисна иницијатива.

Док тачка 3 заповести, која има информативни карактер не игра битну, али ни безначајну улогу за рад поједине јединице, дотле је тачка 4 најбитнија, јер садржи основне елементе одлуке, само би је требало надопунити и оживети повезивањем са циљем који треба да буде формулисан у тачки 2, тако да одлучене мере логично произлазе из циља и гарантују његово реализовање. Поред изношења борбеног поретка по фронту и дубини, одређивања правца главног удара, односно тежишта одбране и ближих и следећих задатака, овде треба јасно изразити идеју маневара целе јединице за цео период једне операције. Изразит пример добро изражене идеје маневара имамо у бици код Аустерлица 1805 године, када је Наполеон, уочавајући маневар левим крилом противничке аустриско-руске војске, донео одлуку за свој маневар центром, срчунат на парализовање противничког маневара и на његов коначан пораз.

Рељефније истицање циљева и активности обеју страна, изражено у супротстављању двеју воља, знатно би оживело и обогатило наше борбене заповести, а захтев да се и ови подаци стављају у њих присиљавао би команданте да се више удубљавају и комплексније решавају борбене ситуације. Уколико се ово не може постићи у области тактике (што можда није ни неопходно), овај захтев треба обавезно испуњавати у вишим инстанцама командовања.

У овој тачки заповести за одбрану треба обавезно одређивати одбранбене појасеве, односно положаје и ровове, у зависности од тога ко издаје ту заповест. При томе би командант армије могао да одређује предњи крај на свима појасевима и положаје на трећем појасу (с тим што би положаје на трећем и следећим положајима регулисао преко допунских наређења), јер је то неопходно за ешелонирање елемената борбеног поретка армије. Командант корпуса означавао би положаје на другом појасу, где се размештају његове резерве, командант дивизија прецизирали би положаје на свом одбранбеном појасу (а допунским наређењима ровове на трећем положају где се налазе њихове резерве), док би команданти пукова одређивали ровове на другом, а команданти батаљона на првом положају.

Следеће тачке борбених заповести, којима се регулишу задаци потчињеним јединицама, доста су потпуне и логичне, само би свакој јединици требало означавати циљ, како би се тај циљ могао појавити у тачки 2 њихових заповести. Поред тога, уз КМ обавезно би требало означити позадинске базе. Међутим, даље тачке, у којима се говори о задацима појединих родова и служби, обилују недоследностима како у односу на наш систем организације и командовања, тако и у односу једног рода према другом. Пре свега, неоправдано је детаљно ређати задатке артиљерије, а ништа не казати о задацима инжењерије. Затим, нема потребе да се у свима заповестима дају задаци целокупној артиљерији кад се зна да ће артиљерији потчињене јединице задатке дати њен

командант. Још мање има смисла ређати артиљерији задатке у виду правилских одредаба по периодима борбе, јер се тиме само губи време, а не решава готово ништа. Артиљериске старешине су дужне да у духу донетих одлука свих команданата спроводе расподелу ватре кроз планове које подносе на потпис команданту.

Пошто више не постоје команде родова, једној команди треба доносити само једну одлуку, с тим да на основу ње и у њеном духу сви остали органи израђују упутства, наређења, планове, итд. У том случају отпала би и потреба за засебним рекогносцирањем и организацијом садејства родова у оном смислу како се то раније предвиђало. Нека питања из наређења по родовима (раније заповести по родовима) требало би решавати у командантовој одлуци, и то за све родове, тежећи да заповест не буде предуга, али ни толико кратка да се изоставе они проблеми који се њоме морају решити и који се тичу свих учесника. Тако, на пример, било би нелогично да се у све заповести увек стављају конвенционални светлосни сигнали, а да се не говори о далеко важнијим проблемима организације везе, кад се ти сигнали налазе у табlici сигнала и на свим плановима, и кад се зна да је радиовеза основно и главно средство везе.

Ево како би, по мом мишљењу, могле изгледати тачке заповести које регулишу рад појединих родова и служби:

У тачки за артиљерију треба говорити само о артиљерији која је непосредно потчињена одговарајућој команди, без обзира да ли се формира артиљериска група или не. Њој треба одредити рејон ВП и задатак у најопштијим цртама, можда само то кога ће подржавати, а све остало препустити артиљериским плановима и заповестима артиљериских јединица о којима се ради. Начелник артиљерије треба непосредно да управља артиљериским јединицама, и то у име команданта, координирајући њихова дејства са радом осталих јединица у духу донете одлуке, водећи само општи надзор над целокупном артиљеријом у погледу снабдевања муницијом, техничке спремности и тактичког дејства.

Ако се под „готовошћу“ сматра поседање одговарајућих положаја, онда нема потребе да се за артиљерију посебно говори о томе, јер се „готовост“ целе јединице, а тиме и артиљерије, регулише тачком 2 опште заповести. О топографској готовости, као засебном проблему, такође не треба говорити у борбеној заповести, као ни о готовости фортификациских радова пошто се то може регулисати у тачки о инжењерији.

Пошто се „артиљериски напад“ у пуном облику примењује само при пробоју одбранбених рејона противника, и то после дужих припрема, кад се за период артиљериске припреме све аутоматизира, његово планирање и руковођење њиме не би требало претворити у универзално правило за све прилике. А како основни организатор операције треба да донесе одлуку о важним питањима, као што су: вид „артиљериског напада“, време трајања артиљериске припреме у нападу, главна линија артиљериске ватре (НЗВ) у одбрани, која су условљена проценом целокупне ситуације и која се тичу свих учесника, то сматрам да ови подаци морају ући у борбену заповест као елеменат његове одлуке и као информација у заповестима његових потчињених. Штавише, могла би ући и структура артиљериске припреме, јер командант мора и њу одредити у својој одлуци, те се не може препустити артиљериским органима да је одређују као спореднију ствар и преносе кроз своје артиљериске канале.

Да ли ће се јуриш пешадије и тенкова подржавати ватреним валом (ВВ), поступним концентрисањем ватре (ПКВ) или комбиновано, најправилније може одредити командант који има у глави целокупну ситуацију како о противнику и његовом фортификациском уређењу, тако и о маневру својих јединица, муницији, итд. Разуме се да овим захтевима треба саобразити и ре-

ферат начелника артиљерије тако да се у одлуци команданта обезбеди решење оних артиљериских питања која се појављују пред њим и пред осталим учесницима. Можда ће неко рећи да ће ова тачка бити прегучка. Међутим, сметрам да ће она још увек бити далеко краћа него сада. Она ће стварно садржавати решење неких битних питања, наместо набрајања (чак и у армиској заповести) појединих кога које треба да гађа артиљерија, док се ништа не регулише из области маневра артиљерије ватром и материјалом.

Ангажовање артиљерије других ешелона и њихово учешће у артиљериској припреми у нападу, односно противприпреми у одбрани, које у суштини представља маневар крупних јединица на бојишту и привремено преформирање неких јединица требало би решавати као чворно питање, као елемент одлуке команданта (која обавезује све учеснике и са њих скида одговорност за последице у случају да јединица којој се одузима сва њена артиљерија буде присиљена да води борбу у тако неповољном положају), а не остављати га за артиљериски план. Исто тако, било би боље ако би командант у својим допунским наређењима за артиљерију назначио оне задатке које сада дајемо артиљерији у борбеној заповести, тако да она послужи као основа за наређење по артиљерији, артиљериској заповести и за артиљериске планове.

ПТТ Резерви треба одредити очекујући рејон (противтенковско упориште) и правце на којима треба да спречи продор тенкова, а питање ПТ линија и сигнала препустити плановима за ПТО и артиљериским наређењима и заповестима.

У тачки за ПАО требало би регулисати задатке за непосредно потчињене противавионске јединице (одређујући им ВП и објекте одбране) и наредити мере оперативног и тактичког маскирања. У општу заповест не треба уносити бројеве станица ВООВ, јер су јединицама потребни само њихови подаци које слушају преко радиопријемника, уколико пре што све то треба да буде регулисано у наређењу по артиљерији, у одељку за ПАО.

У тачки за *тенкове* требало би изнети задатке непосредно потчињених тенковских јединица, само толико колико је нужно другим јединицама за садејство с њима, а све остало регулисати наређењима и заповестима тенковских јединица. Тако, на пример, у општој заповести треба одредити рејон прикупљања ПГ, правце њеног кретања и оријентирну линију увођења у бој, а за ТР у одбрани — очекујуће рејоне и правце евентуалног дејства, итд. У истом смислу регулисали би се и задаци тенкова НПП у заповести оног команданта коме су придодати.

У тачки заповести за *авијацију* (ако је стављена команданту на расположење) мора бити регулисано: трајање и структура авио-напада, ангажовање видова авијације по данима, распоред подржавајуће авијације по здруженим јединицама и по правцима и базирање и пребазирање авијације. Исто тако, у заповестима оних јединица које авијација подржава треба рећи која их авијација подржава и са ког аеродрома, као и распоред добијених авиополетања по јединицама, објектима и по времену.

У тачки за *инжињерију* требало би изнети:

— где и како употребити главна средства за запречавање (жична, минска, експлозивна, итд.);

— како савладати препреке и колико пролаза у њима обезбедити на батаљон или пешадиски пук;

— колико места прелаза и са каквим капацитетом треба припремити (ако претстоји форсирање);

— како употребити сопствена хемиска и димна средства и какве мере предузети за заштиту од таквих противникових средстава;

— мере маскирања;

— распоред и задатке непосредно потчињене инжињерије;

— састав, очекујући рејон и задатке ПОЗ-а;

— инжињериско обезбеђење тенкова, артиљерије и путева;

— како изводити и до када завршити предвиђене фортификациске радове.

У тачки за *везу* предвидети:

— где ће бити КО, односно ИКМ, где ће бити КМ и други ешелон штаба;

— систем жичних веза (по оси или по правцима);

- систем радиовеза; главне радиомреже и радиоправце;
- осу и начин премештања КМ, одређујући узастопне скокове.

У тачки за *позадину* навести:

- границе позадинских рејона и места база (дати шири рејон или ближе означити места појединих установа), а ако потчињеним јединицама нису одређене базе у тачкама у којима им се поред КМ одређује и задаци, онда њихове базе треба унети у ову тачку да би позадинске службе могле функционисати;
- норме утрошка; количине муниције, погонског горива и хране за све јединице и за сваког посебно, ако има разлике коју позадина треба да обезбеди;
- ред дотура и евакуације по врстама материјала и по јединицама;
- основну поделу путева по ланцима дотура и евакуације;
- готовост позадине, тј. до када дотурити потребан материјал и када заузети нови распоред и бити спреман за обезбеђење јединица током борбе.

После овакве одлуке следила би допунска наређења којима би се регулисала сва остала питања која би се појавила пред начелницима родова и служби за време израде њихових наређења, планова и скица, неопходних за усмеравање дејства свих учесника у духу постигнућа постављеног циља и задатака.

У допунским наређењима (која издаје делом после претходне, а делом после коначне одлуке) командант најчешће наређује:¹⁾

Начелнику штаба:

- када ће се и како обавити рекогносцирање;
- када треба да буде готова писмена борбена заповест и када се извод из ње мора послати јединицама;
- када ће се и како обавити организација садејства;
- када мора бити готов план операције;
- до када мора бити завршено прегруписавање снага, смена и попуна јединица људством и наоружањем;
- како организовати извиђање и осматрање;
- како организовати против-десантну одбрану и обезбеђење крила и спојева;
- како организовати претходна дејства јединица;
- коришћење месног становништва за фортификациске радове;
- мере за борбу у диму и пожару;
- где ће се извести маскирање и како; мере ТКТ;
- до када мора бити обезбеђен систем командовања и везе; мере за одржавање везе за време борбе.

Начелнику артиљерије:

- када завршити прегрупацију артиљерије;
- којим артиљериским средствима обезбедити прегрупацију јединица;
- на ком правцу и за коју ширину фронта обезбедити највећу густину артиљерије;
- задатке целокупне артиљерије по периодима борбе и детаљније задатке непосредно потчињене артиљерије;
- организацију „артиљериског напада“: артиљериска припрема, трајање и структура, ВВ и ПКВ, препотчињавање артиљерије;
- састав артиљерије за противприпрему, план артиљериске противприпреме, време њеног трајања и утрошак муниције;
- какав маневар артиљерије предвидети; ангажовање артиљерије другог ешелона;

¹⁾ Овде се допунска наређења дају под претпоставком да командантова одлука има садашњи садржај, а ако би се усвојио садржај одлуке коју сам предложио, онда би неки детаљи овде били сувишни.

- како обезбедити противнапад (удар) резерви (у одбрани) и увођење у пробој другог ешелона и ПГ (у нападу);
- артиљерско обезбеђење спојева и противдесантне одбране;
- какве густине ПТ артиљерије треба обезбедити на појединим правцима, задатке ППТР, ПТ линије; до када завршити план ПТО;
- распоред и задатке ПА артиљерије; организацију ВООВ, мере ПАЗ-а;
- утрошак артиљерске муниције по данима и етапама операције;
- до када завршити планове артиљерског обезбеђења.

Начелнику тенковских јединица:

- када завршити ремонт и посетити положај;
- план употребе тенкова НПП, ТР, ПГ;
- какве маневре тенкова предвидети;
- мере садејства тенковских јединица са ПТР, општом резервом, другим ешелонима, ААГ и авијацијом и путеве за маневар;
- место прикупљања ПГ, правце кретања, линију увођења и задатке; мере за обезбеђење извршења њеног задатка;
- организацију снабдевања и ремонта;
- утрошак горива и мазива по данима и етапама операције.

Претставнику авијације:

- до које линије вршити извиђања за армију;
- распоред авио-полетања по данима, објектима и јединицама;
- организацију садејства са артиљеријом у „артиљерском нападу“, односно у противприпреми;
- садејство са јединицама;
- којом снагом подржавати коју јединицу и подршка другог ешелона, ПГ, ТР, ППТР;
- организацију снабдевања и ремонта;
- базирање и пребазирање придате авијације.

Начелнику инжињерије:

- где ангажовати главне снаге и средства инжињерије и коју густину мина остварити на појединим правцима;
- које препреке, где и када треба поставити; густину бункера по отсцима; како савладати непријатељске препреке — број пролаза у непријатељским и нашим жичним и минско-експлозивним препрекама;
- које радове и где изводити на 3 или следећим одбранбеним појасевима и КМ;
- које инжињерске јединице придати, које оставити у инжињерску резерву и за ПОЗ (уколико ово није обухваћено у борбеној заповести); маневровање ПОЗ-а;
- шта предвидети за утврђивање заузетих положаја и како обезбедити крила и спојеве;
- оправку и израду нових путева, израду и оправку мостова, израду нових бунара, црпних и филтер-станица, уколико нема питке воде;
- организацију прелаза преко водених препрека;
- организацију оперативног маскирања: где, када и како;
- ангажовање хемиских и димних средстава и организацију противхемиске заштите;
- када извршити план инжињерског обезбеђења.

Начелнику позадине:

- до када, како и где организовати поједине установе позадине;
- функционисање службе дотура и евакуације у целини, по врстама снабдевања и службама; ланце дотура и евакуације;
- редослед и време дотура и евакуације по врстама снабдевања и јединицама и распоред путева;
- до када попунити јединице до норме по плану за претстојећу операцију;

- како организовати борбу с ваздушним десантима и уопште обезбедити позадину;
- коришћење месних средстава;
- маневровање транспортним средствима и позадинским јединицама и установама;
- начин одржавања везе у позадини;
- како организовати евакуацију покварене технике и њен ремонт; како организовати евакуацију рањеника и функционисање санитетске службе; специјалне санитетске мере;
- како организовати санитетску службу;
- како организовати саобраћајну службу и до када оправити који пут;
- норме утрошка муниције и погонског горива по данима и јединицама;
- када издати заповест за позадину и план материјално-техничког обезбеђења.

На основу командантових допунских наређења начелници родова и службе израђују своја наређења и планове.

Садржај рекогносцирања треба да омогући да се на терену провери донета одлука, обрађајући нарочиту пажњу на правац главног удара, односно тежиште одбране.

Организација садејства је следећи проблем организационог процеса који је код нас изазвао усмену и писмену дискусију. Иако се правилним решењем целог организационог процеса — како је то раније изложено — решава и питање да ли организацију садејства треба изводити заједно са командантским рекогносцирањем, после краћег или дужег времена, у мање или више група, ипак о томе треба рећи неколико речи, јер се показало да не постоји јединствено мишљење ни о томе шта је у суштини садејство. Насупрот теоријама о искључивој улози појединих родова војске и борбених средстава (као што је на пример Дует писао о ваздухопловству, а Фулер о тенковима, као родовима војске и борбеним средствима која и сама, уз минималну подршку осталих, могу извојевати победу и као што се данас у војној теорији жели приказати атомска бомба таквим решавајућим средствима, што је потпуно у складу са метафизичким методом посматрања света и политичким положајем и циљевима оних који таква средства поседују), наша војна теорија супротставља учење о садејству родова, видова и елемената борбеног поретка у стратеским, оперативним и тактичким размерама, тј. учење које и на војну делатност примењује поставке дијалектике о повезаности и условљености и о кретању и развоју у природи и друштву. Према нашем учењу, ниједан род, нити борбено средство, не може решити све проблеме које намеће савремена борбена пракса ако немају везе са осталим родовима и средствима; то се постиже једино њиховом складном целином и вештом и непрекидним модификацијом те целине у складу са конкретном ситуацијом. Такво учење о садејству је један од основних принципа наше војне доктрине; то је метод посматрања и расуђивања који нам помаже при организовању оружане силе (одређивање односа родова и видова) при извођењу обуке, при избору правца удара у нападу и тежишта у одбрани, при концентрацији снага и средстава, постројавању борбеног поретка, маневру на бојишту, итд. Према њему рад појединих родова, борбених средстава и елемената борбеног поретка — ако је усклађен по времену и простору — даје

далеко бољи борбени квалитет од квалитета који би се добио ако бисмо те елементе почесно и неорганизовано уводили у борбу.

Ако тако схватимо садејство, онда је разумљиво да се оно не може обезбедити само једном формом рада; оно треба да се провлачи као црвена нит кроз цео процес припреме и извођења операције, која ће повезивати мисли свих учесника у једну целину.

Према томе, садејство се организује, и треба га организовати, сваким писменим или личним контактом учесника. То значи да се оно организује и на рекогносцирању на коме учествује велика група учесника, али узгредно, утврђујући одлуку која је донета по карти. Међутим, по мом мишљењу, корисно је да се у припремном периоду заведе и засебна радња која би се искључиво бавила садејством, тј. идејном везом учесника у претстојећој операцији, и коју би требало изводити кад год то ситуација допушта.

Да би садржај проблема које треба решавати на садејству био што јаснији, покушају да те проблеме изнесем оним редом како се разматрају, с тим да се то не схвати као шаблон него као потсетник за рад.

Садејство се обично разматра: за период до почетка борбених дејстава; за период артиљериске и авиоприпреме, затим за време борбе на главном положају и за период увођења у борбу нападачевих брзопокретних јединица, у циљу проширења продора.

За период до почетка напада на садејству се обично разматрају следећа питања:

Код здружених јединица:

- организација насилног извиђања, ко га изводи, где, са каквим снагама и задацима;
- претходна борбена дејства, ко их изводи и када;
- прегруписавање снага, смена трупа и поседање полазних положаја за напад или положаја за одбрану, начин смене, правци наступања и отступања јединица које се смењују;
- упознавање са распоредом елемената борбеног поретка првог и другог ешелона, опште резерве, артиљерије, тенкова, итд., уређење оперативне основе — полазних рејона и рејона за смену;
- организација јуришних група, група за рашчишћавање, итд.;
- оперативна и борбена обезбеђење трупа (ПТО, ПАО, ПХЗ, маскирање).

Код артиљерије:

- где су ВП артиљерије, с ким ће регулисати поседање тих положаја и како;
- која ће артиљерија, одакле, када и како спречавати одбранбене радове противника;
- која ће артиљерија, одакле, када и како тући непријатељске резерве;
- како и када ће артиљерија извршити коректуру;
- рушење појединих непријатељских објеката (бункера и траншеја) и ко ће показати те објекте;
- која ће артиљерија штитити прилаз тенкова из очекујућих у полазне рејоне и ко ће издати наређење за то дејство;
- одржавање везе артиљерије са осталим јединицама.

Код противавионске одбране:

- где се налази ПА артиљерија и које рејоне штити;
- везе ПА артиљерије са ваздухопловством и осталим јединицама;
- систем ВООБ и мере противавионске заштите.

Код противтенковске одбране:

- састав ППТР армије, пк, пд и пп, њихов распоред, правци дејства и ПТ линије;
- координација дејства ППТР, ПОЗ-ова и осталих ПТ средства.

Код авијације:

- борба за превласт у ваздуху;
- која ће авијација, којим снагама и средствима тући поједине објекте противника и како ће ускладити своје дејство с артиљеријом;
- како ће авијација одржавати везе са јединицама на земљи;
- која ће авијација и када вршити извиђање непријатељских положаја;
- када ће претставници авијације изаћи на предњи крај и где, ко ће их дочекати и показати им објекте које ће тући авијација;
- где је КМ авијације која подржава, а где дивизија коју она подржава;
- где ће бити наводитељи;
- која ће авијација вршити спречавање непријатељског саобраћаја.

Код тенкова:

- када ће тенкови НПП изаћи са очекујућих на полазне положаје, ко ће им дати наређење, којим ће се путем кретати и с ким ће успоставити везу на полазном положају;
- које ће стрељачке и инжињерске јединице учествовати у уређењу полазног положаја за тенкове; шта ће урадити тенкисти, а шта друге јединице;
- где је рејон концентрације и очекујући рејон ПГ и распоред појединих њених елемената; правци и време њеног покрета;
- где је тенковска резерва;
- начин одржавања везе тенкова са осталим јединицама.

Код инжињерије:

- где ће се створити пролази у нашим и непријатељевим препрекама, ко ће показати где их треба направити и која ће јединица извршити прављење пролаза;
- које ће инжињерске јединице спроводити артиљерију и тенкове, где ће доћи и коме ће се јавити;
- како ће се и када ова инжињерија вратити у своје јединице;
- рад ПОЗ-ова и начин одржавања везе с њима.

Код везе:

- распоред КО и КМ и систем везе и мере за маскирање веза.

Код позадине:

- распоред позадинских јединица и установа и време њиховог развоја;
- ланци дотура и евакуације; евакуација болесног и рањеног људства;
- распоред материјалних резерви по складиштима;
- норме утрошка и начин попуне, одакле ће се, докле и шта дотурати и коме ће се евакуисати; ред дотура по јединицама и врстама материјала;
- начин обезбеђења позадине и одржавања везе у позадини;
- регулисање саобраћаја на комуникацијама;
- коришћење месних средстава.

За период борбе углавном се прорађује планска таблица и планови родова, колико је то потребно и корисно. Један од могућих начина организације рада на садејству може бити излагање појединих учесника о наведеним питањима, с тим да се на крају дају разјашњења и закључци команданта.

По моме мишљењу, покушај да се утврди и шема изласка група на терен ради организације садејства у свим инстанцијама не само

по општевојној линији, него и по линији свих родова није успео, јер то није нужно, нити изводљиво у пракси. Питање да ли садејство организовати на земљишту, по карти или комбиновано, у свим инстанцијама или у 2—3 инстанце заједно, да ли треба дати више времена вишој или нижој инстанци, да ли је потребно да начелници родова и служби усвајају исти организациони процес као команданти или је довољно дати сваком роду по један излазак на терен у оквиру целе јединице, итд., треба решити конкретно у оквиру разматрања целокупног организациског процеса, чије форме — као што смо видели — могу бити врло различите, само би требало имати у виду следеће:

1) Начелницима родова довољно је да у оквиру целе јединице (армије) која припрема операцију једанпут изађу на своје засебно рекогносцирање, а једном на садејство, с тим да се обе ове радње, у случају недостатка времена, могу спојити или сасвим изоставити, јер начелници родова стално учествују у свима групама команданта.

2) У оквиру армије може се свега двапут изаћи на засебно садејство — једном под руководством команданта армије, који би осим својих органа штаба својом групом обухватио команданте корпуса и команданте дивизија са њиховим најважнијим помоћницима, а други пут под руководством команданата дивизија који би после тога извели садејство са својим начелницима родова и служби, са командантима пп и пб. На тај начин, на садејство би ишли двапут само команданти дивизија. Природно је да се могу применити и многе друге комбинације, од којих треба изабрати ону која ће у датом случају највише одговарати с обзиром на време, непријатеља, земљиште, итд.

3) Организацију садејства начелно треба изводити на земљишту. Али, како је то због велике ширине фронта отежано у вишим штабовима често ће бити корисно да се на земљиште излази само на правцу главног удара, односно тежишту одбране, с тим да се остала питања реше по карти, чиме ће се знатно добити у времену и постићи добри резултати.

4) Трајање спровођења садејства у појединим инстанцама, поред осталог, зависи и од степена централизације планирања операције, који није увек исти. Ако је планирање строго централизовано, природно је да ће више инстанце улазити у детаље у свему, па и при извођењу садејства, тако да ће им тада бити потребно више времена, које ће узети на рачун нижих инстанција. Насупрот томе, ако се изводи нормално планирање операције, тежиште рада ће се померити према доле, тако да ће ниже инстанце, на рачун виших инстанција, добити више времена за обављање свих послова, па и за организовање садејства. А треба и тежити да се потчињеним остави што више времена, тим пре што више инстанце могу радити своје послове независно од рада нижих, док ниже инстанце не могу радити док се код виших не увежу у организациони процес.

Познато је да се при решавању задатака најлази на низ проблема организације командовања који се решавају без довољно

удубљавања и реалности. Тако, на пример, није јасно опредељено ко је основни организатор операције, а ко боја, тако да се у свима степенима једнако планира и израђује скоро иста документација, како по броју, тако и по садржају. По мом мишљењу, основни организатор операције код нас требало би да буде штаб армије (самосталног корпуса), а боја — штаб дивизије. На основу овакве основне надлежности произашла би и расподела и садржај документације и планова по појединим штабовима и њихова систематизација, целисходност и садржајност. То би олакшало не само технички рад, него би допринело размаху иницијативе, преузимању одговорности и тражењу начина како да се најлакше изврши постављени задатак, што треба да оживотвори командовање.

Постављање КМ и његових елемената обично се врши по шаблону готово у свим инстанцијама. Тако, на пример, органи командовања ешелонирају у два или три степена КО, КМ (ОГ, ЦВ) и други ешелон штаба. Они распоређују командне осматрачнице у нападу на 0,5 до 3 км од предњег краја (команданта батаљона на 0,5 км, пука на 0,7, дивизије на 0,8 — 1 км, корпуса на 1,5 — 2 км и команданта армије на 1 — 3 км), тако да се на врло уском простору концентришу огромна средства везе за које се морају изграђивати фортификациски објекти и трошити материјал и радна снага, утолико већа уколико је штаб виши. Командна места инстанција од батаљона до армије, ешелонирају се на дубини од 0,5 — 15 км од предњег краја (команданта батаљона на 0,5 — 0,8 км, пука на 1 — 1,5 км, дивизије на 2 — 3 км, корпуса на 3 — 5 км и команданта армије на 8 — 15 км), што доводи до још већег нагомилавања органа командовања. Кад се оване дода да се предвиђа да артиљерија и авијација организују своје командне пунктове и да се у вишим штабовима позади првог ешелона одваја други ешелон штаба на 10 — 15 км, затим резервно КМ и ИКМ, ПКМ, онда се лако може уочити сложеност задатка размештаја елемената командовања како са становишта њихове заштите од напада из ваздуха, тако и са становишта обезбеђења функционисања система веза, неопходног за брзо, благовремено и непрекидно пристизање извештаја и преношење одлука и наређења. Иако је очевидно да командант армија, корпуса, пука и дивизија, због велике ширине фронта, распореда и великог броја елемената борбеног поретка, само изузетно могу руководити са КО, а понајмање у маневарским дејствима, ипак се при решавању задатака упорно примењује шаблон да сваки штаб мора имати своју осматрачницу, израђену у полусталном фортификациском типу. Пошто је КО корисна високим штабовима једино у пробоју, и пошто се виши командант може послужити осматрачницом нижег (наравно, само за кратко време, колико му је и потребно да нешто лично осмотри), могао би се знатно смањити број осматрачница и тиме поједноставити систем веза и командовања.

Због тога што се слабо уочава сложеност овога проблема, и што му се шаблонски приступа, руководиоци везе готово никад не могу да повежу елементе командовања разних јединица и да обезбеде унутарње везе. То наводи и учеснике вежби да каткад организују

КО команданта армије на пар километара од противника чак и у ситуацији кад се његова армија, под ударом знатно јачег нападача, налази у пуном повлачењу на фронту чија ширина достиже и 100 км. На вежбама се истиче и проблем упознавања другог ешелона штаба са ситуацијом, иако је то лако решити на тај начин што би се претставници оперативно-планског одељења и још неких служби позадине налазили заједно са руководиоцем позадине у првом ешелону и бринули се за везу првог и другог ешелона штаба, итд.

Тежња ми је била да са ових неколико напомена само укажем на сложеност организације командовања и неопходност да га основни организатор операције (боја) мора размотрити у целини и свестрано у припремном периоду и донети решење за његову организацију, саобразно ситуацији коју опредељује вид борбених дејстава и стање средстава везе.

Снага нашег система руковођења у рату била је у томе што је био ослобођен свих шаблона и конвенционалности, што се користио и оним што су други примењивали у сличним околностима и, пре свега, што се заснивао на научним погледима на руковођење, који захтевају стално изучавање објективне стварности, предвиђање будућих догађаја, активно деловање у смислу да се, у оквирима објективне стварности, постигну постављени циљеви и стално проверавање тог деловања на пракси.

Руковођење у нашим јединицама за време Народноослободилачке борбе и Народне револуције одликовало се следећим битним особинама:

1) *демократичношћу*, која се огледала у максималној децентрализацији планирања и командовања, контроли широких борачких маса, омогућеној њиховом свешћу и одговорношћу за извршење постављених задатака;

2) *конкретношћу*, која се манифестовала у одбацивању шаблона и доношењу одлука на бази процене конкретне ситуације и еластичности у спровођењу донете одлуке, у саображавању организационих и тактичких принципа развоју догађаја на ратишту;

3) *непосредношћу*, која се испољавала у непосредном контакту борачког и руководећег кадра и присуству и интревенцији старешина на лицу места, како у борби, тако и у решавању проблема рада, реда и живота јединица;

4) *борбом за свесну дисциплинованост и ратно другарство*, који су се манифестовали у развијању свести, иницијативе и стваралачког извршења задатка, искреног поштовања својих старешина, истинољубивости, масовног херојизма и љубави према човеку, свом другу — борцу, човеку у позадини, жени и детету, а специјално према рањенику.

Лако је увидети да се овакви принципи руковођења могу с успехом применити само у револуционарној, народној армији, армији која се бори за племените циљеве, за прогрес друштва. То су само спољне манифестације дубоког садржаја — идеологије радничког покрета Марксизма-Лењинизма — којом је наша Партија задојила

нашу Армију, стваралачки примењујући своје поставке на свим пољима револуционарне делатности, укључујући ту и организацију војске и руковођење њоме.

Иако се само по себи разуме да се форме организације и руковођења, примењене у грађанском друштву, не могу у потпуности применити у војсци, ипак треба имати на уму да дух и основни принципи живота једног друштва морају давати свој печат и војној организацији. Није нужно нарочито наглашавати да је систем руковођења и управљања једна од изражајних форми стварности једног друштва у датом времену, да је то елеменат продукционих односа, тј. односа људи у производњи и да као такав подлеже законима развика друштва. Познато је да у периодима еволуционог развика — када се производне снаге мењају само квантитативно — све појаве имају сталнији и одређенији карактер него у револуционарном периоду, када производне снаге, дошавши у сукоб са продукционим односима, све крше и траже нове форме у којима ће им бити могућ даљи раст и развика — када нови садржај тражи одговарајуће форме. Исто тако је природно да су идеолошки погледи комуниста Југославије, који су позвали народе Југославије на устанак против окупатора и на класни обрачун унутар Народноослободилачке борбе, нашли свога одраза у форми организације оружаних снага уопште и у систему војног руковођења напосе. И када се пође од чињенице да је у Југославији у периоду од 1941—1945 године вођена оружана, револуционарна борба, и кад се зна да су форме руковођења том борбом у целини, па и у војсци, биле револуционарне у односу на раније, сада се може очекивати да ће форме руковођења у нашој данашњој Армији бити сродне са револуционарно-демократским формама руковођења за време Народноослободилачке борбе, не само по закону инерције, него далеко више због тога што се у нашој земљи продужава револуционарни преображај епохалног значаја, како на пољу економске, тако и у области друштвене наградње (изградња индустрије, раднички савети, децентрализација власти, демократизација целокупног живота, итд.). Кратко речено, учење о узајамној повезаности појава у природи и друштву, о кретању и развика, о историзму и конкретности наводи нас на мисао да треба оживети богата искуства која смо у погледу организације и руковођења војском стекли и опробали у Народноослободилачком рату (која живе у нашим старешинама) и усвојити извесне нове позитивне принципе у складу са развикам објективне стварности у нашој земљи, како би систем руковођења у нашој Армији био природна карика у ланцу нових друштвених односа у нашем социјалистичком друштву. При томе не мислим да треба потцењивати тековине других народа, већ напротив своје знање о ратоводству, а и из осталих наука, треба да богатимо и допуњавамо из свих расположивих извора. Али, примени тога знања треба прићи стваралачки и слободно, имајући у виду чињеницу да су наши преци мачем писали нашу историју, да на пољу ратоводства имамо доста позитивних традиција и искуства и да на пољу друштвено-политичке делатности смело крчимо нове путеве.

Мајор РАДКО МОЧИВНИК

КАРАКТЕРИСТИКЕ ПОЗИЦИСКЕ ОДБРАНЕ НА ШИРОКОМ ФРОНТУ

Примена и извођење одбране на широком фронту у Другом светском рату заузеле су такав обим да је било неопходно систематизовати и уопштити стечена искуства из ове, доскоро још веома слабо разрађене врсте одбране. Зато су у послератном периоду готово све армије приступиле том послу у већем или мањем обиму, тако да су најопштије поставке одбране на широком фронту углавном већ ушле у њихова правила. Велика пажња коју јој данас поклањају војни теоретичари и знатан део простора који јој се уступа у војној литератури није без разлога. Њена примена у будућем рату више је него вероватна, зато што ће увек постојати потреба за економијом снага, што никада сви правци нису и неће бити подједнако значајни и важни, што ће ретко постојати такво ратиште које се бар на једном делу неће моћи поседати слабијим снагама у циљу концентрације главних снага и средстава на његовом отсудном делу и, најзад, што ће евентуална масовнија употреба атомског наоружања на бојишту изискивати потребу за већом растреситишћу снага по фронту и јачим груписањем по дубини.

У поређењу са позициском одбраном у нормалним условима позициска одбрана на широком фронту углавном се карактерише:

- знатно већом ширином фронта од нормалног,
- већом дубином борбеног поретка због дубљег постројавања резерви,
- сасређивањем напора у циљу држања појединих рејона на важним правцима, поклањајући већу пажњу организацији одбране међупростора и коришћењу природних препрека,
- слабијом фортификациском организацијом положаја због несразмерно већег пространства у односу на расположиве снаге,
- јачим, обично раздвојеним и по могућству брзопокретљивим резервама и
- повећаним значајем маневра и активности.

Очито је да свако проширивање фронта изнад онога што се у одређеним земљишним условима, конкретної ситуацији и за одређену јединицу сматра као нормално, доводи до слабења одбране дотичне јединице. То значи да је позициска одбрана на широком

фронту израз нужде и да ће се због тога нормално тежити да се организује првенствено на мање важним правцима. Она ће се организовати и на важнијим правцима — кад бранилац не располаже довољним снагама и средствима, кад је нападач слабијег квалитета, на тешко проходном земљишту и слично.

Због повећане ширине фронта, која понекад може да пређе и двоструку ширину нормалног фронта јединице, бранилац мора да реши проблем: како ће распоредити снаге и средства које не би биле довољне ни за поуну главног положаја, акамоли за образовање резерви (ако би се, на пример, настојало да батаљони добију нормалне фронтове). Овај проблем бранилац решава на тај начин што своју одбрану своди на држање појединих рејона на важним правцима, неравномерно поседнутих по фронту и дубини, уз коришћење међупростора тучених ватром и брањених патролама и заседама. Имајући у виду да ће нападач тежити да на изабраном правцу главног удара групише надмоћне снаге и средства уз масовну употребу технике и да испоји велику брзину дејства, то при овако организованом одбрани треба редовно рачунати с тим да ће нападач успети да се уклони у одбранбени положај. Да би могао парирати непријатељско дејство, бранилац мора да располаже јаким и покретним резервама које ће му омогућити да на одлучујућем месту и одлучном моменту прикупи највећи део својих снага. Али, да би те резерве могле нанети удар, треба им обезбедити време и простор за маневар, што опет зависи од тога да ли ће снаге које се налазе у чворовима и отпорним тачкама на главном положају успети да нападача задрже и спрече да прошири клин и изврши пробој пре него што се резерве могу увести у бој. Зато је нужно да чворови и отпорне тачке буду организовани за кружну одбрану, како би се омогућио маневар резерви које треба поставити на већој дубини, да не би одмах потпале под удар непријатеља.

На основу изнетог, може се извести закључак да позициска одбрана на широком фронту треба да се заснива на комбинацији најупорније и најжилавије одбране батаљона и чета у чворовима и отпорним тачкама на главном положају, који, користећи основна преимућства одбране — ватру, утврђивање и запречавање — спречавају брзо продирање непријатеља у дубину, троше његове снаге, дезорганизују његов борбени поредак и стварају потребно време за употребу резерви, и брзе одлучне употребе резерви за извршење противнапада и противудара.

Као што се види, овде се појављују два противположена захтева: с једне стране, потреба за јаким снагама на главном положају а с друге, потреба за што већим резервама. Колики треба да буде однос између једних и других, или, другим речима, како треба груписати снаге по фронту и дубини да би се у потребном обиму задовољила оба захтева јесте проблем од чијег правилног решења у основи зависи успех позициске одбране на широком фронту.

О овом проблему у војној литератури сусрећемо подељена мишљења и гледишта, али се сви слажу у томе да се главне снаге не

смеју истурити на предње положаје, јер би то довело до плитког кордонског распореда који је већ унапред осуђен на пораз. Овде ћемо укратко изнети два карактеристична мишљења, као и свој суд о њима.

У турском војном часопису „Levazim Dergisi“¹⁾, у чланку „Одбрана“, штабни потпуковник Хајдар Сукан, поред осталог, износи своје погледе на одбрану на широком фронту и дотиче проблем који нас интересује. Као пример одбране писац узима дивизију на фронту од око 15 км и у оквиру ње разматра две варијанте распореда снага. У првој, дивизија има један пук у првом ешелону и два у резерви; пук у првом ешелону има два батаљона на главном положају и један у резерви. У другој варијанти, у првом ешелону су два пука и један у резерви; пук на тежишту има на главном положају један батаљон и два у резерви, док је пук на помоћном правцу у резерви задржао један батаљон. У обе варијанте сви батаљони који се налазе на главном положају имају једнак распоред: по две чете у првој и по једну у другој линији, од којих свака организује одвојени четни рејон. Ако упоредимо обе варијанте, видимо да дивизија у првој варијанти на главном положају има два, у пуковској резерви један и у дивизиској резерви шест батаљона, а у другој варијанти свуда по три батаљона. Однос снага на главном положају према пуковским и дивизиским резервама, изражен у батаљонима, износи у првој варијанти 2 : 7, а у другој 3 : 6.

Оваква концепција одбране заснива се, дакле, скоро искључиво на противнападу и маневру снага из дубине. То се још више предвиђа самим распоредом батаљона прве линије — где не учавамо чворове и настојања да се они организују за што чвршћу и упорнију одбрану, већ, насупрот томе, тежњу да се батаљонске резерве употребе офанзивно. Ту је све у покрету, читава одбрана се заснива на јачини противнапада и маневру снага из дубине. Изгледа да оваква гледања на организацију одбране на широком фронту у турској војној литератури проистичу из концепције њихових правила по којој се, поред осталих услова за успешно извођење одбране на широком фронту, предвиђа да бранилац располаже локалном надмоћношћу у ваздуху и јаким механизованим снагама способним за брз маневар. Остављајући по страни то што, барем засада, не смемо рачунати — поготову када је у питању одбрана на широком фронту — на овако повољне услове у односу на агресора, ми сматрамо да би се чак и под претпоставком да постоје такви услови, постигао повољнији резултат када бисмо дали јачи изражај ватри и утврђивању него у наведеном примеру и на тај бисмо начин у механизам одбране унели још и чврстину и упорност снага на главном положају.

У америчком војном часопису „Military Review“ за јули 1949 године, изашао је чланак потпуковника Постлевета (Postlethwait) под насловом „Одбрана корпуса на широком фронту“. Све три пешадиске дивизије корпуса распоређене су у првом ешелону, с тим што свака

¹⁾ „Levazim Dergisi“, број 73, август 1952.

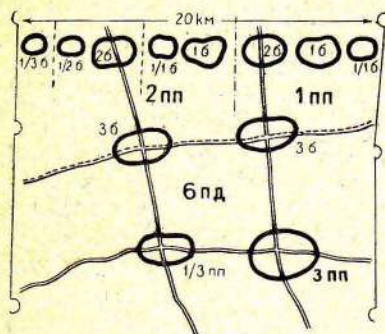
од њих брани просечно фронт од око 16 км (дивизија на тежишту нешто мање, а оне на помоћном правцу нешто више), док оклопна дивизија образује корпусну резерву. У распореду пешадиских дивизија уочавамо две варијанте: прва — четири батаљона на главном положају, два у пуковским и три у дивизијским резервама; друга — пет батаљона на главном положају, два у пуковским и два у дивизијским резервама. Батаљони на главном положају имају изразито одбранбени задатак: одбити непријатељски напад и усмерити његов продор на међупросторе. Иако се превага даје покрету и удару, који је нарочито изражен оклопном дивизијом, као ударном песницом у рукама команданта корпуса, ипак се придаје одговарајући значај и ватри, која треба да обезбеди потребну чврстину главног положаја и да припреми услове за успешно извођење маневра.

Пошто корпус, зависно од ситуације, може бити различитог састава, нас нарочито интересује дивизија којој је, по нашем мишљењу, у обе наведене варијанте начелно дат правилан распоред снага по фронту и дубини. Ако бисмо анализирали максималну ширину фронта коју дајемо дивизији у одбрани на широком фронту, онда бисмо дошли до приближно истог односа. Познато је да се та ширина, према нашој војној литератури, углавном креће од 20 до 30 км. Максимална граница од 20 км односи се на маневарско и равничасто земљиште које је свуда проходно и на коме или испред кога нема природних препрека. Ако су земљишни услови тежи и неповољнији за извођење операција, онда ширина фронта може достићи до 30 па и више километара. За нашу анализу послужићемо се првом максималном варијантом.

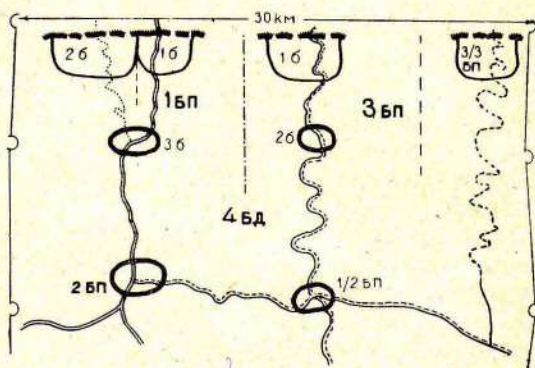
Пошто батаљон служи као основа за прорачун, то треба најпре утврдити колики фронт он може максимално да брани. Ако полазимо од поставке да је на маневарском земљишту и равници чета најмања јединица која може организовати успешну одбрану једне одвојене отпорне тачке, а да, с друге стране, као нецелиходну треба одбацили могућност постројавања борбеног поретка батаљона у линији са три одвојене четне отпорне тачке, јер противречи основним начелима одбране која се односе на груписање снага и образовање тежишта, долазимо до закључка да батаљон највише може организовати чвор и једну одвојену четну отпорну тачку. Пошто међупростори између одвојених четних отпорних тачака и батаљонских чворова на маневарском земљишту и равници не треба да буду шири од 1.000 м да би бранилац био у стању да их туче јаком унакрсном стрељачком ватром, то излази да батаљон, који образује чвор ширине 2 км и одвојену четну отпорну тачку од 1 км, са два међупростора од по 1.000 м може да брани рејон ширине највише 5 км. Према томе, за посудање главног положаја треба нам најмање четири батаљона. Тиме нам се већ оцртава борбени поредак дивизије са два пука у првом и једним у другом ешелону. Ако, на пример, узмемо да нам пук на тежишту брани фронт од 8 км, он ће моћи издвојити у резерву читав батаљон, док би пук на помоћном правцу, коме би остао фронт од 12 км, морао

да истури на главни положај нешто више снага, тако да би му у резерви остало отприлике батаљон без чете (шема бр. 1).

Ова кратка анализа показује нам да би се приближно пола дивизијских снага налазило на главном положају, а пола у дубини. Оваквим распоредом постиже се, с једне стране, задовољавајућа чврстина главног положаја, који би у основи могао да издржи непријатељски напад до пристизања браничевих брзопокретних резерви и, с друге стране, обезбеђују се јаке резерве за вршење противнапада. Ако би дивизија била ојачана тенковима, они би редовно образовали њену тенковску резерву, што би ишло у прилог снагама распоређеним по дубини.

Шема бр. 1.

Шема бр. 2.

Поставља се питање како треба распоредити снаге при одбрани широког фронта на планинском земљишту које својом испресецаношћу ограничава употребу тенковских и моторизованих јединица нападача на мањи број релативно уских пролазних праваца и на појединим отсесима отежава или онемогућава употребу јачих пешадиских снага. Пре свега, на планинском земљишту и водови могу успешно бранити одвојене отпорне тачке, а међупростори између отпорних тачака на тешко пролазним отсесима фронта могу достићи ширину и од неколико километара. Због тога је природно што знатно мање снаге могу успешно бранити шире фронтине и што се шири фронтине на планинском земљишту до извесних граница могу сматрати као нормални. Као што се због разноврсности карактера планинског земљишта не може рећи који фронт дивизије треба сматрати као широк, тако се не може рећи ни то који је најповољнији однос између снага по фронту и дубини.

Узећемо као пример да дивизија брани фронт ширине 30 км и да затвара два правца којима воде комуникације и један правац другостепеног значаја (шема бр. 2). За најважнији и најпролазнији правац може се одредити, рецимо, један пук који ће задржати у ре-

зерви један батаљон. Други ужи и мање проходан правац, који такође располаже добром комуникацијом могао би затворити један батаљон, али због његове важности (квалитет комуникације) и на њему треба распоредити пук без батаљона, с тим да и он може издвојити до једног батаљона у резерву. На трећем правцу довољан је један батаљон. У дивизиској резерви остао би читав пук, подељен на две групе. На главном положају, дакле, имамо четири батаљона према пет батаљона у пуковским и дивизиској резерви. Ако извршимо упоређење са примером из равнице, видећемо да су снаге на главном положају, иако се ширина фронта повећала за 10 км, сада чак нешто слабије, а одбрана дивизије, посматрана у целини, чвршћа.

Због веће могућности пробоја широког фронта на његовим удаљенијим деловима, бранилац је принуђен да ешелонира своје резерве дубље него у нормалним условима. Због бржег темпа наступања, на маневарском земљишту и равници настаје опасност од тучења браниочевих снага по деловима, јер резерве, ако нису брзопокретне, најчешће не би биле у стању да благовремено интервенишу. С друге стране, ако би се браниочеве резерве, због недостатка моторног транспорта, поставиле плиће, онда би поред њиховог закашњења постојала опасност да им нападач избије у позадину. Пошто је темпо наступања спорији у планини, потребно је да буде брзопокретан барем онај део корпусних, односно дивизиских резерви, који је предвиђен за употребу против ваздушног десанта.

Одбрану на широком фронту треба посматрати као одбрану правца на којима се, зависно од њихове важности, ширине и пролазности, групишу одговарајуће снаге. У планини, где су правци рељефно изражени карактером земљишта, сразмерно је лакше груписати снаге него на маневарском и равничастом земљишту на коме нападач, због опште пролазности, има скоро неограничену слободу маневра. На маневарском земљишту и равници тежиште се начелно поставља на важним комуникацијама, раскрсницама и саобраћајним чворовима. Досадашње ратно искуство у основи потврђује ове поставке, јер се показало да нападач главни удар најчешће врши на правцима на којима његова бројна и техничка надмоћност најбрже долази до изражаја, дакле дуж комуникација. Чињеница да ратна пракса познаје и примере који противрече овој поставци, не утиче на њену правилност у начелу, али нам показује од колике је важности за одбрану на широком фронту благовремено откривање правца непријатељског главног удара. Због тога је природно да у оваквим условима рад предњих одреда, извиђачких органа и обавештајне службе уопште добијају нарочити значај.

Према горњем излази да снагама на тежишту одбране треба одређивати нормалне фронтине, а када то није могуће, настојати да се њихова ширина барем што више приближава нормама које важе за нормалне услове. У том погледу поучан пример пружа одбрана 4 немачке армије на Источном фронту.

После евакуације Смоленска од стране Немаца, Руси су продужили наступање и у јесен 1943 године избили на 20 км пред Оршу.

Ту су их зауставили делови 4 армије пошто су на брзу руку посели положаје за одбрану на којима је била израђена само једна траншеја. 4 армија је имала десет дивизија које су биле прилично ослабљене због претрпелих губитака, док је артиљерија остала нетакнута. Армија је добила задатак да брани фронт од Рогачева до Орше закључно, тј. око 200 км ширине, рачунајући по протезању линије фронта. Као велики железнички чвор кроз који води и аутопут Москва — Минск, Орша је била нарочито важна и по томе што се њеним заузимањем пресекала рокадна железничка комуникација Лењинград — Кијев. Пошто је командант 4 армије проценом ситуације дошао до закључка да ће Руси усмерити главни удар на Оршу, он је испред Орше, на фронту од 20 км ширине, груписао три и по дивизије и највећи део артиљерије сасређене под једном командом, док је на преосталих шест и по дивизија отпало 180 км фронта. У периоду од октобра до децембра 1943 године Руси су против 4 армије предузели пет узастопних офанзива које су трајале по пет до шест дана, али ни једном нису успели да изврше пробој. Главни удар, који је наносен на фронту ширине око 20 км, готово се у потпуности поклапао са тежиштем немачке одбране. Правац удара није био мењан, већ су из офанзиве у офанзиву само појачаване снаге за удар. Тако је у првој офанзиви на 4 армију нападао око 20—22 дивизије, у другој 30, у трећој, четвртој и петој око 36 дивизија, од којих већи део свежих. Нападе пешадије подржавали су тенкови НПП. Пошто није дошло до пробоја, Руси ниједном нису покушали да уведу у бој покретну групу. (В.Н. Liddell Hart: »The German Generals Talk«, стр. 213—215).

У наведеној књизи писац не говори о томе какав је био борбени поредак дивизија које су се у оквиру 4 армије браниле на широком фронту, што би за наше разматрање било од највећег интереса. Међутим, пример немачке 4 армије и у обиму у коме је изнет може послужити као потврда поставке да је суштина одбране на широком фронту у томе да се оцени где ће непријатељ нанети главни удар и да се тамо организује солидна одбрана. Видимо, наиме, да је успех постигнут благодарећи правилној процени ситуације и правилно изабраном тежишту, чија се чврстина и упорност огледају у нормалном фронту јединица које га бране, јаким резервама и снажној подршци артиљериске ватре (око 380 оруђа). Али, посматрајући дејство Руса, може се видети још и то — где крути шаблонизам може да доведе у рату.

Општа шема тактичке зоне позициске одбране на широком фронту, у погледу положаја, треба да садржи исте елементе као и она у нормалним условима: појас обезбеђења, главни положај, положај пуковских, дивизиских и корпусних резерви, али се организација тих положаја разликује.

Појас обезбеђења начелно треба да буде дубљи и са јачим снагама него при одбрани у нормалним условима. Потреба за већом дубином и јачим снагама јавља се услед тога што нападача треба задржати што дуже, нанети му што више губитака и јачом борбом, везујући његове снаге, натерати га на раније развијање и испољава-

ње правца главног удара. На овај ће начин, ако би нападач извршио напад из покрета или после краће припреме, бранилац открити његов борбени поредак, с обзиром да нападач у оваквој ситуацији нема времена за већа прегруписавања. Борбено осигурање имало би исти задатак као и при одбрани у нормалним условима, а истурале би га јединице из отпорних тачака прве линије.

Основу главног положаја треба да сачињавају батаљонски одбранбени рејони које поседају батаљони прве линије и организују одбрану по чворовима, четним и водним отпорним тачкама. Између чворова и отпорних тачака треба организовати систем међупростора. Када год постоји могућност, главни положај треба наслонити на природну препреку која у великој мери појачава његову чврстину. Организацијом сваког чвора или отпорне тачке треба обезбедити упорну и успешну одбрану — чак и при потпуном окружењу — најмање за време које је потребно претпостављеном за припрему и извршење противнапада. Да би се то постигло, треба ојачати јединице које их бране другим родовима војске и оспособити их за вођење самосталне борбе. Чворове и отпорне тачке треба редовно организовати за кружну одбрану на нормалном фронту и постављати на важним земљишним тачкама које непријатељ не сме обићи. У том случају, ако би нападач ипак покушао да обиђе такве тачке, он би упао у неповољне услове за даље дејство, а бранилац би могао лакше да приступи извођењу замишљеног маневра.

На јачину посаде отпорних тачака, пре свега, утичу карактер земљишта и важност правца. Као што смо већ споменули, најмању јединицу која може поуздано држати једну одвојену отпорну тачку претставља на маневарском и равничастом земљишту ојачана чета, а у планини вод. У досадашњој ратној пракси има много примера у којима је успешно извођена одбрана на широком фронту у планини ако је била заснована на систему водних отпорних тачака и ако је прожета великом активношћу, тј. честим противнападима најмањих јединица. Али то не значи да је то једини начин одбране на широком фронту. Напротив, на маневарском земљишту и равници, као и на полазним правцима у планини, нормално ће се тежити да се одбрана организује у виду батаљонских чворова.

Отсудна одбрана Друге далматинске бригаде у Петој офанзиви на Горње и Доње Баре претставља један од најлепших примера. Треба имати у виду да је бригада, с обзиром на њену јачину, бранила широк фронт и да њене чете на положајима нису биле бројно јаче од вода.

У току Другог светског рата Немци су у Италији на планинском земљишту такође често примењивали систем одвојених водних отпорних тачака које су се међусобно подржавале ватром. Водови су се обично ојачавали одељењем митраљеза и одељењем тешких бацача.

Почетком септембра 1950 године, после повлачења са севера, америчке дивизије организовале су одбрану Пусанског мостобрана у Кореји који се једним делом ослањао на реку Нактонг. 23 пук 2 пе-

шадиске дивизије добио је на тој реци фронт ширине преко 16 км иако је у првој линији располагао само једним батаљоном, јер је његов 2 батаљон ушао у дивизијску резерву, а 3 батаљон био придат мотомеханизованој дивизији. Командант батаљона распоредио је све три чете у линији, а то су урадили и командири чета, тако да су водови (постројени у једној линији) имали да бране просечно по 1.800 м фронта. На тај начин, читав положај се састојао само из водних отпорних тачака, које су успешно одолевале нападу непријатеља.²⁾ Истина, овде се ради о једном изузетном случају где је одбрана на широком фронту извођена у савим специфичним условима: одбрана планинске реке са надвишавајућом обалом браниоца, апсолутна надмоћност у ваздуху, већа покретљивост и боља извежбаност и техничка опремљеност браниоца. Међутим, и поред тога, не треба заборавити да је успеху одбране у многоме допринела упорност и жилавост првог батаљона. И у нашем Народноослободилачком рату се показало да непоколебљива пешадија може минималним снагама да одржи широки фронт у планини против далеко надмоћнијег непријатеља.

Положаје пуковских резерви, по нашем мишљењу, треба организовати у виду чворова и одвојених отпорних тачака на дубини 4—6 км од линије фронта. Они би служили као ослонац за противнапад пуковских резерви и као положаји за одбрану ако би непријатељ успео да изврши брз продор.

Положаје дивизијских и корпусних резерви такође треба организовати у виду група чворова и отпорних тачака са артиљериским положајима, ПТ рејонима и системом запречавања. Они, начелно, треба да служе као ослонци за противнапад, а у случају потребе и за заустављање непријатеља који је извршио продор. С обзиром на ширину фронта и могућност употребе дивизијских и корпусних резерви на више праваца који су међусобно доста удаљени, на сваком од тих праваца треба организовати групу чворова, с тим да се у инжињерском смислу највише уреди на оном правцу на коме је непријатељски главни удар највероватнији. Због веће ширине фронта требало би положаје дивизијских и корпусних резерви израђивати на већој дубини него у нормалним условима (за дивизију на 6—12 км од линије фронта, а за корпус 25—30 км), што, поред ширине фронта, зависи још и од конфигурације земљишта, постојеће мреже путева и покретљивости резерви.

Правилном организацијом одбране међупростора умногоме се доприноси успеху одбране као целине. Величина међупростора између отпорних тачака и чворова зависи од проходности земљишта и његове важности, тј. од тога шта непријатељ може постићи ако би успео да продре кроз међупростор и у коликој би мери такав продор нарушио систем одбране. У равници и на маневарском земљишту међупростори начелно треба да буду тучени јаком унакрсном стрелачком ватром. Смањивањем проходности може се смањити степен

²⁾ Генералштабни пуковник Max Weibel, „Патне поуке из Корејског рата“ Allgemeine Schweizerische Militär Zeitschrift, јул, 1951 године.

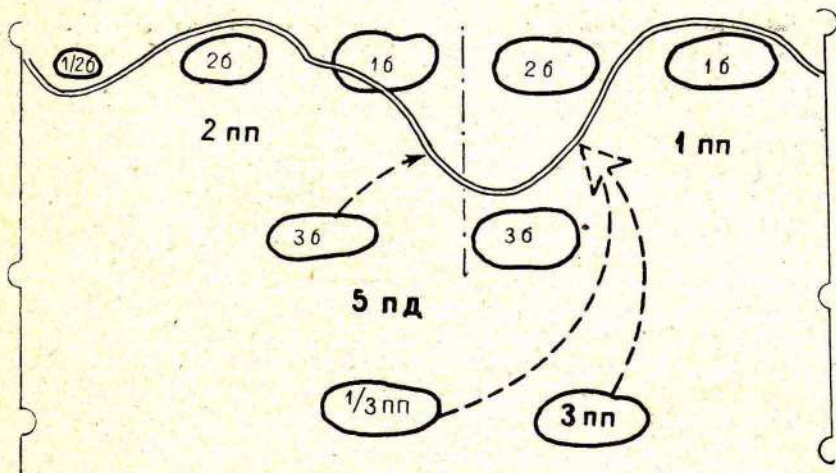
јачине ватре коју треба изразити у међупростору. Ако је проходност слабија или сасвим слаба онда се међупростори, (који су сада шири) туку само микобацачком, односно артиљериском ватром. Ако се широки међупростори на врло тешко проходном земљишту, које је на појединим отсецима потпуно непроходно, не би могли тући ни артиљериском ватром, онда се на њиховој читавој ширини мора организовати барем осматрање. Делове за одбрану међупростора (пешадиски делови са аутоматским оруђима, заседе и објавнице) и одбранбене објекте на њима треба за нешто повући уназад да би се тиме остварила унакрсна ватра између отпорних тачака. У циљу ојачања одбране међупростора треба што боље користити природне и вештачке препреке, нарочито минска поља која су постављена по дубини.

Маневар у позициској одбрани на широком фронту је сложен и већег замаха него код позициске одбране у нормалним условима. Да би имао успеха, маневар треба да буде благовремен и изненадан, смео и брз и да буде изведен са великом силом удара на најосетљивије место непријатеља, начелно у бок његовог продора. Сложеност задатка, наиме, да се у одлучном моменту и на решавајућем месту обезбеди најцелисходније груписање и употреба сопствених снага и средстава, огледа се управо у томе што нападач, због веће ширине фронта и међупростора, има више могућности за продор. Уз то треба имати на уму да је вероватноћа употребе ваздушног десанта већа него код одбране у нормалним условима и да ће нападач нормално тежити да изврши инфилтрацију својих делова кроз фронт одбране. Због тога, по нашем мишљењу, одлучујућу улогу има маневар резерви виших јединица, од чије правилне употребе, у крајњој линији, зависи и успех ове одбране. Место резерви зависи од карактера земљишта, ширине одбранбеног фронта јединице и јачине и састава самих резерви. Резерве треба да буду на таквом месту одакле се могу брзо пребацити на било који део фронта, где је њихова интервенција најпотребнија. Баш због велике ширине фронта, а у циљу брзог извођења противнапада, односно противудара и брзе интервенције на боковима, дивизиске и корпусне резерве мораће се често делити у две групе. Њих начелно треба употребљавати за вршење противнапада и противудара у циљу уништења или одбацивања непријатеља који се уклинио у одбранбени распоред. Међутим, у случају продора нападача, резерве ће морати да га зауставе у својим отпорним тачкама у дубини одбране.

За употребу резерви треба разрадити планове противнапада, посебно за сваку могућу варијанту нападачевог дејства. Због веће ширине фронта тих варијанти ће бити више него у позициској одбрани у нормалним условима. Осим тога, треба извршити припреме и за померање резерви и извођење противнапада ноћу. Пошто нападач својим јаким демонстративним дејствима може створити утисак као да се ради о главном удару, бранилац мора о томе да води рачуна како не би употребио своје резерве на правцу баш тамо где непријатељ врши демонстрацију. С друге стране, ако успе да благовремено

открије правац непријатељског главног удара и ако располаже покретним резервама, бранилац има могућности да пребацује резерве потчињених јединица са дела фронта који је мање угрожен на најугроженији правац, и да их употреби у одбранбеној зони суседне јединице. Пошто је то нарочито могуће у оквиру корпуса, потребно је да се посвети нарочита пажња усклађивању дивизиских планова противнапада на спојевима дивизија.

Резерве потчињених јединица могу бити употребљене са циљем да задрже продор непријатеља и вежу његове главне снаге за себе да би тиме обезбедиле потребно време и повољне услове за маневар и удар резерве претпостављеног старешине. Једна од могућих варијанти употребе резерви приказана је на шеми бр. 3.

Шема бр. 3.

Поставља се питање које резерве и колике јачине треба предвидети за борбу против непријатељског ваздушног десанта. Пошто ће тактички десанти имати задатак да ремете одбрану, да коче покрет браниоцевих резерви и онемогућавају њихове противнападе, да заузму важне раскрснице и уопште тактички важне линије да би их задржали до пристизања нападачевих главних снага, они се могу очекивати не само у дубини између дивизиских и корпусних резерви или у висини ових последњих, већ и ближе самој линији фронта. Зато је потребно да све јединице образују противдесантну одбрану било да одређују посебну резерву или део опште резерве или да тај задатак стављају у задатак другог ешелона. У саставу корпусне резерве може се образовати брзопокретна група јачине један до два ојачана батаљона, која би била намењена првенствено за борбу са ваздушним десантима. Исто тако, и дивизија која брани засебан правац може одредити групу од 2—3 пешадиске чете за борбу са ваздушним десантом.

Командовање у одбрани на широком фронту претставља далеко сложенији проблем него у нормалним условима. Оно захтева велику способност и вештину старешина, нарочито у организацији садејства, у њиховом брзом одлучивању и правилној процени ситуације и вршењу прорачуна времена, а затим смисао и смелост у извођењу маневра, широку иницијативу и способност за потпуно самостално дејство, свестрано и темељно организовану везу и стално и свестрано организовано осматрање и извиђање како пре тако и у току борбе. Најзад, позициска одбрана на широком фронту захтева веома велико физичко и психичко напрезање јединица. А пошто ће јединице често морати да воде и борбу у окружењу, то њихов висок морал и свест претстављају један од битних услова за успешно извођење одбране. У таквим условима старешине морају показивати велику неустрашивост, снажљивост и непрекидну активност изражену у маневру и наношењу снажних и енергичних удара првенствено у непријатељске бокове и позадину.

ИЗ АШЛО ИЗ ШТАМПЕ

АРТИЉЕРИЈА У САВРЕМЕНОМ БОЈУ

ОД ПОТПУКОВНИКА: Ж. Поповића, Л. Илића, Д. Гудурића,
М. Пришлина, Б. Најдановића и А. Антонијевића

Ово дело ће много користити не само артиљериским официрима и подофицирима, већ свим осталим припадницима Армије, нарочито приликом спремања за испите

НЕКА ПИТАЊА САДЕЈСТВА ПЕШАДИЈЕ И АРТИЉЕРИЈЕ

Пошто се борбене ситуације у савременом боју веома брзо и често мењају, то је природно да општевојни командант мора да доноси брзе одлуке и да брзо интервенише расположивим средствима у складу са тим променама. Једно од најефикаснијих средстава за брзу интервенцију, поред авијације и тенкова, свакако је артиљерија и њена ватра. А да би се омогућила брза интервенција артиљерије у борби и непрекидно потпомагање пешадије, треба брижљиво организовати садејство нарочито између ова два рода. Међутим, треба имати у виду да баш покретљивост и брзина којом се ситуације мењају у савременом боју отежавају ово садејство и захтевају брижљиву организацију, добре везе и умешност пешадиских и артиљериских старешина. У том погледу пресудну улогу имају општевојни команданти, који морају да регулишу и обезбеде складан рад свих родова војске, а не само пешадије и артиљерије. Другим речима, општевојни командант не треба да се брине само о најцелисходнијој употреби и дејству пешадије, већ да се итекако интересује и за рад осталих родова. То значи да не треба да препушта, на пример, употребу артиљерије и њене ватре само артиљерцу, већ да му даје и прецизне задатке, наравно, пошто саслуша његове предлоге (где ће се груписати артиљерија, где ће артиљерија усмерити тежиште свога дејства, на које циљеве и када, итд.) у вези са својим општим планом боја. Нарочито треба избегавати постављање неодређених тактичких задатака, као на пример: „неутралисати непријатељску живу силу и ватрена средства у траншејама“, или „неутралисати непријатељску резерву, артиљерију“, итд., а да се при томе не каже где се налазе те траншеје, резерва или артиљерија, као што се то понекад дешава на вежбама. У оваквим случајевима артиљерац обично сам врши планирање потребних ватри, које често не одговарају ни стварном положају циљева, нити дејству пешадије и плану боја општевојног команданта, тако да не могу обезбедити успешно садејство пешадије и артиљерије. Тако, на пример, десило се да је један општевојни командант овако неконкретно поставио задатке артиљерији за артиљериску припрему: „неутралисати непријатељску пешадију у рововима, неутралисати непријатељске резерве и артиљерију, спречити противнапад непријатеља“, а да при томе ни речи није рекао где су ти

ровови, резерве и артиљерија. Пошто није имао времена да развије свој извиђачки систем, јер му је за рад остала само једна ноћ, артиљерац није знао тачно где се налазе циљеви које треба да неутралише, тако да је све планирање извршио по карти, по својим претпоставкама. Природно је да при овако непрецизно постављеним задацима дејство артиљерије неће бити ефикасно, нити ће бити усмерено ка остварењу командантове идеје за борбу, која треба да повећује дејство свих родова војске. Зато се постављање конкретних задатака по времену и простору од стране општевојних команданата истиче као основ садејства између пешадије и артиљерије. Иако је то, по мом мишљењу, познато нашим пешадиским и општевојним старешинама, они често не увиђају важност тога, а нарочито не схватају да ниједан командант рода војске, па ни артиљерије, не може сам себи да поставља задатке који би у потпуности одговарали дејству пешадије као основном роду војске. Због тога је **постављање прецизних задатака родовима војске** прва дужност команданта и неопходан услов за успех у борби. Баш по томе како поставља задатке родовима војске, односно како организује садејство, најбоље се може оценити способност команданта за командовање пешадиском или већом здруженом јединицом.

Као што је већ наглашено, пешадиски командант може и треба да користи добар предлог свога артиљераца у погледу дејства артиљерије. Међутим, не треба мислити да артиљерац нема шта да ради ако му општевојни командант постави конкретне задатке, како се то чује од неких другова. Напротив, артиљерац има доста, па чак и много да ради да би обезбедио да артиљериска зрна **сигурно падну** тамо где пешадиски командант то захтева. То је — поред давања предлога за употребу артиљерије и њене ватре — његов основни задатак. А да би зрна пала тамо где то траже пешадиски команданти, артиљерији се **мора обезбедити извесно време, и то видно**, саобразно ситуацији, о чему често пута такође не воде рачуна пешадиски (општевојни) команданти. Артиљерија не може импровизовати своја гађања, већ мора имати извесно време да их солидно припреми. У противном, гађања ће бити неефикасна, па и штетна, јер ће се узалуд трошити муниција. Тако, на пример, иако је један командант примио заповест око 14.00 часова, он је донео одлуку тек у 18.00, по којој је напад имао почети следећег дана у 8.00, а артиљериска припрема у 7.15, те артиљерија није имала ни један час видног времена (пошто се смр-кавало око 18.00) да се припреми за дејство. Пошто је тога дана тек успостављен јачи контакт са непријатељем, нису се могли добити тачни подаци о циљевима извиђањем са земље ни из ваздуха. Исто тако, пре пада мрака није се имало нужног видног времена за извршење најнужније топографске организације земљишта у рејону ВП. То значи да је артиљерија морала дејствовати са неприпремљених ВП на непознате циљеве после свега два часа видног времена, и то ујутру. Природно је да би стварно дејство ове артиљерије, и поред изванредног залагања свих артиљериских старешина, било доста неефикасно. Да је то имао у виду командант ове јединице и да је

раније донео своју одлуку, на пример око 16.00, што је ситуација и захтевала, артиљерија би се много боље припремила за дејство.

Разумљиво је да се у савременом боју у коме се ситуације врло брзо мењају, о чему је баш реч у овом чланку, не може нити сме остављати артиљерији по један или по два дана за припрему, али се бржим доношењем одлука или издавањем делимичних наређења може обезбедити артиљерији неколико часова видног времена, што је у таквим ситуацијама довољно.

Запажа се да неке наше артиљериске старешине нису навикнуте на брз рад у оваквим ситуацијама. Оне су склоне да увек када има довољно времена раде по шаблону за дејство артиљерије у пробоју позициске одбране, због чега и закашњавају са готовошћу за дејство. Основни недостатак је у томе што се извиђачки и топографски органи не упућују енергично напред да још за видела благовремено прикупе податке о циљевима и изврше топографску организацију нових вероватних рејона ВП, што би омогућило артиљерији да брзо и ефикасно дејствује. За овакве ситуације, по моме мишљењу, може се примити да рејони ВП буду за један до два километара ближе или даље од оних које бисмо изабрали на основу детаљног извиђања земљишта, само ако би били благовремено топографски припремљени за дејство. Зато артиљериски команданти могу и треба да на основу упутстава или кратких претходних одлука општевојног команданта што пре упуте топографе у рејон ВП за организацију земљишта, а извиђаче у рејон осматрачница за осматрање дејства непријатеља и прикупљање података о циљевима. То би у оваквим ситуацијама много убрзало готовост артиљерије и тачност и ефикасност дејства.

При организацији садејства између пешадије и артиљерије треба обезбедити брзо међусобно споразумевање и обавештавање општевојних и артиљериских старешина, тј. омогућити општевојном (пешадиском) команданту да може брзо показати циљ или захтевати артиљериску ватру на ма ком делу бојишта. То се постиже **одређивањем заједничких оријентира и кодирањем земљишта**. Ако је то брижљиво урађено, онда међусобни споразум није тежак, у противном, пешадиском старешини ће бити врло тешко, па чак и немогуће, да брзо покаже артиљерцу циљ на који жели да се отвори артиљериска ватра.

Истакао сам још у почетку да је за добро садејство између пешадије и артиљерије неопходно **непрекидно дејство** артиљерије за све време напада пешадије. То се постиже благовременим премештањем ВП артиљерије и њених осматрачница. Да би се обезбедило премештање артиљерије, потребно је да општевојни команданти преко свога штаба **обезбеде слободан пут артиљерији у одређено време за премештање**. Ако се ово не учини, не може бити ни речи о планском премештању ВП, а нарочито се не може постићи брзина премештања коју предвиђају норме. Да би се ово постигло, по моме мишљењу, било би потребно да целокупан саобраћај на друмовима регулише оперативни орган најстарије јединице која тај пут користи, с тим да се покрет друмовима дозволи само тенковима, артиљерији и осталим борбеним

возилима, а да се комора са коњском вучом упућује сеоским путевима или ван путева. Осим тога, јака и строга контролно-заштитна служба на друмовима треба да обезбеди маршевску дисциплину и планско извршење покрета. Уколико је могуће, све снабдевачко превозење треба вршити ноћу. На тај начин би се друмови знатно растеретили и омогућило би се артиљерији извршење промене ВП без застајкивања и брзинама које су предвиђене у правилима. Колико се покрет артиљерије успорава ако се не регулише саобраћај на друмовима може се видети и из тога што је на једној вежби један дивизион прешао 6 километара за четири уместо за један час и тридесет минута, а други је стајао на путу због закрчености саобраћаја читавих 5 часова.

Због спорости у премештању артиљерије на нове ВП може се десити да поједине артиљериске јединице, од почетка премештања па све до пада мрака, не успеју да поново ступе у дејство и подрже своју пешадију. Колико то може успорити борбена дејства и довести до значајних губитака пешадије у борби не треба нарочито истицати. Баш у моментима кад се темпо борбених дејстава повећава и када општевојни командант има потребу за борбеним средством којим може брзо интервенисати, као што је артиљериска ватра, може се десити да остане без ње зато што артиљерија, услед закрчености путева, не може да прати покретом борбени поредак своје пешадије.

Да би ово избегао, општевојни командант треба још у току планирања боја да предвиди све мере које ће обезбедити правилан и плански саобраћај на друмовима и да обезбеди дисциплину у извршавању свих покрета у току борбе. У те мере би спадало: подела друмова на јединице, одређивање које ће друмове (путеве) користити поједини родови војске, које ће се јединице кретати ван друмова или сеоским путевима, које јединице или делови јединица имају првенство покрета, које се смеју кретати само ноћу, итд. Поред тога, обавезно би требало одредити оперативне органе (више официре) за контролу саобраћаја, а који би били снабдени овлашћењима за регулисање саобраћаја и којима би се покоравале све јединице у погледу покрета. Они би морали да детаљно познају израђени план саобраћаја, организацију саобраћајне службе на путевима и томе слично. Међутим, артиљериске старешине се не би смеле задовољити само контролно-заштитном службом оперативних органа. Оне морају да обезбеде својим јединицама сигурно скретање са главних друмова, без икаквог лутања или чекања по друмовима, као и сам долазак јединица и старешина у рејоне ВП и КО. Имао сам прилике да видим како су артиљериске јединице на вежбама губиле веома много времена кад год о овоме није вођено рачуна. Зато је неопходно да и сами артиљерци организују своју контролно-заштитну службу у рејону ВП и КО, како у циљу обезбеђења брзе промене ВП и КО, тако и у циљу обезбеђења најбољег заклањања распореда артиљерије од угледа из ваздуха и са земље.

Али, за непрекидност дејства артиљерије није довољно да се благовремено изврши само промена ВП унапред, него је — с обзиром

на велики домет савремене артиљерије — још важније да се изврши **благовремено премештање осматрачница унапред**. Нарочито треба обезбедити сталну везу са пешадиском јединицом која се потпомаже и везу између КО и оруђа на ВП. У томе поједини артиљериски команданти чине велике пропусте, због којих стварно садејство између пешадије и артиљерије долази у питање. За успешно садејство између ова два рода војске неопходно је да артиљериски старешина лично или преко истурених осматрача **стално оком прати наступање пешадије коју подржава**. Он ће на тај начин моћи одмах да учова шта кочи наступање његове пешадије и да брзо ефикасном ватром неутралише непријатељске ватрене или отпорне тачке које пешадија својим средствима не може да савлада. Ово је нарочито важно на покривеном и испресецаном земљишту. Свако је показивање циљева са великих отстојања на оваквом терену несигурно и захтева много времена за међусобно објашњење пешадиских и артиљериских старешина. Зато није ретка појава да поједини пешадиски команданти уопште не траже артиљериску ватру, чак и онда када имају сигурну и добру везу са својим артиљерцем.

Треба имати у виду и то да премештање осматрачница нема никаквог смисла ако се са нове осматрачнице не обезбеди сигурна веза са ВП, јер неће бити никакве користи од личне везе између пешадиског и артиљериског команданта ако артиљериски командант нема везе са својим јединицама на ВП. Артиљерцу мора бити јасно да ће бити од користи пешаку само онда ако га може помагати својом ватром, иначе ће му само сметати, јер ће стварати непотребну гужву на осматрачници. Зато артиљерац, пре но што пође напред са пешадиским старешином, мора претходно да обезбеди сигурну везу са својим јединицама на ВП. У противном је боље да са пешадиским старешином најпре упуту истурене осматраче који ће обезбедити везу са пешадијом, показивање циљева своје команданту, примити на себе коректуру и извршење гађања, све дотле док и артиљериски командант не буде у стању да изврши промену своје осматрачнице без штете по дејство своје јединице.

Морамо имати у виду да је потреба за артиљериском ватром тренутна и да се једном испуштена прилика за дејство тешко надокнађује. Зато је и питање веза у артиљерији много деликатније него, на пример, код пешадије. **Непрекидност артиљериских веза је неопходан услов садејства**. Зато општевојни командант, преко својих органа везе, треба упутствима и средствима везе да што више помогне артиљерију у организацији њених веза, јер му једино непрекидност, сигурност и брзина преноса команди преко артиљериских веза може обезбедити искоришћење артиљериске ватре — **свога најбржег средства за интервенцију у борби**.

Дакле, за садејство између пешадије и артиљерије неопходно је да артиљерац стално буде у близини пешадиског команданта, да види наступање своје пешадије (било лично, било преко неког свог органа) и да има сигурну везу са својим батеријама на ВП. Осим тога, он мора стално да буде у току ситуације, било на тај начин што ће

га пешадиски командант упознавати са ситуацијом, било што ће он сам тражити обавештења како о непријатељу, тако и о положају сопствених трупа.

На основу искустава са вежби, што се и на маневру потврдило, мислим да би за садејство пешадије и артиљерије убудуће требало тражити да пешадиски команданти дају конкретне задатке артиљерији, да јој, у духу ситуације, увек обезбеде неопходно видно време за рад и да јој у току динамике добро организованом заштитно-контролном службом на путевима обезбеде брзо премештање борбених поредака унапред или уназад. С друге стране, артиљериски команданти морају стално погледом да прате пешадију коју подржавају и да у том циљу померају своје осматрачнице унапред или да шаљу одговарајуће органе, водећи при томе рачуна да стално буду у сигурној вези са својим батеријама на ВП. Они се још за време мира морају обучити да брзо организују и изводе топографску организацију нових ВП, да брзо мењају ВП и стално прикупљају податке о циљевима. При томе треба имати у виду да брзина промене ВП артиљерије не зависи само од брзине кретања, већ и од доброг обележавања праваца кретања, јер од тога зависи да ли ће артиљерија без лутања и чекања на друмовима моћи да дође на нове ВП.

Једино ако се испуне напред изнети услови артиљерија ће моћи потпуно да изрази своје дејство и да буде стварни ватрени маљ у рукама команданта, којим ће утицати на ток борбе и олакшавати пешадији извршење постављених задатака.

ИЗАШЛО ИЗ ШТАМПЕ

*„Организација и рад позадине
ратних јединица“*

од пуковника: А. Тановића, М. Бацковића, М. Павловића.
и потпуковника: В. Ђоровића, Ж. Вучића, Р. Зеца

ЦЕНА КЊИЗИ ЈЕ 350 ДИНАРА

*Књига је написана за све официре ЈНА, а
иљвенствено за оне који полажу испити*

РАСПОРЕД И ПРЕМЕСТАЊЕ АРМИСКИХ ПОЗАДИНСКИХ ЈЕДИНИЦА И УСТАНОВА

Извођење операције и њен успех у великој мери зависе од снабдевања материјално-техничким средствима и збрињавања борбених јединица. У Првом светском рату офанзивне операције су се често завршавале пре времена и нису могле постићи потребан просторни замах због тога што су се оперативне резерве брзо трошиле и зато што противничке стране нису могле на време да премештају базе и да дотурају потребна материјално-техничка средства за довршење планиране офанзивне операције.

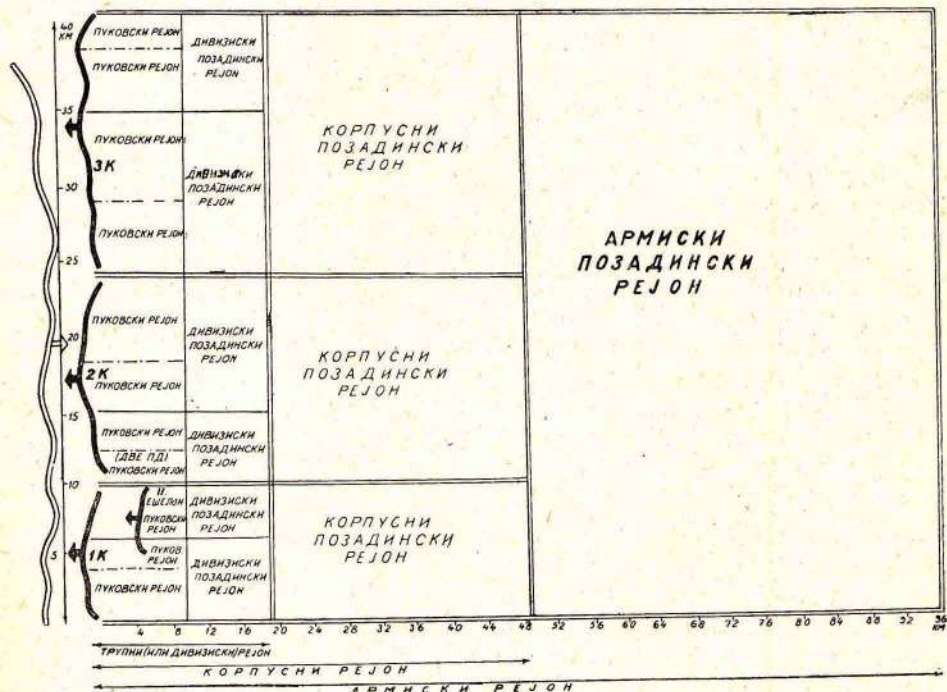
Слично се догађало и у Другом светском рату. Савезници су 1944 године, после успешно извршеног десанта и првих постигнутих успеха у Француској, морали да привремено обуставе своје офанзивне операције, зато што њихове армије нису располагале потребним материјално-техничким средствима, нарочито погонским материјалом, јер базе њихових армија нису биле у стању да тако брзо прате борбене делове. На италијанском фронту, после искрцавања у рејону Салерна и по заузећу Напуља, Савезници су 1943 године били принуђени да обуставе операције у правцу Фођије, поред осталог, и због немогућности уредног снабдевања 5 и делова 8 армије. Слично се догађало и у Кореји, где су Севернокорејци више пута обустављали своја офанзивна дејства, у првом реду због слабог снабдевања и збрињавања борбених јединица, јер, због рушења комуникација од стране авијације Уједињених нација, није било могућности за брзо премештање база и уредно снабдевање јединица.

Поред ових негативних примера, у историји је било и много других у којима су извођене успешне операције, благодарећи њиховом правилном материјално-техничком обезбеђењу, као и благовременој припреми и премештању база. Тако је, на пример, Наполеон, нарочито у својим ратовима у току 1805 и 1806 године благовремено припремао и премештао своје базе у складу са операцијама. Тако је радила I српска армија после Кумановске битке 1912 и наша IV армија у току наступања према Трсту.

Из наведених примера јасно се види да снабдевање и збрињавање борбених јединица, а према томе и распоред и премештање позадинских јединица и установа, односно база, имају огроман утицај

на извођење савремених операција. Због тога ћу у овом чланку изнети своје мишљење о томе на који би се начин овај компликовани проблем могао најцелисходније решавати.

Армија, као оперативно тело, располаже великим бројем разних јединица и установа, људства, наоружања, коња, возила и материјала. Поред тога, она се у току извођења операције редовно ојачава, тако да поред својих формацијских јединица, начелно мора

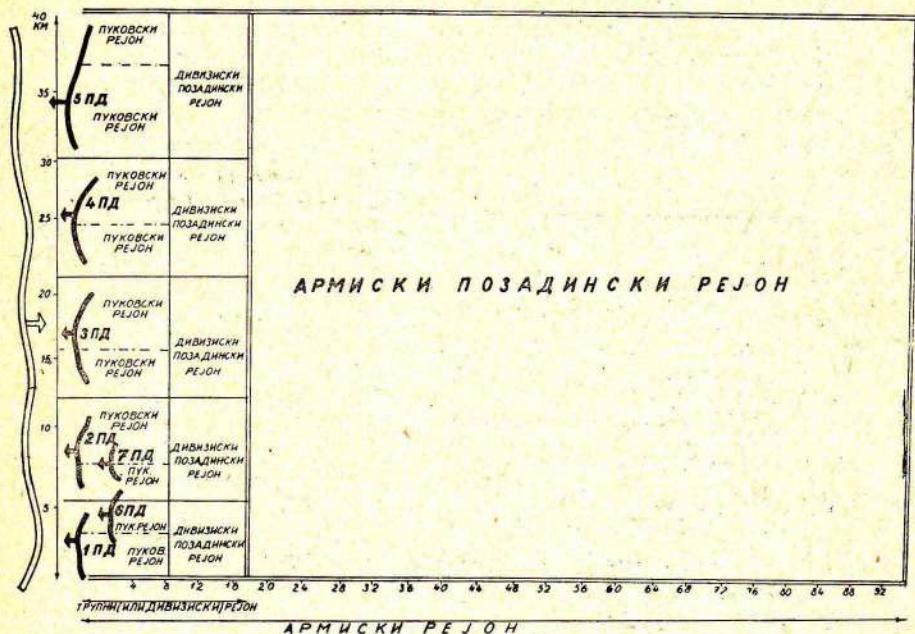
Шема бр. 1

снабдевати и та своја ојачања и редовно вршити њихово санитарско и ветеринарско збрињавање. То значи да и њен позадински апарат мора бити огроман и да се при организацији и извођењу снабдевања и збрињавања борбених јединица и ојачања армије мора наилазити на велике тешкоће, нарочито у условима тежких теренских, атмосферских и других прилика. А да би се тај обимни и сложени посао могао успешно обављати, позадински органи морају солидно познавати не само организацију и рад позадине већ и рад и дејство оперативних јединица и испољавати велику умешност, иницијативу и заузимљивост.

Пошто је оперативна зона армије веома пространа, то се и њене борбене и позадинске јединице и установе распоређују на веома широком и дубоком простору те зоне, да би се омогућио њихов нор-

мални рад. Тај рејон распореда позадинских органа армије веома је широк и дубок, нарочито у одбраненој операцији (види шему бр. 1 и 2.¹)

Ширина армиског рејона зависи од ширине њене нападне односно одбранбене зоне и износи око 30 до 100 и више километара, а дубина око 80 до 100 и више километара. Пространство тог рејона зависи од оперативне радње, ширине и дубине армиске зоне, од земљишта, комуникативности и других услова и може бити врло различито. У почетној ситуацији у нападној операцији пространство рејона

Шема бр. 2

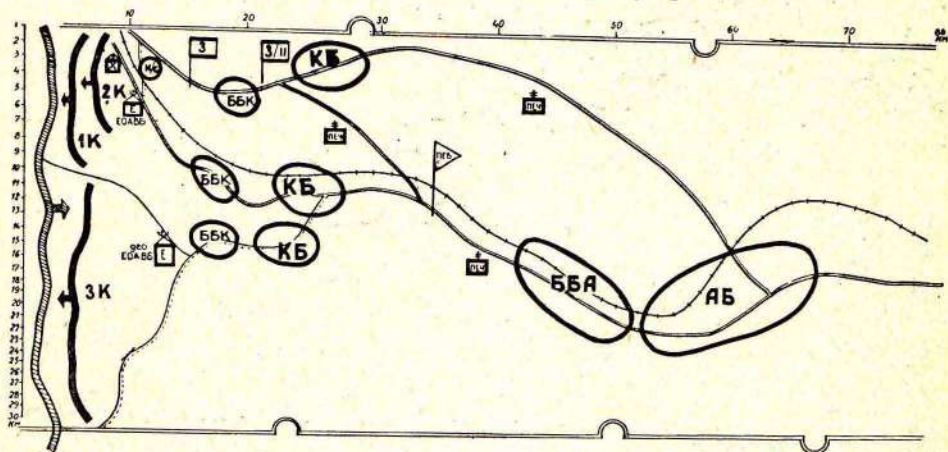
може износити око 2.500 до 4.000 км², а у одбраненој око 8.000 до 10.000 км² и више. Према томе, у почетној ситуацији рејон армије у одбрани је око три пута већи него у нападу.

¹ Под армиским рејоном подразумевамо просторију између предње стране линије фронта, линија разграничења са суседним армијама (корпусима) и предње границе позадинског рејона фронта (групе армија), односно предње границе дубоке позадине, односно позадине Врховне команде, ако армија самостално дејствује. Армиски рејон дели се по дубини на корпусне рејоне (односно трупне рејоне ако су дивизије непосредно у саставу армије) и на армиски позадински рејон, који се протеже од задње границе корпусних рејона (трупног рејона ако су дивизије непосредно у саставу армије) па до предње границе позадинског рејона фронта (групе армија) или предње границе дубоке позадине, односно позадине Врховне команде, ако армија самостално дејствује.

Корпуси (дивизије) у другом ешелону армије и ојачања армије не добијају своје рејоне, али им се у оквиру рејона корпуса (дивизије) у првом ешелону армије додељује рејон за размештај и путеви за дотур и евакуацију.

С обзиром на велики број разних армиских позадинских јединица и установа и на велико пространство рејона, требало би тежити да се све те позадинске јединице и установе поставе иза борбених јединица на таквом отстојању и у такве рејоне из којих ће у сваком моменту бити осигурано уредно снабдевање и збрињавање борбених јединица, тј. на таква отстојања позади база и болничких база (дивизијских медицинских центара, дивизијске ветеринарске болнице, ако су дивизије непосредно у саставу армије) потчињених јединица да транспорт армије може у току једне ноћи обезбедити дотур потчињеним јединицама и из њих извршити евакуацију. С друге стране, позадинске јединице и установе треба да буду удаљене од борбених јединица толико да од непријатељског дејства с фронта буду заштићене борбеним распоредом јединица и простором — удаљењем.

Према намени, задацима и раду, позадинске јединице и установе армије требало би распоређивати у више одвојених рејона: у рејон армиске базе (АБ), рејон болничке базе армије (ББА) и рејоне позадинских јединица и установа које се распоређују ван АБ и ББА. Ван рејона АБ и ББА могу се, по потреби, истурити одељци армиске базе (ОАБ), одељци болничке базе армије (ОББА) и поједине позадинске јединице и установе и то у трупни рејон или дуж путева дотура и евакуације, о чему ће бити опширније речи.

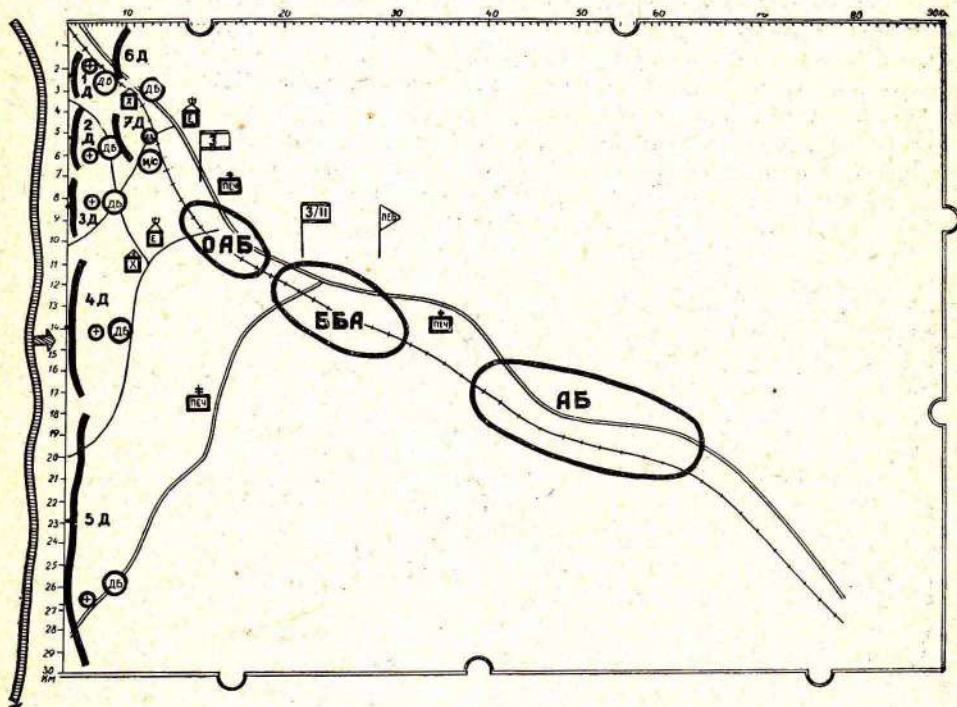

Шема бр. 3

Како би, по моме мишљењу, могао да изгледа распоред армиских позадинских јединица и установа у нападној и одбраненој операцији, кад су корпуси у саставу армије и кад су дивизије непосредно у саставу армије приказано је на приложеним шемама бр. 3, 4, 5 и 6.

Постоји мишљење (а такво је и совјетско гледиште) да је АБ само просторија на којој се распоређују складишта служби и родова војске са материјалним резервама. Међутим, АБ је уствари установа која је размештена на одређеној просторији и намењена за пријем, чување и издавање материјално-техничких средстава свих видова снабдевања, као и за прераду и ремонт. Она се састоји из управе АБ, из јединица из непосредног састава АБ (радних, возарских, стражарских, итд.), затим из складишта и радионица служби и родова војске армије и појединих других одговарајућих армиских позадинских јединица и установа са њиховим материјалним резервама, које се обједињују под заједничко руководство — управу АБ. Ради овог управа АБ треба да има одговарајуће органе, а АБ да буде тако организована да може вршити такву улогу.

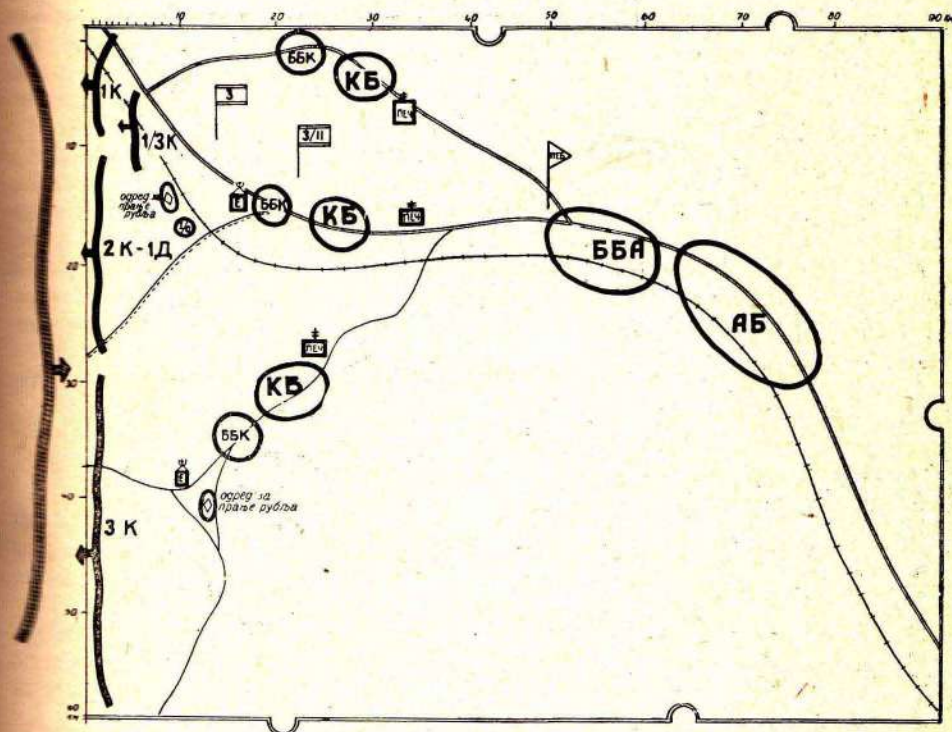
Такође постоји, по моме мишљењу, погрешно гледиште да рејон базе треба да одређује претпостављена команда. Уствари претпостављена команда одређује путеве дотура и евакуације за све пот-

Шема бр. 4

чињене јединице. Задња тачка пута дотура и евакуације претпостављене команде у грубом одређује рејон базе потчињене јединице, а ствар је команде дотичне јединице где ће изабрати рејон за своју базу. Према томе, рејон за размештај АБ одређивала би команда армије, на предлог заменика команданта за позадину. Детаљан ра-

Распоред јединица и установа у рејону АБ одређивао би управник АБ са начелницима одговарајућих служби, с тим што би га одобравао заменик команданта за позадину армије.

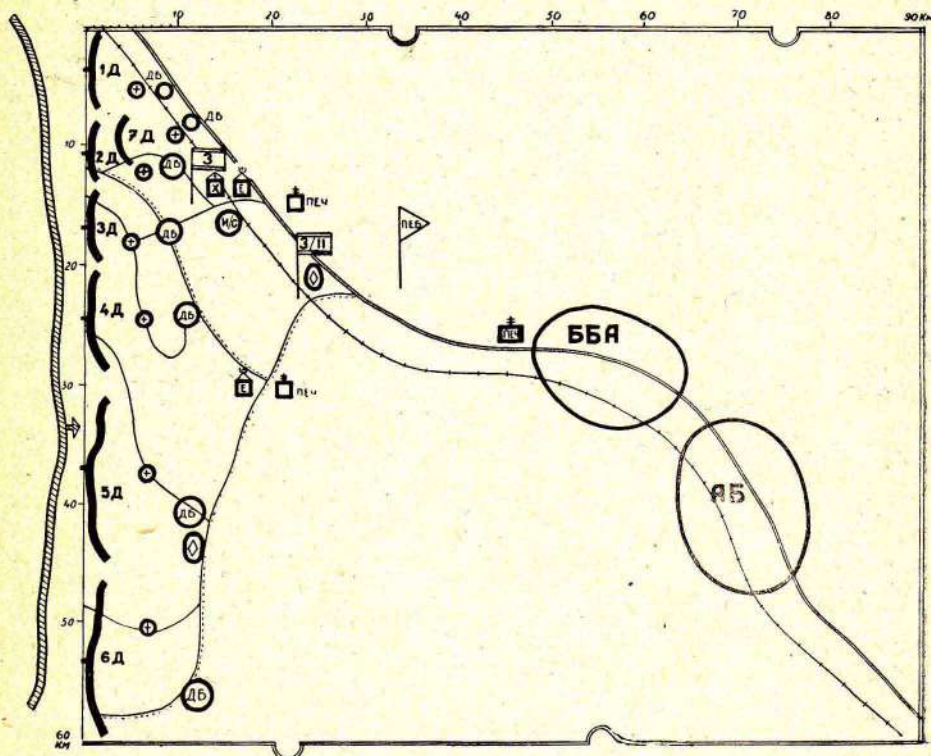

Шема бр. 5

Рејон за АБ треба по могућности да буде заштићен природним препрекама (реком, планинским ланцем, итд.), да буде по могућности на раскрсници комуникација које ексцентрично воде према фронту (то, то не значи да се рејон АБ мора поклапати са самом раскрсницом, него да се АБ, односно њени делови распоређују у близини — у рејону те раскрснице). С друге стране, индустријске, политичке и војничке центре и комуникациске чворове не треба узимати као непосредан рејон за размештај. При одређивању вида (начина) дејства армије начелно треба тежити да на армиском рејону буде барем једна железничка пруга на коју ће армија базирати. Ако на армиском рејону постоји више железничких пруга, онда се поједине од њих могу доделити армији на потпуно или делимично коришћење или јој се може доделити само потребан број пари возова дневно.

Армиска база се начелно распоређује дуж железничке пруге, тако да обухвата више железничких станица које не треба користити за непосредан распоред делова базе, већ поједине установе распоре-

живати у маскирним местима (рејонима) дуж железничке пруге у близини железничких станица. Разуме се да од железничке станице до појединих делова АБ треба да постоје путеви или их треба изра-

Шема бр. 6

дити. Ако нема железничке пруге онда се АБ распоређује по могућности на раскрсници путева и водених комуникација у више суседних насељених места.

Постоји мишљење да АБ треба да обухвата простор највише до 300 км², а неки сматрају да тај простор може бити и око 100 км². По моме мишљењу, величина простора зависи од његове насељености, прикривености, комуникативности и других услова и, начелно, треба да износи око 400 км², а према потреби може бити већа или нешто мања. Веће пространство овог простора условљено је појачаним дејством авијације, употребом атомског и ракетног наоружања, дејством инфилтрираца и другим околностима које намећу потребу растреситијег распореда. Тај простор мора бити већи не само за АБ, већ и за ББА и остале позадинске групе. Поред тога поједина складишта у АБ и ОАБ треба рапчлањивати на два или три дела и од једног образовати више складишта на међусобном отсојању од најмање 3 км (нарочито за артиљериско складиште и складиште погон-

ског материјала, док подела осталих складишта зависи од ситуације, врсте наоружања непријатеља, важности и величине складишта, итд., али треба тежити да се и она поделе барем на два дела), иако рашчлањивање складишта има незгодне стране у погледу управљања, контроле, везе, ангажовања већег броја органа, транспортних и осталих средстава. На сличан начин треба рашчлањивати и остале позадинске јединице и установе (аутомобилске јединице, болничке установе, итд.).

Удаљење АБ од линије фронта зависи од оперативне радње (напада или одбране), ширине нападне, односно одбранбене зоне, развијености и стања комуникација, карактера земљишта, врсте и капацитета транспорта и од тога да ли је армија непосредно формирана од корпуса или дивизија. То удаљење је начелно веће у одбранбеној операцији, или када се дејства изводе на равничастом земљишту, при добро развијеној комуникациској мрежи (нарочито железничкој), кад су путеви доброг квалитета, кад су транспортна средства великог капацитета и веће брзине и кад су корпуси у саставу армије.

У нападној операцији АБ се начелно распоређује на око 60, а у одбранбеној на око 80 км од линије фронта. Разуме се, та отстојања могу бити мања и већа.

Пожељно је да АБ у нападној операцији буде што ближе фронту, кадгод то прилике допуштају, јер се из таквог (плићег) распореда обезбеђује лакше, дуже и брже снабдевање јединица без њеног скорог премештања у нови рејон. С друге стране, у одбранбеној операцији АБ може бити распоређена и на око 100 км од линије фронта, ако је одбранбена зона армије врло широка (око 100 км и више) и ако са отстојања од око 100 км из једне раскрснице воде комуникације према оба крила и центру армије.

Ако комуникациска мрежа и други услови допуштају, треба тежити да се АБ распореди позади правца главног удара (тежишта одбране), јер се тиме скраћују путеви дотура и евакуације према главној групацији снага и олакшава снабдевање и евакуација. Међутим, то је само тежња, јер ће на њен распоред највише утицати комуникациска мрежа и правац протезања комуникација.

Поред складишта и радионица служби и родова војске и јединица из непосредног састава АБ, у рејон АБ начелно се могу распоредити: пекарска чета, марвени депо, одред за прање рубља, армиска ветеринарска болница, потребне аутомобилске јединице и аутомобилска радионица. Разуме се, да се ове јединице и установе могу распоредити и ван рејона АБ, на пример, пекарска чета, ако у рејону АБ нема услова за њен рад (вода и дрва); марвени депо (ако нема услова за пашу), итд. Поред тога требало би тежити да се јединице и установе једне службе распоређују близу једне другима (на пример, складиште хране, складиште опреме, пекарска чета, марвени депо и одред за прање рубља), јер се тако олакшава управљање, координација и рад.

Понекад АБ неће бити у могућности да уредно и на време снабдева све јединице, нарочито онда када је велика ширина фронта

армије, кад су путеви дотура и евакуације веома дугачки, када постоји слаба комуникативност, када јединице самостално дејствују и слично. Зато се у таквим случајевима, а нарочито у армиској нападној операцији указује потреба да се ближе јединицама образују одговарајуће установе, тј. одељци армиске базе (ОАБ) из којих ће се јединице непосредно и за дуже време снабдевати, без потребе за њиховим скорим премештањем.

С друге стране, ако би, например, према једном крилу армије водила железничка пруга или пут непосредно из базе претпостављене или неке суседне јединице, онда би постојали повољнији услови за снабдевање јединица на том крилу непосредно из базе (одељка) претпостављене или суседне јединице него из сопствене АБ.

Одељци АБ, којих може бити један или више (што зависи од карактера операције, ширине зоне операције, земљишта, комуникативности, удаљења АБ, итд.), потчињени су управи АБ и начелно се истурају према правцу главног удара (тежишту одбране) армије, и на одвојеним правцима — отсецима — негде око линије задње границе трупне позадине. Неки сматрају да ОАБ треба истурати у висину дивизиске базе (ДБ). Међутим, то би било исувише близу линије фронта, јер би се из тог одељка могла уредно снабдевати само она дивизија, чија је база близу, док би се остале дивизије (које базирају на тај ОАБ) снабдевале по бочним путевима или би се њихови транспорти морали чак и враћати. Због тога место одељка треба да буде 5—10 км од линије распореда ДБ, одакле по могућности ексцентрично воде путеви према ДБ свих дивизија које базирају на тај одељак.

У ОАБ најчешће се формирају одељци артиљериског складишта и складишта хране и погонског материјала, с тим што и ова складишта треба рашичлањавати слично као и у АБ. Ту се распоређује и одговарајући армиски транспорт, помоћу кога ОАБ, начелно, дотура материјално-техничка средства до база потчињених јединица.

Међутим, биће случајева када ће поједине или све потчињене јединице упућивати свој транспорт у ОАБ и снабдевати се по принципу „к себи“ (нарочито онда кад ОАБ није много удаљен од база потчињених јединица, кад је транспорт потчињених јединица довољно јак да може одговорити обавезама снабдевања потчињених јединица и снабдевања из ОАБ, кад су путеви врло доброг квалитета, итд.). Овде треба нагласити, да се моторизована ојачања корпуса (дивизија) начелно снабдевају из базе, односно одељка базе по принципу „к себи“ — упућивањем свога транспорта у базу, односно одељак базе корпуса односно армије.

Иако се ОАБ истурају чешће у нападној него у одбраненој операцији, ипак је неоправдано мишљење појединаца, да у одбраненој операцији ове одељке уопште не треба истурати. Напротив, и у одбраненој операцији ће се често појавити потреба за њиховим истурањем, па чак и за истурањем два одељка, нарочито ако се армија брани на веома широком фронту или на планинском земљишту. Удаљење ОАБ од линије фронта у одбраненој операцији веће је него у нападној операцији.

Ако у састав армије улазе корпуси са материјално-снабдевачким органима, онда се ОАБ начелно не истурају, јер у том случају корпусне базе претстављају неку врсту ОАБ у односу на АБ. Али, ако корпуси немају материјално-снабдевачких органа, или ако су дивизије непосредно у саставу армије, онда се ОАБ начелно истурају, нарочито у нападној операцији.

ОАБ базира на АБ, а у извесним случајевима може базирати на базу, односно одељак базе претпостављене или чак неке суседне јединице. У том случају дотур у тај одељак врши се непосредно из базе (одељка) претпостављене (суседне) јединице.

У погледу распореда, санитетске јединице и установе армије претстављају посебне групе, с тим да се само санитетско складиште распоређује у рејону АБ.

Санитетске јединице и установе могу се распоредити у три одвојене групе: болничка база армије (ББА), одељак болничке базе армије (ОББА) и санитетске установе које се ван ових распоређују ближе борбеним јединицама — начелно у трупном рејону.

Санитетске јединице и установе, осим оних које се истурају у трупни рејон — хируршких пољских болница прве линије (ХПБ-1), покретних лабораторијума хигијенско-епидемиолошког одреда (ХЕО) и делова чете за дезинфекцију и купање — и осим санитетског складишта, чине болничку базу армије (ББА).

Има појединаца који сматрају да је ББА саставни део АБ и да је према томе треба распоређивати у рејон АБ. То долази вероватно отуда што се при решавању задатака ти рејони понекад одређују близу један другога и обједињују у један рејон. Међутим, иако ББА може бити распоређена у близини рејона АБ, па чак и да се њен рејон граничи са рејоном АБ, ипак за њу треба редовно одређивати засебан рејон, начелно испред рејона АБ. Поред тога ББА може се распоредити и испред АБ, по прилици на средокраћи између АБ и санитетских установа првopotчињених јединица. Она такође може истурити одељак болничке базе (ОББА), као њен први ешелон, начелно на правцу главног удара (тежишту одбране), и то онда ако у саставу армије нема корпуса или ако корпуси немају корпусних санитетских установа. У овом случају ОББА може се истурити на око 20 км од линије фронта. Он се може истурити и у правцу јединица које дејствују на засебном правцу, с тим што би се евакуација из овог ОББА могла вршити непосредно у ББ (одељак) претпостављене или чак и неке суседне јединице. Ове одељке не треба истурати ако се у саставу армије налазе корпуси који имају корпусне санитетске установе, јер болничке базе корпуса (ББК) у том случају претстављају неку врсту ОББА у односу на ББА. Они се ређе истурају у одбраненим операцијама, и то већином на широком фронту, у планинском земљишту и према јединицама на засебном отсеку.

У ОББА начелно се распоређују 1—2 хируршке пољске болнице (ХПБ), једна интерна пољска болница (ИПБ), једна болница лаких рањеника (БЛР), једна заразна пољска болница (ЗПБ) и евакопријемник, што зависи од санитетске ситуације и броја болница ко-

јима се располаже. Ту се наравно, распоређује и потребан санитетски транспорт.

Неке позадинске јединице и установе армије, као на пример хируршке пољске болнице прве линије (ХПБ-1) могу се истурити и у трупни рејон, начелно у близини рејона дивизиских медицинских центара (ДМЦ), да би помогле њихов рад. Оне се редовно истурају у нападној, а само изузетно у одбранбеној операцији, а колико ће их се и где истурити, зависи од њиховог броја, од груписања снага и од вероватног прилива рањеника. Начелно на правцу главног удара треба истурити 1—2 ХПБ-1. Поред тога може се истурити и по једна ХПБ-1 према јединицама које дејствују на засебним правцима, нарочито на планинском земљишту.

Ако се у саставу армије налазе корпуси са својим санитетским јединицама и установама, онда је најбоље да армија првенствено ојача корпусе на правцу главног удара потребним бројем хируршких пољских болница, с тим да команде корпуса врше распоред својих и придатих ХПБ и одређују потребан број као ХПБ-1.

У трупни рејон могу се истурити и покретни лабораторијуми хигијенско-епидемиолошког одреда са деловима чете за дезинфекцију и купање, као и одреди за прање рубља, нарочито у одбранбеним операцијама, а у нападним само изузетно — ако то захтева хигијенско-епидемиолошка ситуација.

Ако у армији постоји санитетска возарска чета, она се може придати дивизијама које дејствују на тежем терену, или се може истурити према јединицама ради евакуације до путева на којима се може употребити армиски санитетски аутомобилски транспорт.

Армиска ветеринарска болница (АВБ) истура евакуационо одељење (ЕОАВБ) начелно на правцу главног удара (тежишту одбране) у близини задње границе трупног рејона или, у зависности од комуникација, и више уназад. И ово одељење може се делити тако да се један његов део може истурити и на правац помоћног удара или према јединицама које дејствују на засебном правцу.

Пошто се у армиској позадини одвија веома обиман и сложен саобраћај, то се његово регулисање врши помоћу путно-експлоатационог батаљона (ПЕБ) који врши регулисање саобраћаја на армиском рејону од АБ до база првopotчињених јединица, преко команде армиске путно-експлоатационе мреже. Штаб овог батаљона, са техничком четом, распоређује се на подесном месту (најбоље на раскрсници) у централном делу те мреже. Путеви се деле на четне путно-експлоатационе секције, а команде путно-експлоатационих секција деле секције на водне путно-експлоатационе деонице. Путно-експлоатационе деонице истурају станице за регулисање саобраћаја. Путно-експлоатационе секције истурају контролно-саобраћајне станице, а по потреби и путно-експлоатационе патроле.

У циљу олакшања дотура и евакуације и боље расподеле материјално-техничких средстава, на железничкој мрежи треба образовати разне станице у војном погледу са различитим задацима, као што су: укрцне (У/С), распоредне (Р/С), искрцне (И/С), и претоварне (П/С).

Укрцна станица (У/С) је железничка станица, односно место на отвореној железничкој прузи, где се врши утовар јединица и материјално-техничких средстава. Распоредна станица (Р/С) оформљује се начелно у рејону армиске базе ако је ова обухвата у железничком смислу. У противном, она се може оформити и на раскрсници железничке пруге испред или иза АБ, ако постоји само једна железничка пруга са више искрцних станица (И/С). Распоредна станица сачињава више суседних железничких станица где се врши укрцавање и искрцавање јединица и рањених и болесних, преранжирање возова и распоред (диспозиција) материјално-техничких средстава, која се дотурају потчињеним јединицама и која се евакуишу.

И/С се образује на железничкој станици или на отвореној прузи (ван железничке станице), где се врши истовар јединица и материјално-техничких средстава и одакле се врши дотур материјално-техничких средстава за поједине јединице, које их својим транспортом даље превозе. Она треба да буде што ближе борбеним јединицама, али тако да не буде изложена дејству непријатељске артиљерије. На њима се начелно не стварају никакве резерве ни складишта. Ако се на таквој станици врши утовар јединица, рањених и болесних и материјално-техничких средстава за евакуацију, онда се она зове укрцна (утоварна) станица (У/С). Код избора укрцно-искрцних места на отвореној прузи, треба водити рачуна о прилазним путевима и маскирању. Уколико путева нема, треба их изградити.

На претоварној станици (П/С) врши се прекрцавање јединица, рањених и болесних и материјално-техничких средстава са нормалног на узани колосек или обратно или са железничког на неки други вид транспорта (водени, аутомобилски, запрежни) и обратно.

У истом овом смислу и на исти начин формирају се укрцна, искрцна, распоредна и претоварна пристаништа (места, рејони), ако се превозење врши водом односно сухопутним комуникацијама.

*

Благовремено, правилно и уредно премештање позадинских јединица и установа и правилан избор нових рејона (места) распореда после премештања, претставља један од главних услова за правилан и уредан рад позадине, а тиме и за правилно дејство борбених јединица у извођењу етапа операције.

То премештање је далеко теже него у припремној етапи (у почетној ситуацији), јер се врши за време извођења саме операције под несравњено тежим околностима. Поред покрета борбених јединица, појављују се многе тешкоће због одужавања комуникација и отежаног снабдевања и збрињавања, због јачег непријатељског дејства, оштећења и рушења комуникација и објеката, због већих губитака у људству, стоци, транспортним и осталим средствима, због великог прилива рањених и болесних у санитетске и ветеринарске установе, несравњено веће евакуације, убрзаног рада сваке врсте, већег замора људства и стоке, губљења времена због премештања, тежег одржа-

вања везе између појединих позадинских јединица и установа, тежег управљања позадином, итд. Због тога је нужно да се премештању мора поклањати највећа пажња и у припремној етапи израђивати глобалан план премештања. И у току извођења операције треба доносити реалне одлуке о премештању, израђивати детаљан план премештања и предузимати све мере да се премештање изврши на време и са што мање губитака.

Премештање АБ и ББА и осталих позадинских јединица и установа мора се вршити онда кад је, због удаљавања борбених јединица, тј. због одужавања путева дотура и евакуације, доведено у питање уредно снабдевање и збрињавање борбених јединица из старих рејона, односно кад транспорт армије није у могућности да у току једног дана изврши дотур и евакуацију.

Начелно треба тежити да се нови рејон (место) распореда позадинских јединица и установа у нападној операцији изабере што ближе борбеним јединицама, да би се, због њиховог покрета унапред, избегло често премештање и тиме омогућило што дуже опслуживање, односно збрињавање из тог рејона (места). Напротив, при отступању нови рејон треба изабрати што више уназад, али тако да се ипак обезбеди уредно снабдевање и збрињавање, водећи рачуна о могућности остављања материјално-техничких средстава на успутним положајима на којима ће се јединице задржавати и давати отпор.

Пошто су у припремној етапи начелно извршене све припреме, тј. јединице попуњене по норми и извршен њихов одговарајући распоред и растерећење, пошто су извршена сва планирања за прву етапу операције (начелно за ближи задатак армије, који релативно није много удаљен), и пошто је темпо наступања релативно мали (10—12 км на дан), то се ни премештање позадинских јединица и установа армије обично не врши у првој етапи операције, осим премештања неких истурених позадинских јединица и установа, о чему ћу касније говорити. Због тога главни терет у првој етапи углавном пада на органе корпусне, а нарочито трупне позадине. Зато им армијски позадински органи могу пружати пуну помоћ и обезбеђивати њихову редовну попуну утрошених, уништених и оштећених материјално-техничких средстава, као и евакуацију свих врста.

Да би се обезбедила правилна употреба путева и регулисање саобраћаја у току прве етапе, ако ће се у тој етапи уводити други ешелон армије и покретна група (ПГ), онда још у припремној етапи треба израдити план употребе путева и регулисања саобраћаја, према планираним варијантама употребе другог ешелона и ПГ. Овај план израђују органи оперативног одељења са позадинским органима. При том је најбоље решење да позадина користи неке засебне путеве, макар били и обилазни, само ако их има. Али, ако исти путеви морају служити за други ешелон, ПГ и за позадинске транспорте, онда се у току оне ноћи када ће бити уведени други ешелон и ПГ на правцу њихове употребе може смањити, па чак и укинути дотур свих материјално-техничких средстава на рачун коришћења трупних и корпусних резерви (норми), односно на рачун повећаног дотура претходне и следећих ноћи.

У току прве етапе могу се премештати и ХПБ-1, што зависи од њихове оптерећености рањеницима, од начина и времена премештања дивизиских медицинских центара (ДМЦ) и других околности. У нападној операцији ове болнице могу се премештати наизменичним претицањем са ДМЦ, на тај начин што се нови рејон ХПБ-1 бира на око 10 км испред ДМЦ, а доцније рејон ДМЦ-а на око 10 км испред ХПБ-1, итд., што значи да се врше скокови од око 20 км. А када се ХПБ и ДМЦ попуне рањеним и болесним, онда се истура ХПБ која је задржана у резерви.

Ако се у току прве етапе нападне операције изврши премештање дивизиских база, онда се премешта и ЕОАВБ и распоређује у близини и позади дивизиске ветеринарске болнице (ДВБ). У том случају команда путно-експлоатационе мреже треба да одреди путно-експлоатационе јединице за опслуживање путева до нових рејона ДБ. Опслуживање ових нових путева може се вршити или померањем свих путно-експлоатационих јединица за једну деоницу унапред, или распоредом путно-експлоатационих јединица из резерве.

На сличан начин треба вршити и премештање наведених позадинских јединица и установа при отступању. Ако су ХПБ биле изузетно истурене, онда их треба наизменично премештати са ДМЦ, док се ЕОАВБ премешта пре дивизиских ветеринарских болница, начелно позади будућег рејона ДБ. Путно-експлоатациона чета (ПЕЧ) скраћује своју секцију од старог до новог рејона ДБ, укидајући једну или више деоница. По укидању једне секције, команда путно-експлоатационе мреже пребацује дотичну путно-експлоатациону чету у рејон АБ ради опслуживања нових путева по премештању АБ уназад, или је задржава у резерви.

Рад позадине у другој етапи операције је много сложенији него у првој етапи. Ту се као посебан проблем појављује снабдевање и збрињавање ПГ. Зато ПГ, пре увођења у пробој, треба обезбедити материјално-техничким средствима за 5—6 дана и потпуно је растеретити свих непотребних средстава, с тим да се предвиди максимално коришћење месних средстава. Њене позадинске делове не би требало обједињавати, већ је боље да се крећу на зачељу ешелона својих јединица. Рањене и болесне из ПГ по могућности треба евакуисати хеликоптерима или авионима или се морају превозити са својим јединицама. Ако има могућности они се могу евакуисати кроз бресту, али се транспорт мора потпуно обезбедити. На зачељу сваког ешелона ПГ треба образовати техничко зачеље са радионицама и резервама горива и мазива, а формирају се сабиралишта оштећених машина на подесним местима на раскрсницама одакле се евакуишу бригом армије.

У другој етапи се може десити да јединице на правцу главног удара армије пробију и други одбранбени појас непријатељске одбране и да још даље продиру, а да у исто време јединице на помоћном правцу тек довршавају заузимање главног одбранбеног појаса. Због тога се може појавити потреба да се на правцу главног удара армије укину, односно оформе нове искрцне станице и одељци ар-

миске базе и да се преместе делови ББА, а да на помоћном правцу још не мора доћи до сличног премештања, укидања и формирања.

После пробоја другог одбранбеног појаса непријатељске одбране, премештају се ДБ, ако раније нису премештене, што повлачи и премештање одговарајућих истурених армиских позадинских јединица и установа. Одељак армиске базе (ОАБ) се редовно премешта у другој етапи, и то што ближе ДБ, како би се из истог омогућило што дуже снабдевање без поновног премештања. У току операције може доћи до укидања ОАБ, у ком се случају АБ може преместити у рејон укинутог ОАБ или у близину истог, нарочито на правцу главног удара. Исто тако, у току извођења операције може доћи до формирања нових одељака, што зависи од новостворене ситуације, правца дејства јединица, земљишта, комуникација и других околности.

Премештање ХПБ-1, ЕОАВБ и путно-експлоатационих јединица у другој етапи треба вршити на сличан начин као и у првој етапи. При томе се одељак болничке базе армије (ОББА), ако је истурен, може преместити у почетку друге етапе, начелно пре ОАБ. Исто тако и ББА треба премештати начелно у току друге етапе пре АБ, и то у такав рејон из кога је могућна евакуација и лечење и који ће, по могућности, одговарати рејону ББА по завршетку операције.

Премештање АБ зависи од ситуације, удаљености јединица, стања путева и транспорта и могућности снабдевања. АБ треба начелно премештати при крају друге етапе, ако се путеви дотура и евакуације толико одуже да је из старог рејона АБ отежано снабдевање јединица. Нови рејон треба изабрати ближе тадањој линији фронта, не само зато да се не врши њено премештање у осталим етапама, него и зато да тај рејон, по могућности, одговара рејону АБ по завршетку операције, и то на око 50 — 60 км од линије фронта на коме ће се армија зауставити. Али ако су истурени ОАБ у току прве и друге етапе операције, онда начелно неће бити потребе за премештањем АБ у другој, већ тек у трећој етапи.

После премештања АБ, команда ПЕБ треба да премести путно-експлоатационе јединице између старог и новог рејона АБ и да их распореди унапред до база потчињених јединица.

Премештање позадинских јединица и установа при отступању треба вршити на сличан начин као и у нападној операцији, с тим да се само премештање мора вршити према ситуацији, степену надирања непријатеља, активности непријатељске авијације, могућности употребе железничких пруга, стању транспорта и путева, количини материјално-техничких средстава којима се располаже, попуњености санитарских и ветеринарских установа, итд. АБ се начелно премешта у рејон иза крајње линије отступања, ако то отстојање није сувише далеко. Њу треба премештати што дубље уназад да би се избегла нова премештања, а то је могуће извести пошто ова база може да оставља материјално-техничка средства на положајима на којима ће се јединице задржавати и давати отпор.

АБ и ББА начелно треба премештати железничким возовима, и то у нападној операцији најпре ББА, па затим АБ, а у одбранбе-

ној најпре АБ па ББА. Њихово премештање аутомобилским транспортом скопчано је са великим тешкоћама (јер би за премештање само материјално-техничких средстава у АБ било потребно око 2.000 камиона у једној тури, тако да армија, поред редовног снабдевања, не би била у могућности да својим аутомобилским транспортом премести АБ). Зато потребне аутомобилске батаљоне за премештање АБ начелно треба да да командна фронта (група армија, Врховна команда). При томе треба имати у виду да је тонажа материјално-техничких средстава у АБ врло различита, што зависи од састава армије и количине муниције у артиљериском складишту (0,25 или 0,5 бк), тако да ни број потребних камиона за њихово премештање није сталан.

Моменат за премештање ББА, АБ и осталих позадинских јединица и установа, начелно треба бирати онда кад су потчињене јединице обезбеђене материјално-техничким средствима, кад је АБ прилично растеређена од материјално-техничких средстава, а ББА од рањених и болесних и кад је жестина боја смањена или кад наступи неко затишје. Само премештање начелно треба вршити ноћу, а дању само изузетно — када то неминовно налажу оперативно-тактичка ситуација и друге околности. А пошто се премештање позадинских јединица и установа не може детаљно предвидети у припремној етапи, оно се мора детаљније планирати у првој етапи и допуњавати пред само премештање у другој етапи. Ако АБ није премештена у другој етапи, онда њено премештање треба вршити на почетку треће етапе, а то је уствари и једино њено премештање, јер се она начелно само једанпут премешта у току извођења једне операције.

У трећој и осталим етапама операције ситуација ће налагати нове задатке, ново груписање снага, нов борбени поредак, нов маневар, а вероватно и промену правца главног и помоћног удара, итд. Она ће неминовно захтевати да се и рад позадине прилагоди маневарском карактеру дејства јединица, који за собом повлачи и маневар транспортним средствима и материјалним резервама. Разумљиво је да је немогуће унапред детаљно планирати рад позадине у трећој и осталим етапама, па ни начин премештања база и других позадинских делова. Ради тога се детаљан план премештања и израђује непосредно пред само премештање, а премештање прилагођава новоствореној оперативно-тактичкој ситуацији, која може да има низ различитих варијанти.

Дотур се врши из новог рејона АБ, ако је извршено њено премештање при крају друге етапе. У противном, АБ се премешта и истовремено врши снабдевање, при чему се наилази на велике тешкоће због порушених комуникација и објеката на њима.

Напред изнети распоред и премештање армиских позадинских јединица и установа претставља само једну могућу варијанту. То значи да распоред и премештање треба еластично подешавати према ситуацији и многим утицајним факторима. Али при томе треба се придржавати извесних начела, чијом ће се применом свакако олакшати многобројне тешкоће. Тако, например:

— за рејоне свих база треба одређивати веће просторије, но што је то досада чињено, а позадинске јединице, установе и складишта растреситије распоређивати и на већем међусобном растојању;

— позадинске јединице и установе распоређивати у такве рејоне, и на таквим отстојањима да се снабдевање и збрињавање одговарајућих јединица може извршити у току једног дана;

— при распореду позадинских јединица и установа треба избегавати саме раскрснице, железничке станице, већа насељена места, индустријске и веће комуникациске објекте, итд., већ бирати заклоњене и маскиране рејоне у њиховој близини;

— кад год прилике буду допуштале треба формирати одељке база;

— за премештање увек бирати најпогоднији моменат, а само премештање вршити што прикривеније, кад су борбене јединице најмање зависне од АБ, односно ББА и кад је из старог рејона онемогућено или отежано даље снабдевање и збрињавање;

— нови рејони треба да буду што ближе борбених јединица у нападној, а што више уназад у одбранбеној операцији, како би се ове из њих могле што дуже снабдевати и збрињавати и како би се избегло често премештање позадинских јединица и установа и, најзад,

— треба тежити да ОАБ, кад за то има услова, базира на базу претпостављене или чак суседне јединице.

Узашла је из италијанске књиге

Завршне операције за ослобођење Македоније

од генерал-пуковника

Михаила Ајосћолског

Пуковник **АЛЕКСАНДАР БАКИЋ**

О РАДУ ОБАВЕШТАЈНОГ ОДЕЉЕЊА 3 АРМИЈЕ

Обавештајно одељење 3 армије постало је од Обавештајног одељења 12 војвођанског корпуса и Главног штаба НОВ и ПО Војводине. Број официра у овом одељењу био је врло мали, најчешће 3—4 официра, тако да су повремено коришћени и обавештајни официри нижих јединица, првенствено дивизија.

Још у почетку формирања одељења изванредан број официра који су раније радили у територијалној обавештајној мрежи (агентури) Војводине био је распоређен на друге необавештајне дужности, наводно због тога што ти официри нису имали искуства у раду обавештајне службе регуларних јединица, иако би било боље да су неки од њих и даље остали у обавештајној служби и додељени обавештајним одељењима 1 и 3 армије. Они су одлично познавали терен и знали су масу људи преко којих су се могла добити обавештења, а овако су, без њих, постали неефикасни и мало корисни сви они многобројни обавештајни центри (месни, рејонски и др.) који су остали у још неослобођеном делу Срема. Због тога су и обавештајна одељења армија (нарочито 1 армије) била лишена оваквих драгоцених извора обавештајних података.

Због ниског стручног нивоа територијалних обавештајних официра (као и официра који су остали у обавештајном апарату армије у корпусу) команде нису имале пуну корист, јер су извештаји, нарочито нижих обавештајних органа, још увек били непотпуни (на пример: „У с. Оток налази се 500 Немаца са 5 топова, 7 тешких митраљеза, 3 баџача“, итд., а шта претстављају тих 500 Немаца, да ли је то батаљон или су остаци неког пука, којој јединици припадају итд., такав задатак обавештајни официри нису себи ни постављали). Дуго времена обавештајни официри (добрим делом регрутовани од људи без икаквог војног образовања) нису имали ни најопштије претставе о устројству немачких јединица. Ово се стање донекле поправило крајем 1944 и почетком 1945 године када је Обавештајно одељење ВШ издало приручнике о организацији немачких оружаних снага. Међутим, треба имати у виду да су и немачке дивизије у то време врло шаролико изгледале. Док су раније имале по три пешадиска пука, артиљериски пук и остале делове, у 1945 години већина их је имала само по два пешадиска пука. При томе су неки пукови имали по три, а неки и по два пешадиска батаљона, а батаљони само по две пешадиске чете, тако да је такав пук уместо ранијих девет стрељачких чета сада имао само четири. Исто тако било је случајева да су од трећих батаљона стрељачких пукова, који су извучени из свог ранијег састава, формиран нове пукови, с тим што су и даље остали стари називи батаљона. Због тога су виши штабови добијали врло противречне извештаје, на пример, да је 264 дивизија уништена код Книна, иако су у то исто време на Сремском фронту установљене јединице ове исте дивизије. Уствари, касније се показало да су трећи батаљони пукова ове дивизије још пре борби код Книна били извучени из својих пукова и послати у Срем да би се хитно појачало тамошњи фронт, пошто се није располагало ближним јединицама. А претекло је доста дуго времена док се дошло до закључка о овим немачким комбинацијама, тако да све дотада ни процене наших обавештајних официра нису могле бити тачне.

Колико је важно да се прате све промене код непријатељских јединица може се видети и из овог примера: Злогласна 13 СС дивизија претрпела је у току 1944 и почетком 1945 године тешке губитке, тако да већ у почетку 1945 године више није претстављала неку озбиљнију борбену снагу. Због тога је извучена из Југославије и бачена (или бар њени највише тучени делови) у рејону јужно од Блатног Језера, где је у то време било релативно мирно (период борби за Будим-Пешту). Међутим, показало се да се борбени квалитет ове јединице опет знатно поправио, тако да више није могло бити ни говора о томе да је потпуно разбијена, како се то раније сматрало. После извесног времена се установило да су Немци довели из Италије неке комплетне јединице и укључили их у 13 СС дивизију, пошто су им претходно променили ранији назив да би дезинформисали своје противнике.

Када су се преко наше земље повлачиле многе немачке јединице из Грчке, Албаније и Бугарске, било је и таквих које су биле намењене за сасвим друге циљеве, али су из нужде морале да дејствују као пешадиске. Тако се, на пример, на Сремском фронту појавило неколико тврђавских батаљона, затим многе ваздухопловне и ваздухопловно-техничке јединице, које су због недостатка авиона биле претворене у пешадиске батаљоне, итд.

Ове, као и остале пешадиске јединице често су дејствовале у саставу специјалних борбених група — „Kampfgruppe“, тако да је нашим обавештајним официрима било нарочито тешко да утврде шта се крије под именом ове или оне борбене групе, пошто су оне имале сасвим шаролик састав (неки пут се ту радило о ојачаном батаљону, други пут о ојачаном пуку, трећи пут о два батаљона која су раније била потпуно самостална, као што су били тврђавски, кажњенички, полициски, итд.). Тако је, на пример, требало доста труда и маса података да би се установило шта је претстављала „Kampfgruppe Fischer“.

Нарочиту загонетку за наше обавештајне официре претстављала је 7 СС дивизија „Принц Еуген“, која је вршила многобројне злочине у нашој земљи. Она је била формирана од домаћих Немаца („Volksdeutscher“-а), са првокласним руководећим кадром из немачке армије и посебно обучавана за борбу са партизанима, тако да је била оспособљена да малим јединицама — ојачаним батаљоном или два (ређе пуком) потпуно самостално дејствује. Била је врло покретна, имала је широку просторију дејства, појављујући се често сад овде, сад онде. Осим тога, имала је велик број допунских батаљона, тако да јој је попуна била редовна. Због тога су наши обавештајни официри о њој добијали разне податке и врло често и са различитих отсека, што је умногоме отежавало разјашњавање ситуације.

Прелаз на позициско фронтално ратовање (Сремски фронт и фронт на Драви) захтевао је да се измени дотадашњи начин прикупљања података, тако да су на фронту 1 и 3 армије нарочиту важност добиле извиђачке јединице, организација осматрања са земље и извиђање из ваздуха.

Све до 10 априла 1945 године, пред извиђачким јединицама 3 армије стајала је Драва, а позади ње организовани положаји непријатеља. Број погодних места за прелаз Драве био је ограничен, а и непријатељ је брзо открио и посео места где су прелазили наши извиђачи. Због тога је Обавештајно одељење армије било принуђено да шаље извиђачке јединице од Подравске Слатине (која је била ослобођена) чак до Осиека — при чему се једна извиђачка група била пробила чак до Борова — да би добило податке о непријатељу. Коришћена је и мочвара североисточно од Осиека (ушће Драве у Дунав) да би се преко ње чамцем дошло на Драву, а одатле једним каналом у град Осиек. Непосредно пред почетак наше офанзиве за ослобођење земље (10 априла 1945) једна наша извиђачка група је на овај начин дошла у Осиек, на осиечким улицама заробила једног усташког подофицира и довела га преко Драве у Барању. Његова изјава да у Осиеку нема других нових снага осим 11 Luftwaffe дивизије прилично нам је користила.

Иако су извиђачке патроле и групе испољиле много храбрости, одлучности и снажљивости, ипак се често догађало да оне нису могле извршити постављени задатак и да су трпеле озбиљне губитке. Наиме, Обавештајни

отсеци дивизија упућивали су поједине извиђачке групе и патроле без довољне припреме. Сем тога, у дивизиским и пуковским коморама није било погодне хране (висококалоричне, а мале запремине) за извиђачке јединице, тако да су биле принуђене да се хране на терену, што значи да се нису могле успешно прикривати на територији коју је непријатељ држао.

Велике тешкоће за извиђачке јединице претстављао је и недостатак погодних радиостаница, јер су оне биле врло тешке, непогодне за ношење, а поготово неприкладне за извиђаче који су морали пузати кроз непријатељски предњи крај да би се пробиле у његову позадину.

Један од недостатака у раду наших обавештајних одељења била је нередовна, само повремена размена обавештења између армија. Истина, та размена је била нешто живља између 1 и 3 армије, али између осталих армија прилично слаба. Колико је то штетило нашој обавештајној служби не треба нарочито наглашавати, ако се има у виду да су се многобројне јединице непријатеља извлачиле преко Босне у Славонију, а одакле даље на запад, тако да су њихови покрети увек откривани са знатним закашњењем. Због тога је, на пример, Обавештајно одељење 3 армије релативно касно открило груписање непријатеља у борбама за вировитички мостобран у фебруару 1945 године. 7 СС „Принц Еуген“ дивизија појавила се и овде, иако је недавно пре тога била ангажована на Сремском фронту, на који је дошла из Босне.

Обавештајно одељење 3 армије није било довољно енергично да своју процену о непријатељу убедљиво пренесе на оперативне команде, као на пример приликом форсирања Драве од стране Немаца у марту 1945 и стварања мостобрана у Барањи. Иако је Обавештајно одељење армије благовремено дошло до закључка да непријатељ почетком марта 1945 године врши припреме за форсирање, оно ипак није уложило све силе да те закључке усвоје све команде и да их узму у обзир. Оно је дозволило чак и то да су неки штабни официри и команданти успели да га прилично убеду у то како Немци више нису способни за офанзивне операције, тако да су због тога неке јединице биле изненађене. Овај пример потврђује искуство које су стекле многе обавештајне службе, наиме, да обавештајни органи треба самостално да доносе своје процене и да их јасно и убедљиво износе својој команди, без обзира на то што се те процене неће слагати са мишљењем појединих штабних официра.

Ни заробљеници нису довољно коришћени као извор података, јер њихово испитивање није било детаљно, ни довољно стручно. Сем тога, поједине команде, нарочито ниже, нису довољно схватиле важност тог извора, већ су се задовољавале само површним испитивањем заробљеника. Оне су споро достављале њихова саслушања вишим командама, тако да су по овом питању често морале интервенисати и највише команде. Због тога је Штаб 3 армије издао једно наређење у коме је било одређено тачно време колико се заробљеник може задржати у некој команди (у штабу батаљона пола часа, у штабу бригаде и дивизије до 1 часа), с тим да се најбржим путем упућују у више штабове, тако да су касније заробљеници стизали у штаб армије за 4—5 часова од момента заробљавања. Али, ако се радило о неком изузетно важном заробљенику, онда је он директно, одмах после заробљавања, упућиван у Штаб армије, као што је, на пример, командант 21 немачког ловачког пука, потпуковник Martin Fröh, који је заробљен у 1 час ујутру, а већ у 4 часа био у штабу 3 армије.

Заробљеници су упућивани директно у штабове, јер нису постојали никакви посебни заробљенички пунктови у којима би се подвргавали детаљном испитивању, већ су испитивања најчешће вршили сами начелници Обавештајних одељења. Записници саслушања (односно изводи из ових) слати су осталим командама (вишим, нижим, суседима). Официри и подофицири нису били одвајани од војника. Пошто су заробљеници ретко кад саслушавани одмах после заробљавања, тј. на самом месту где су заробљени (иако је то често било могуће), то су и њихове изјаве много губиле од своје вредности. Нарочито су заробљенике мало користиле ниже јединице: чете и батаљони.

Међутим, обавештајна одељења су одигривала видну улогу и у борби против непријатељске обавештајне службе у заједници са органима ОЗНЕ,

јер су обавештајни органи често први наилазили на трагове непријатељске делатности, како на терену, тако и у јединицама. Они су због тога имали и тај задатак да васпитавају људе да чувају све оно што се може сачувати о нашим јединицама од непријатељског ока и уха. С друге стране, и органи ОЗНЕ су у току свога рада врло често долазили до података о томе шта непријатеља нарочито интересује о нашим јединицама. Тако, на пример, они су пре форсирања Драве од стране Немаца, марта 1945 године, ухватили два непријатељска шпијуна. Један је био упућен од шефа Гестапоа из Осијека у Апатин, где је имао да дође у додир с неком старицом, Немцом, и да од ње сазна: да ли су Руси у последње три недеље пребацивали из Бачке у Барању (преко моста на Батини) какву артиљерију, тенкове (посебно тенкове) и др., док је други шпијун имао задатак да установи у којим се селима налазе наше, а у којима бугарске јединице, затим да ли наше јединице имају „Каћуше“, да ли су поправљени мостови на путевима ка Печују, итд. Наравно, ови подаци ОЗНЕ били су итекако добро дошли обавештајним органима при доношењу закључака о непријатељским намерама.

Најзад, треба напоменути да је Обавештајно одељење у свом раду имало пуну подршку команде 3 армије.

Зашта је у штампи књига

О МОРАЛНОМ ВАСПИТАЊУ У АРМИЈИ

од пуковника **Бранка Боројевића**

Предговор написао генерал-потпуковник Отмар Креачић

Рад на моралном васпитању поставља се као врло важан задатак пред све наше старешине а нарочито после укидања функције политичког комесара. У ту сврху је и написана ова књига која може послужити као користан приручник сваком старешини — васпитачу.

Књига је проткана примерима из НОР који ће умногоме помоћи старешинама у њиховом практичном раду.

Било би корисно да се интересенти јаве одмах групно или појединачно. Новац не треба слати.

Књига излази у издању *Мале војне библиотеке.*

ОДЗИВИ ЧИТАЛАЦА

Потпуковник **ЗУФЕР МУСИЋ**

„МИШЉЕЊЕ У ВЕЗИ СА ТРЕТИРАЊЕМ ПОЈМА „ОДБРАНА““

У „Војном делу“ број 4/53 изашао је чланак генерал-мајора Танасковића „Мишљење у вези са третирањем појма „одбрана““ са којим се не бих могао сложити у потпуности, нарочито по питању самог појма одбране.

Слажем се у томе да би при разматрању питања из области војне теорије у циљу формирања сопствених гледишта требало првенствено полазити од сопствених војних искустава. Ово тим прије што тих искустава имамо веома много не само у ранијој историји ратова наших народа, него нарочито у нашем Народноослободилачком рату. Тачно је и то да се многи наши војни писци, при третирању напада и одбране позивају и на стране војне доктрине за поткрепљење своје научне анализе, занемарујући наша војна искуства. Иако је то у основи неправилно, ипак треба имати у виду да се искуства сваке армије могу итекако користити и код нас ако се правилно примјене на наше прилике, јер искуства једне армије не могу бити потпуно страна и непримјенљива на другу армију, па ни на нашу. Но и поред тога, сопствена искуства су најбоља и најсигурнија, јер су она најприснија и нама најближа, те се као таква могу и најбоље користити.

Иако је генерал Танасковић покушао да на оригиналан начин докаже јединственост одбране као вида дејства и да нема потребе за њеним дијелењем, сматрам да у томе није успио. Одбрана као вид дејства има своја два подвида, облика или врсте (споредно је како ћемо их звати), између којих постоји суштинска разлика, а то су: позициска и маневарска — како се код нас још третирају — или отсудна и задржавајућа — према пројекту наше нове Ратне службе. Познато је да је ова подјела усвојена након дугих ратних искустава и праксе и да је под разним називима уведена у војна правила свих познатих армија. Међутим, из писања друга Танасковића не видим на основи чијих се ратних искустава и чије ратне праксе може теориски доказати јединственост одбране, као и то да исту није потребно дијелити.

Генерал Танасковић каже: „Сматрам да је циљ сваке одбране у суштини само један: сломоти напад непријатеља, очувати ударну моћ сопствених снага и на тај начин створити услове за прелаз у напад“ (подвукао писац). По моме мишљењу, то би се могло узети као

крајњи, а не и непосредни циљ одбране, јер се одбрана баш и дијели према непосредном циљу који се има њоме постићи, што јасно доказује оправданост њене подјеле. Познато је да је непосредни циљ позициске одбране да се сломи напад непријатеља и створи могућност својим снагама за прелаз у противнапад (противудар). Насупрот томе, непосредни се циљ маневарске одбране углавном састоји у томе да се слабијим снагама и средствима задржавају јаче снаге непријатеља и да се постепеним напуштањем извјесног простора по дубини наносе губици нападачу, слама његова офанзивна моћ ради добитка у времену и стварања могућности за концентрацију или пре-групписавање својих снага, како би се у дубини организовали и посјели положаји за отсудну одбрану или, једноставно, да се без организовања одбране по дубини пређе у противнапад, што ће у конкретном случају зависити од могућности браниоца. Док, на једној страни, отсудна одбрана захтијева јаче снаге и средства, јаче фортификациско и друго уређење положаја и мању ширину фронта (мада се и оваква одбрана може организовати и на ширем фронту — што зависи од постављеног задатка), дотле се маневарска одбрана начелно организује и изводи слабијим снагама и средствима, на слабије уређеним положајима за одбрану, већином на широком фронту и уз вјешто маневрисање ватром и покретом (мада се то маневрисање примјењује и код отсудне одбране). Ако би се маневарској одбрани као непосредни циљ поставило да сломи напад непријатеља, онда она не би била у стању да изврши задатак. О степену упорности у одбрани — који, по мишљењу генерала Танасковића, претставља основни фактор за опредељење метода извођења одбране — може се говорити баш код маневарске одбране, пошто та упорност код позициске одбране мора бити апсолутна, тј. максимална, тако да је не треба ни истицати, јер се разумије из непосредног циља такве одбране. Напротив, јасно је да код маневарске одбране долази у обзир постављање степена упорности, пошто јединица, која је изводи, добија задатак за које вријеме и до које дубине мора задржати непријатеља. На основу тога командант јединице мора да одлучи који ће метод дејства употребити и са каквом ће упорношћу бранити поједине линије и положаје ради извршења постављеног задатка.

Иако примјена маневра долази у обзир и код једне и код друге врсте одбране, ипак маневарску одбрану карактерише баш то маневрисање снагама и средствима по дубини и по фронту, што такође показује да одбрана није јединствена.

Слажем се са писцем да се с обзиром на услове земљишта могу изводити сви видови дејства, али то не значи да је ради тога одбрана јединствена, већ да се она може организовати као позициска или маневарска.

У тачки 6 под г) генерал Танасковић каже да поједини теоретичари покушавају.... „да маневарску одбрану објасне као посебан вид дејства, дајући јој посебне „карактеристике“, које по њима „не важе“ за одбрану уопште, и износе да се она одликује:

г) *по дубини територије* (курзив је пишчев), као да је обавезно вршити скокове са линије на линију због дубине просторије, итд. „...чиме је вјероватно хтео да поткријепи своје теориске поставке о јединствености одбране. Међутим, досада нијесам ни чуо, нити ма гдје прочитао да је обавезно вршити скокове са линије на линију због дубине територије, већ да се ти скокови врше при извођењу маневарске (задржавајуће) одбране зато што бранилац има слабије снаге и средства од нападача и што он баш због тога тежи да напуштањем простора и задржавањем на тим линијама добије потребно вријеме за организацију позициске (отсудне) одбране по дубини и стварање могућности за прелаз у противнапад, итд., што је доказано бројним примјерима, нарочито у прошлом свјетском рату на Источном фронту. Међутим, извођење скокова са линије на линију или са положаја на положај никако не значи да се у исто вријеме не могу изводити и друге тактичке радње. Напротив, пожељна је веома велика активност браниоца, не само у циљу дужег задржавања непријатеља, већ и да би му се нанијели већи губици. А овакав начин одбране је баш карактеристичан за маневарску одбрану, којој није непосредни циљ постигнуће рјешења за разлику од позициске у којој се тражи то рјешење.

Да би поткријепио своје гледиште о јединствености одбране генерал Танасковић у тачки 7 каже: „*Јер ако бисмо ишли том линијом да за сваку конкретну форму и облик одбранбених дејстава одредимо термин и име, онда бисмо одмах дошли до закључка да нам ни постојећа два вида одбране нису довољна због тога што бисмо студијом тактичких и оперативних праваца у циљу извођења одбранбених дејстава морали на сваком од њих друкчије дејствовати и што би нам због тога требало онолико имена колико је и облика извођења одбранбених дејстава*“ (курзив је мој З. М.). Али, по моме мишљењу, ако се добро размисли, не може се доћи до закључка да се сваком различитом методу приликом извођења одбране мора дати посебно име, без обзира какав је метод примјењен. Довољна су само два имена која се дају и у војним правилима других армија. Код нас, као што је напред речено, постоје досадашњи називи „позициска“ и „маневарска“, односно према пројекту нове Ратне службе: „отсудна“ и „задржавајућа“ одбрана. Те две врсте одбране јасно се разликују по различитости непосредног циља, који се има постићи. Оне се јасно разликују и по самој организацији одбране, по распореду снага и средстава, по организацији везе и позадинских служби. Зна се, на примјер, да дотур и евакуација у почетној фази маневарске одбране играју приближно једнаку улогу, а да се у току њеног извођења посвећује већа пажња евакуацији него дотуру, док се у позициској одбрани за све време мора поклањати приближно једнака пажња и једном и другом.

Два примјера из прошлог рата, која је генерал Танасковић навео у циљу поткрепљења своје теориске поставке о јединствености одбране, такође ме нијесу могла убиједити у исправност те поставке. Према циљу који је поставио Врховни штаб, наше јединице, које су браниле правац: Бугојно — Г. Вакуф — Прозор, вршиле су позици-

ску одбрану, док различитост дејстава и довођење јединица са других положаја претставља само методе извођења те исте одбране, које је налагала конкретна ситуација. То је била специјална борба наших јединица у току Четврте непријатељске офанзиве — битка за рањенике. Из саме њене организације не би се могло тачно одредити која је ово одбрана, али према циљу, који и друг Танасковић наводи, „да се не дозволи продор непријатеља у Прозорску котлину, док се не изврши евакуација рањеника“ (курзив је мој. — З. М.) то је била позициска или отсудна одбрана, без обзира на ширину и дубину фронта, на маневар и различита дејства јединица.

По моме мишљењу, не може се говорити о некој организованој одбрани у Арденима, јер Савезници нијесу поставили снаге 8 корпуса (четири дивизије) на фронту ширине 120 км ради неке озбиљне одбране, већ ради оперативног повезивања Северне и Јужне савезничке оперативне групе, које су имале да изврше концентричан удар, како то и сам писац наводи. Да Савезници нијесу ни мислили на неку озбиљнију одбрану на томе правцу, јасно се види и из тога што су били потпуно изненађени немачком противофанзивом и што снаге 8 савезничког корпуса нијесу могле да дају скоро никакав озбиљнији отпор, јер су већ првим њемачким налетом дијелом биле уништене, а дијелом такође натјеране у бјекство (повлачење без икаквог отпора). Тек довођењем других снага Савезници су успјели да по дубини створе маневарску, а касније позициску одбрану на линије: Елсенборн, Малмеди, Ставело, Троа Пон, Хотон, Сент Ибер, Бастоњ, што им је тек омогућило да обезбиједи успјех замишљене офанзиве.

На крају свога чланка генерал Танасковић, између осталог, каже: „... дошли бисмо у ситуацију да због „потребе“ поделе на више одбрана уђемо у потпун шаблонизам“, мислећи вјероватно да би до тога дошло ако би се сваком методу извођења одбране дало посебно име, иако досада нико тако нешто није предлагао, бар колико је мени познато. Међутим, ако се то односи на подјелу одбране на позициску (отсудну) и маневарску (задржавајућу) одбрану, онда ту нема икаквог шаблонизма, јер је та подјела устаљена на основу дугог ратног искуства и праксе и уведена у војна правила. Са том подјелом се стварно сусрећемо и у војним школама и у штабовима при рјешавању задатака. Са таквим одбранама смо се срели и приликом извођења овогодишњих маневара наше Армије.

Потпуковник **ВОЈО НИКОЛИЋ**

„МИШЉЕЊЕ У ВЕЗИ СА ТРЕТИРАЊЕМ ПОЈМА „ОДБРАНА““*)

Чланак генерала Танасковића „Мишљење у вези са третирањем појма „одбрана““, који је изашао у „Војном делу“ број 4 за 1953 годину, изазвао је прилично живу дискусију, а нарочито после одговора генерала Урошевића (у истом часопису број 9—10/53). Мишљења су различита. Тако је, на пример, чланак код појединаца унео жељу за неким, у суштини привидним, упрошћавањем извесних појмова који су сами по себи већ довољно упрошћени. Покушај даље разраде тих појмова, по моме мишљењу, не би довео до упрошћавања већ, напротив, до компликације која би у извесном смислу могла довести до погрешне оријентације и у систему обуке и у изучавању војнотеоретских питања и ратних искустава од стране нашег старешинског кадра. Ово последње већ и ради тога што су појединци склонили да сасвим потцене искуства иностраних армија, сматрајући да теориско разматрање свих питања из области војне теорије и праксе треба искључиво и првенствено вршити на бази сопственог искуства и на њему градити војнотеориске поставке, без обзира на то у којој мери располажемо сопственим војним искуствима по појединим питањима. Зато сматрам да прво треба покренути и детаљније размотрити обим и начин коришћења туђих војних искустава, и у вези са тим појам и суштину одбране¹⁾.

У уводном делу свога чланка генерал Танасковић износи своје мишљење како треба, односно којим путем морамо поћи при разматрању било кога питања из области војне теорије ако хоћемо да оформимо сопствена гледишта. Он каже да за базу разматрања треба првенствено узимати сопствена војна искуства и, даље, да овај метод „нарочито важи приликом теориског разматрања појма и суштине основних видова борбених дејстава — напада и одбране“ (стр. 18, став први). Међутим, не могу се сложити са овом констатацијом и оваквим методом рада из следећих разлога:

1) У свакој науци или вештини, па и у војној, има питања која су теориски размотрена и оформљена као резултат општег искуства

*) Уредништво сматра да је са овим чланком закључена дискусија по овој теми.

¹⁾ Курзив је мој у целом чланку уколико није посебно наглашено.
— В. Н.

и научних достигнућа свих народа, тако да се могу сматрати заједничком, општом својном. Једно од таквих питања је, по моме мишљењу, и појам и суштина основних видова борбених дејстава — напада и одбране. Ово питање је теориски оформљено као резултат војног искуства свих народа и свих армија, мање-више за све једнако и у војној теорији примљено као објективна истина. Ниједна армија па ни наша, нема потребе ни оправданих разлога да то чини, нити је на основу свог посебног искуства створила посебан став о појму и суштини напада и одбране који би се одржао и у основи разликовао од става осталих армија и који би, као такав, био примљен као објективна истина у војној теорији. То значи да и у војној теорији има питања која се објективно не могу разматрати и уобличавати ако се за базу разматрања „узму првенствено сопствена војна искуства“, из простог разлога што њихов обим и квалитет не дозвољава такав поступак, јер прелази обим искуства једне армије и не може нас довести до правилних закључака. Разматрање појединих питања на овај начин и оваквом методом нужно повлачи субјективне закључке, чија тачност, сасвим природно, може бити спорна, јер је сам тај начин, односно метод, којим се ишло при стварању ових закључака, по моме мишљењу, непогодан и погрешан.

Одбрану, као вид борбеног дејства, све армије третирају као саставни део ратних дејстава уопште, који је нужан у одређеним фазама рата и који не доноси решење, али је неопходан елеменат решења. Разлике, које постоје, нису у појму и суштини одбране, као вида борбених дејстава, већ у организацији, начину извођења, важности и предности коју поједине армије дају нападу или одбрани, што проистиче из војне доктрине сваке земље. Појам и суштину одбране у основи не мења то што се по једној војној доктрини одбрани придаје већа, а по другој мања важност у склопу општих ратних дејстава. Један од чинилаца који је Немачку армију скупо стао у првим годинама рата на Истоку био је, по моме мишљењу, и тај што је запоставила одбрану, што јој није дала оно место које јој припада, и што је решење рата очекивала од офанзивних дејстава, не водећи довољно рачуна о правилној координацији и узајамној повезаности напада и одбране. Обрато, француска војна доктрина отишла је у другу крајност, јер је сматрала да ће изградњом моћних и добро утврђених одбранбених постројења (Мажиновљева линија) моћи зауставити и сломити сваког нападача. И једно и друго гледиште свакако је неправилно, али ни једно ни друго објективно није изменило појам и суштину одбране као целине. Сама ратна пракса је још у току рата нужно наметнула измену оваквих схватања, што значи да се појам и суштина одбране у основи не могу мењати субјективним разлозима и условима.

2) Тачно је да формулација „примењено на наше услове“ (стр. 19, став други), када се разматрају туђа војна искуства, није теориски правилно постављена и да би нас доследно спровођење ове формулације у нашу војну теорију и праксу довело у ћорсокак, али исто тако и формулација да од страних армија треба узимати „само објек-

тивна научна достигнућа, и то критички и у складу са одговарајућом сопственом стварношћу“ не би се могла у потпуности усвојити. Не треба заборавити да ми по неким питањима немамо толико сопственог војног искуства да бисмо та питања могли теориски разматрати и доносити објективне закључке и судове који би нам претстављали основу за примену у пракси, а на бази сопственог искуства и уз само „објективна научна достигнућа“ туђих армија. Да ли је довољно првенствено наше војно искуство за теориско разматрање улоге, места и употребе тенковских и механизованих јединица, ваздухопловства, ПАА, па и земаљске артиљерије, да бисмо могли стварати одређене и релативно тачне теориске поставке по овим питањима? Мислим да не можемо ако се има у виду пут и развој наше Армије у току Другог светског рата. Нама су потребна и искуства страних армија баш по оваквим и сличним питањима, тако да их морамо темељно и детаљно проучавати ако желимо да их правилно користимо и „суочавамо“ са нашим искуством и „нашим условима и потребама“, поготово када се садашње стање наше Армије и у техничком погледу и у савремености њеног наоружања знатно разликује од стања у коме смо били када смо стигли ратна искуства по оваквим питањима. То свакако не значи да туђа искуства треба примати без резерве и стриктно их преносити и примењивати на наше услове. Према томе, по моме мишљењу, при теориском разматрању појединих питања из области војне теорије и праксе не би било правилно ако бисмо се увек ограничавали „првенствено на сопствена војна искуства“. Ако би се при овој правилно уочили наши услови, могућности, потребе и циљеви, онда се не би требало плашити занемаривања сопствених војних искустава, апстрактно калемљених наших услова на „инострану праксу и теорију“, негативних резултата и шаблона. Уосталом, наша целокупна стварност демантује ову бојазан. Ми у пуној мери, свакако, саобразно нашим потребама, могућностима и условима, користимо туђе искуство у свима гранама људске делатности. По неким питањима базирамо наш рад баш на туђим искуствима, па нам то ништа не смета да се правилно развијамо и напредујемо. Ако тако не бисмо радили, мислим да бисмо се далеко спорије и теже развијали. Онде где је наше искуство довољно или веће од страног, смешно би било не узимати га првенствено на бази даљег теориског разматрања. У овом конкретном случају, по моме мишљењу, дошло се до тога да се на бази извесног потцењивања туђих војних искустава и безразложне бојазни да се не запоставе и не потцене наша војна искуства — која су исувише снажна да би се могла запоставити и потценити — изналази нешто ново и оригинално и тамо где то ново и оригинално нема теориске ни практичне сврхе и користи. То ново и оригинално на бази сопственог искуства треба тражити, теориски разматрати, поставити и дати одређени облик начину организације, могућности и извођењу појединих врста одбране у свим условима и на сваком земљишту, а не у појму и суштини одбране. Овде свакако треба користити „првенствено сопствена војна искуства“, допуњавајући их искуствима стра-

них армија. На оваквим питањима можемо доћи до оригиналности и оне специфичности која је у конкретним условима основ за стварање сопствених теориских поставки по многим питањима.

Друго чворно питање у чланку јесте став генерала Танасковића „да је одбрана као вид дејства јединствена и да је као такву не треба делити, нити јој давати још нека имена и називе, као на пример: „позициона“, „маневарска“, „задржавајућа“,... итд.“ (стр. 19 и 20 под 1). Износећи доказе за ову своју тезу аутор поставља заједнички циљ сваке одбране. Иако се може формулисати заједнички циљ свих врста одбране, због чега се све врсте одбране и зову једним термином „одбрана“, ипак још увек не значи да је свака подела одбране непотребна. Ако пођемо овим путем у разматрању појма одбране онда се — како то каже генерал Урошевић у своме одговору — може формулисати заједнички циљ свих борбених дејстава, тако да на крају „постоји само рат који има јединствен циљ — победу“. Пошто је дошао до закључка да не постоји никаква подела одбране на врсте, сам аутор се нашао у незгодној ситуацији, јер му је за разматрање овога питања ипак била потребна некаква подела, те је заменио израз „врста одбране“ изразом „методи извођења одбране“. По моме мишљењу, то није најсрећније решење, јер се појам „метод“ везује за извођење, а овај је по досадашњим терминима укључен у динамику борбе. Извођење одбране, односно начин како командант замишља да реализује добивени задатак је оно што, поред осталог, одређује динамику борбе, јер је сав његов дотадашњи рад био припремног, организационог карактера, условљен циљем постављеним за сваку конкретну ситуацију. А ти циљеви не могу бити исти за сваку конкретну одбрану. Различитост циљева, који, опет, поред осталих фактора, утичу на то како одбрану треба организовати и извести, условљаваће и врсту одбране. Свака одбрана садржи у себи свој маневар по обиму и квалитету, зависан од циља који се жели постићи, затим од снага и средстава браниоца, земљишта и снага нападача, тако да баш та разлика у циљу сваке конкретне одбране, који одређује и начин извођења, условљава и поделу одбране на видове — врсте.

Пошто се циљ позициске или отсудне одбране квалитативно разликује од циља маневарске или задржавајуће (термин није битан у овом случају), то не би било правилно оба циља свести под једну дефиницију из следећих разлога²⁾:

1) Циљ позициске одбране не дозвољава (у релативном смислу) губитак одређеног простора, иако је то једна од карактеристика

²⁾ Према тачки 673 ПВП II део, циљ позициске одбране је „да се непријатељу нанесе пораз, сломи његов напад и одржи положај припремљен за одбрану“, а у тачки 553 пројекта нове Ратне службе стоји: „сломити напад непријатеља је циљ отсудне одбране“.

У тачки 673 ПВП II део каже се: „Маневарска одбрана има за циљ да се добије у времену, непријатељу нанесу губици и при томе сачувају своје снаге, допуштајући губитак простора“, док је, према пројекту нове Ратне службе, циљ задржавајуће одбране „да се добије у времену, односно реши одређени задатак, да се непријатељу нанесу што већи губици и при томе сачувају властите снаге за решење следећих задатака“.

маневарске одбране. Ова два различита циља захтевају различиту групаацију снага, организацију и начин извођења одбране који се не би могли свести под једну дефиницију, а да она не буде уопштена и нејасна.

2) Позициској одбрани поставља се задатак да сломи напад непријатеља, а маневарској да му нанесе што веће губитке и да при томе сачува властите снаге за решење следећих задатака. Значи, јединицама у маневарској одбрани поставља се задатак да морају сачувати своје снаге пошто им непосредно после тога претстоји извршење следећих задатака, док се јединицама у позициској одбрани овакав задатак неће моћи поставити просто из разлога што морају да сломају напад непријатеља. А да би то извршиле, оне најчешће неће моћи да сачувају своје снаге у тој мери да би биле способне да непосредно после тога извршавају следеће задатке.

3) Добитак у времену је један од непосредних и наглашених задатака маневарске одбране, што се не може рећи за позициску одбрану која првенствено има задатак да одржи одређени простор или објекат без строго фиксираног времена.

Помирити ове супротности у једној општој дефиницији није ни мало захвална ствар, а то, уосталом, не би имало неке практичне, па ни теориске сврхе.

Иако нико није негирао, нити супротно тврдио да „нема „чисте“ т. зв. позиционе, маневарске, задржавајуће, итд. одбране“, затим „да т. зв. маневарска одбрана не значи механичко извршење скокова од линије до линије и да т. зв. позициона одбрана не значи само статичко држање одређеног положаја“ (стр. 20 под 5, став први и други), ипак су ови закључци били потребни аутору да би на основу њих доказао недељивост одбране, јер из његовог излагања излази следеће: „Чиста“ позициска одбрана не постоји ради тога што не постоји ни „статичко држање одређеног положаја“, а како свака одбрана има своју одређену упорност, динамичност и маневар не постоји ни „чиста“ маневарска одбрана. Ако по овој логици идемо даље онда бисмо могли закључити да не постоји чиста одбрана уопште, пошто свака одбрана садржи у себи низ активних радњи (противнапада, противудара, итд.).

Први пример, који се наводи као доказ недељивости одбране, потврђује овакав метод рада, а нарочито закључци које је аутор извео. Он настоји да поткрепи своје мишљење на примеру „Битке на Неретви“, која, по својој упорности, значају и тешким условима под којима је вођена, спада у ред најтежих одбранбених битака које је водила наша Армија, што, по моме мишљењу, најмање иде у прилог тези аутора. Ако одбрану посматрамо не као „само статичко држање одређеног положаја“ или „механичко извршење скокова од линије до линије“, већ као вид дејства који у себи садржи низ активних радњи браниоца, чија упорност зависи од циља одбране, конкретних задатака, снага и средстава са којим се располаже, земљишта и непријатеља, тада из овога примера можемо извући сасвим друге закључке од оних које је аутор извукао. Наиме:

а) Начелно ниједан командант неће размишљати о томе како ће свој задатак укључити у неку врсту одбране, да би тек после тога могао прећи у маневарску или позициску одбрану. Врсту одбране одређује добивени задатак, који је условљен конкретном ситуацијом, тако да није потребно никакво посебно наглашавање врсте одбране. У овом случају било је свима јасно, и борцима и старешинама, да се мора водити најотсуднија одбрана, јер је било у питању неколико хиљада рањеника које је требало евакуисати по сваку цену.

б) На основу чињенице што је ова одбрана извођена на просторији дубокој око 20 км и што је трајала 12 дана, генерал Танасковић је, по моме мишљењу, донео неправилан закључак, наиме, да та дубина приближно одговара једној дивизији у маневарској или једном корпусу у позициској одбрани (стр. 23, последњи став), али да то не одговара „ни за чисту маневарску ни за позициону одбрану“ (стр. 24, став први), пошто је тамо дејствовало више од једне дивизије, а мање од једног корпуса. Према томе, мени се чини да аутор настоји да помоћу неких строго одређених норми дубина, које имају одређене јединице у одбрани, докаже да ово није ни маневарска ни позициска одбрана. Међутим, при разматрању појединих примера требало би узети као пресудну чињеницу услове под којима се нека борбена радња одиграла, као и циљ који је требало остварити. Мислим да се нећу пребацити ако констатујем да би Врховни штаб сигурно тамо одредио цео корпус само да га је имао у овој конкретной ситуацији, а то што су и снаге мање од корпуса извршиле свој задатак никако не значи да нису водиле итекако отсудну одбрану³⁾.

в) Закључак да се ова одбрана не може назвати позициском ради тога што „су се јединице, и поред све упорности, повлачиле у дубину око 20 км, а да нису успеле да униште непријатеља пред предњим крајем, како то предвиђају правила за позициону одбрану“ (други став тачке в), на стр. 24), такође се не може примити, јер се ни у постојећим правилима, па ни у пројекту нове Ратне службе, нигде не поставља „уништити непријатеља пред предњим крајем“⁴⁾,

³⁾ У тачки 557 пројекта нове Ратне службе каже се: „Организација и начин извођења дају отсудној одбрани више позициски или више покретни карактер. У првом случају одбрана је више изражена тежњом да се одржи одређени одбранбени појас (положај); одбранбена и нападна дејства се комбинују — у плићој зони. У другом случају одбрана је више изражена борбом по дубини; одбранбена дејства различите упорности комбинују се са нападним дејствима одговарајућег карактера — у дубљој зони“. Без обзира да ли ће се усвојити овај пројекат или не, оваква формулација одбранбених дејстава одговара и нашим искуствима. Иако наведени пример не одговара некој строго одређеној норми која одређује дубину одбранбене зоне корпуса, а по свим осталим карактеристикама одговара позициској (отсудној) одбрани, било би погрешно ако би се ради неке фиктивне чистоте закључило да се ова одбранбена операција по својим особинама у целости не може окарактерисати као позициска (отсудна) одбрана у правом смислу.

⁴⁾ У тачки 670 ПВП, II део, каже се: „одбрана је вид борбе у коме трупе, користећи повољне услове земљишта, његово фортификациско ојачање и јачину савремене ватре, могу одржати поседнуте положаје против надмоћнијих непријатељских снага, нанети им знатне губитке и довести напад до неуспеха. Ипак, непријатељ се може уништити само прелазом у одлучан

нити нам искуство показује да је непријатељ уништен пред предњим крајем у одбранбеним операцијама. Према томе, не може се ни закључити да ово није била позициска одбрана зато што непријатељ није уништен пред предњим крајем.

г) Закључак „да су одбранбена дејства наших снага на правцу Бугојно — Г. Вакуф — Прозор имала карактер и отсудности, и маневра, и упорности, и повлачења, и борбе у сусрету, итд., тако да то све никако не можемо (подвукао генерал Танасковић) именовати ни „маневарском“ ни „позиционом одбраном“, већ само одбраном чије су форме извођења веома различите и за сваку конкретну ситуацију другачије“ (стр. 25, став други), вероватно произилази из његовог става према чистоћи једне или друге врсте одбране. А пошто у конкретним примерима није нашао „статичко држање одређеног положаја“ или „механичке скокове са линије на линију“, већ низ разноликих радњи, које су карактеристика сваке савремене одбране, он је закључио да се ова операција не може окарактерисати ни као позициска ни као маневарска одбрана. Према томе би изгледало као да позициска одбрана садржи у себи само једну карактеристику — статистику у апсолутном смислу, иако она и овде постоји, али само у једино могућем релативном облику.

Други пример и закључци изведени из њега такође не иду у прилог тези аутора из следећих разлога:

1) Англоамеричке снаге пред противофанзиву у Арденима биле су распоређене у складу са одлуком да се главни напад усмери на отсек код Ахена, да помоћне снаге продуже операције на простору Сар — Висамбур и да се остали део фронта поседне slabим снагама. У књизи „Од инвазије до победе“ (издање Војне библиотеке — савременици, на стр. 149, став први), Ајзенхауер каже: „За такав распоред трупа ја сам свесно примио одговорност, јер у тој области нису постојали никакви стратeгиски важни циљеви нити велика слагалишта, а и земљиште је било прилично непосредно за ратне операције“. Из овога, као и из даљег излагања и Ајзенхауера и Монтгомерија, може се закључити да на овом делу фронта они нису очекивали нека већа активна дејства Немаца и да су сматрали да ће постављене снаге моћи извршити обезбеђење и повезаност фронта. Такав задатак је и био постављен, тако да се према томе није могла планирати ни маневарска ни позициска одбрана.

2) Ако узмемо у обзир прилике и услове под којима се развијала противофанзива у Арденима, као и снаге и могућности обеју страна, видећемо да је то била једна епизода у склопу офанзивних операција Савезника, која је само за моменат изазвала застој и присилила их на извесну прегрупаацију снага. Али, посматрано у целини, противофанзива Немаца није зауставила савезничка офанзивна дејства.

напад“, и даље у тачки 673: „Позициска одбрана има за циљ: да се непријатељу нанесе пораз, сломи његов напад и одржи положај припремљен за одбрану“. У тачки 546 пројекта нове Ратне службе слично се поставља, а у тачки 553 стоји: „Сломити напад непријатеља циљ је отсудне одбране“.

Посматрати битку у Арденима у појединостима, тј. кроз дејства појединих дивизија, па у целини закључити да се ова није развијала „по шаблонима који се „начелно“ предвиђају за т. зв. маневарску и позициону одбрану“, значило би одузимати позициској одбрани сваку покретљивост и маневар по дубини одбранбене просторије. У историји ратова може се наћи доста примера да су поједине јединице добијале задатак да упорно бране неку просторију и да их је нападач у првом налету потпуно разбио и онемогућио сваку упорност одбране. Међутим, на оваквим примерима не могу се изводити докази и стварати теориске поставке о појму одбране и њеној недељивости, јер овакви случајеви већином настају због погрешно постављеног задатка на основу погрешно процењене ситуације.

Не могу се сложити са аутором ни у томе да је и за једну и за другу врсту одбране у теорији постављен неки шаблон. Пошто све армије, при разматрању позициске и маневарске одбране, полазе од тога да свака врста одбране има своју динамичност, покретљивост и маневар, то се ни њиховој војној теорији не може замерити за неке „шаблоне“ који у том смислу стварно не постоје. У послератној војној литератури код свих армија можемо наћи разна мишљења о позициској и маневарској одбрани, али ниједно од њих не поставља да се позициска одбрана састоји у статичком држању појединих линија и положаја, нити да се маневарска одбрана карактерише механичким напуштањем одређеног простора без икакве упорности у одбрани појединих линија у томе простору. За Макартурово повлачење, у јулу 1950 године, Ружерон каже: „Маневар у повлачењу, потхват који се предузима својевољно и смисљено, има за циљ да непријатељу пружи узастопне отпоре, а затим да снаге које те отпоре пружају одмах извуче из додира са противником, а све то ради добијања у времену или пак ради навлачења непријатеља на неки унапред изабран терен. Такав маневар захтева, дакле, низ борби у којима се ангажује главнина снага, а не само њена заштитница“⁵).

Ако детаљније размотримо овај маневар, видећемо да су поједине Макартурове дивизије водиле упорну одбрану, друге су чак вршиле и противнападе, а треће су напуштале извесне делове земљишта скоро без отпора. Може ли се казати да ова одбранбена операција није вођена по начелима маневарске одбране због тога што су поједине дивизије водиле упорну одбрану, а неке се повлачиле без озбиљнијег отпора? У овом конкретном случају Макартурове снаге нису биле у могућности да јако надмоћном противнику пруже отсудну битку, јер би биле уништене, а овај маневар имао је за циљ добитак у времену, потребан за пристизање ојачања и стварања услова за операције које су Макартура довеле до реке Јалу. И поред низа епизода, које се не могу сврстати у шаблоне, који се „начелно“ предвиђају за „т. зв. маневарску одбрану“, ова је операција ипак била маневарска, јер су основне снаге браниоца биле не само сачуване и

⁵) Поуке из рата у Кореји, Издање „Војног дела“, стр. 43.

способне за непосредне задатке који су уследили, већ се напуштањем одређене просторије добило и у времену, а то су баш неке од битних карактеристика маневарске одбране којих нема позициска.

На основу свега изложеног сматрам да је подела одбране на врсте оправдана и нужна и да је условљена циљевима и начелима по којима се изводе поједине њене врсте. Недељивост одбране не може се доказивати на основу строго одређених норми и шаблона. Ратна пракса показала је да су на врсте одбране пресудно утицали циљеви који су им били постављени и да је начин остварења тих циљева (којим снагама, у ком времену и на којој просторији) зависио од услова под којима су се оне изводиле. По овим питањима свака армија, па и наша, има своја искуства која утичу на измену норми и одбацавање штетних шаблона.

DATA JE U ŠTAMPU

ALGEBRA

ZA KURSEVE OPŠTEG OBRAZOVANJA OFICIRA JNA

Knjiga je rađena po programu koji je sastavila Uprava za političko i prosvetno vaspitanje JNA

Vojne pošte, pojedinci i domovi

treba odmah da dostave koliki

im je broj knjiga potreban.

Novac ne treba slati.

ISKUSTVA IZ RATA U KOREJI

NOĆNI NAPAD NA KOTU 528

Jedan od poznatih američkih vojnih časopisa doneo je članak u kome se opisuje noćni prepad jedne čete 23 američkog pešadiskog puka 2 pešadiske divizije, na kineske položaje na frontu u Koreji, aprila 1952 godine. Napad je imao za cilj hvatanje zarobljenika. Članak dajemo u izvodu.

Četa je dobila zadatak da izvrši napad na kotu 528, koja se nalazila oko 1.800 m severno od četnog rejona, u cilju hvatanja zarobljenika. Komandir čete je razradio plan za noćni napad i iz sastava čete formirao tri grupe: *jurišnu grupu* (prvi vod), jačine dva jurišna odeljenja, kojoj se pridaje treće odeljenje od dva poluodeljenja automatskih pušaka; *grupu za blokiranje* (drugi vod), jačine samo dva jurišna odeljenja. Za komandira ovih grupa određeni su komandiri dotičnih vodova. U sastav treće grupe, pod komandom samog komandira čete, određeno je jedno streljačko odeljenje, 1 bestrajni top 57 mm sa poslugom, osmatračni minobacač (kalibra 106 mm) i nekoliko vojnika za rad sa radiostanicama i za polaganje telefonskih žica.

Planom je predviđeno da deo, određen za izvršenje akcije za hvatanje zarobljenika, krene iz četnog rejona u 20.30 časova, nastupajući skupno oko 1.000 m — do tačke gde će se podeliti u dve grupe. Na ovoj tački prvi vod (jurišna grupa) se odvaja i potom se kreće prema cilju u cik-cak, pravcem od jugoistoka ka severozapadu, uz kosu, sve do udaljenja od 200 m od prvog položaja neprijatelja. Tu bi vod automatskih pušaka imao da se razvije i time stvori oslonac sa koga bi oba jurišna odeljenja nastupala paralelno naviše, u dubinu kineskih položaja ka vrhu. Po dostizanju cilja, jurišna odeljenja imala su da upadnu u kineske saobraćajnice i da pokušaju da izvrše hvatanje zarobljenika.

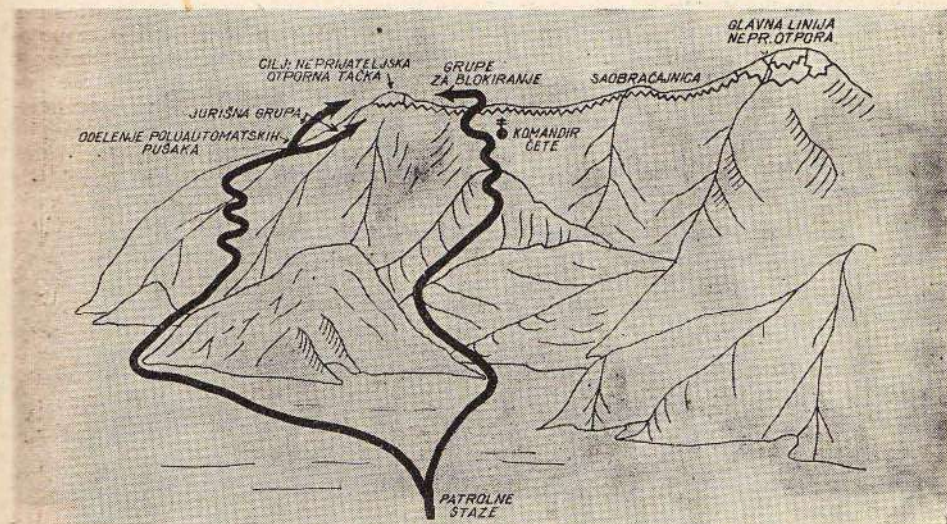
Od tačke gde se odvaja prvi vod, drugi vod (grupa za blokiranje) i treća grupa nastavljaju kretanje dalje na sever, prikradajući se uz strane grebena tako da izbiju na nekoliko stotina metara iza otporne tačke na koju napada prvi vod. Malo niže grebena, komandna grupa (treća) je imala da se zaustavi, da posedne položaj i osigura se u svim pravcima odakle bi mogla da bude napadnuta. Odatle bi upravljala daljim dejstvima. Drugi vod (grupa za blokiranje) imao je da produži kretanje do samoga grebena, a po izbijanju na greben da krene ka jugu (prema cilju) i da polegne po jedinju saobraćajnici koja vezuje neprijateljsku objavnicu sa pozadinom. Osnovna ideja je bila da se izoluje cilj i uhvate neprijateljski vojnici, ako pokušaju da se povuku saobraćajnicom (vidi skicu).

Zemljište je na većem delu puta bilo pokriveno drvećem i žbunjem, ali je na poslednjih nekoliko stotina metara do kineskih položaja bilo potpuno golo, usled dejstva artiljerije. Pošto se četa koja je trebala da vrši napad već duže vremena nalazila na tom mestu, komandnom sastavu je iz osmatranja bio vrlo dobro poznat deo kineskog položaja na koji se vršio napad, kao i raspored objekata na njemu, pa se i samo kretanje moglo lakše izvršiti.

Polazak u akciju bio je određen za 20.30 časova, a povratak — po izvršenju zadatka. U toku popodneva su izvršene sve pripreme i pregledi, a predveče je održan sastanak svih vođa patrola, posrednika minobacača i artiljeriskog isturenog osmatrača (koji ostaje na glavnoj liniji otpora), radi davanja poslednjih instrukcija.

Deo za hvatanje zarobljenika prikupio se i formirao na jedan čas pre polaska — u 19.30, a u 20.32 izdato je naređenje za pokret. Prvo je sledilo prolaženje kroz sopstvene prepreke od žica, kroz ostavljen prolaz, 220 m nadole, do doline. Preko doline, do podnožja brega gde se nalazio neprijatelj, kretanje je bilo sve sporije i sporije tako da je izgledalo da se kolona skoro uopšte ne kreće.

Kod podnožja brega, prvi vod se odvojio i otpočeo svoje penjanje u cik-cak, da bi se približio neprijatelju sa juga. U 1.00 čas, neprijatelj je otkrio prvi vod (jurišnu grupu) kad se ovaj približio na nekoliko stotina metara od predviđene jurišne linije, i otvorio na njega vatru iz minobacača. U ovom momentu, napadač počinje dejstvo iz svojih težih oruđa; drugi vod (grupa za blokiranje) iskorišćuje ovu situaciju i uspeva brzo da prođe pored treće grupe (pod komandom komandira čete) i da izađe na greben, gde je branilac na njega otvorio pušчанu vatru. Komandir voda je, usled ovoga, primoran da posedne saobraćajnicu i postavi bočna osiguranja.

U 1.05 časova po unapred utvrđenom planu, otpočinje koncentracija vatre napadačevih težkih minobacača od 81 mm po severnim prilazima ka cilju, ispred drugog voda i na masiv iza istog, radi sprečavanja branioca da vrši ojačanje objavnice.

Prvi vod (jurišna grupa) je, uprkos vatre, uspeo da dostigne svoj cilj, upadne u rovove branioca, postavi nekoliko PP mina u rovove i baci nekoliko bombi u bunkere; međutim, nije uspeo da zarobi ni jednog jedinog neprijateljskog vojnika. Procenjeno je da je branilac na otpornoj tački imao oko vod vojnika, što je bilo više no što su ocenile patrole.

U 1.15 časova četa dobija naređenje za povlačenje i ovo otpočinje pod zaštitom artiljerije i minobacača. Tokom ove akcije drugi vod je bio stavljen samo pod dejstvo neprijateljske vatre iz lakih oruđa.

Pošto saobraćajnicom, koja ide po grebenu, nije prolazio ni jedan jedini neprijateljski vojnik, to ni drugi vod nije mogao da izvrši hvatanje zarobljenika.

U 2.00 časa prikupile su se sve patrole, a u 4.30 četa se prikupila u svom četnom rejonu.

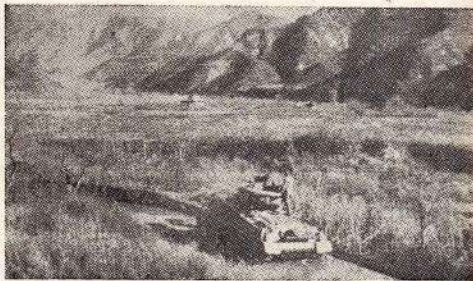
Gubici branioca nisu procenjivani, dok je napadač imao 3 mrtva, a pored toga, komandir drugog voda bio je teže ranjen prilikom izvlačenja voda iz borbe.

R. A.

OBUKA TENKISTA U KOREJI

Za obuku tenkovskih posada, 10 američki korpus je u Koreji uredio specijalni poligon, na kome se vrši provera obučenosti posada u raznim dejstvima. Prvo se vrši provera marševske sposobnosti, koja počinje kada se tenkovi približe na 30 km poligonu i traje do dolaska na bivačnu prostoriju. Ona se sastoji u davanju uzbune, izdavanju zapovesti za marš, nailasku na polaznu tačku u određeno vreme, održavanju marševske brzine, postupku na zastancima i proveru ostalih postupaka posada tenkova na maršu.

Po dolasku na bivačnu prostoriju, proverava se držanje osoblja i način dolaska. Četiri sledeća dana, svaki vod učestvuje u raznim proverama i pregledima. Prvog dana vod odlazi na mesto gde se vrši provera materijala, na kome se pojedinci ispituju iz opisa naoružanja i vrši se praktična provera znanja u održavanju veze i održavanju materijala. Drugog dana vod odlazi na minijaturno streljište gde se vrše prethodna gađanja, a potom se posada obučava u izradi odbranbenog položaja za pojedini tenk, kakav se do nedavno koristio u Koreji. Trećeg dana vod odlazi na mesto gde se vrši provera efikasnosti rada posada u borbenim dejstvima. Ovome sledi obuka u ulozi isturenog artiljeriskog osmatrača. Najzad, četvrtog dana se vrši tehnički pregled od strane tehničke ekipe i ekipe za proveru sredstava veze.

Pošto se prethodno angažovao u borbi sa bazukama, tenk kreće napred.

Krećući se prema planinskom zemljištu, tenkovi tuku prostorije verovatnog neprijateljskog otpora.

Obuka u snalažljivosti posada u borbenim dejstvima, koja predstavlja najvažniji deo celokupne obuke, sastoji se iz rešavanja zadataka u okviru voda. Vod dobija zadatak da izvrši pokret kroz dolinu i posedne objavnicu u cilju obezbeđenja. U toku izvršenja opšteg zadatka vod dobija osam posebnih različitih zadataka koje svaka posada mora da reši za vreme dok se kreće ka krajnjem cilju. Po dostizanju cilja, vođa pešadijske patrole uspostavlja dodir sa najbližim komandnirom tenka, tražeći vatrenu podršku radi uništenja jedne veće grupe neprijateljskih vojnika. Radi izvršenja ovog zadatka, komandir tenka mora da angažuje artiljeriju, ali tako da ne otkriva svoj položaj.

Praktično vežbanje se ne može ničim zameniti.

R. A.

(Armor, juli-avgust 1953)

SEVEROATLANTSKI PAKT I ODBRANA EVROPE

PENTAGON I ATLANTSKI PAKT

Između Vašingtona i drugih prestonica zemalja Atlantskog pakta vode se pregovori po pitanju veličine američkih snaga koje su dodeljene za stalnu odbranu Evrope.

Prilikom sastanka Saveta Severoatlantskog pakta, koji je održan u aprilu 1953. u Parizu, američki ministar inostranih poslova, Dals, dao je u ime republi-kanske vlade tajnu obavezu da će broj američkih divizija u Evropi biti povećan sa 6 na 7. Bilo je predviđeno da sedma divizija stigne na kontinent najdalje u toku proleća 1954. Međutim, Vašington je nedavno doneo sasvim drugu odluku. Pentagon je objavio NATO-u da Amerikanci ne žele da šalju obećanu diviziju.

Evropske prestonice su na ovo odmah reagirale, tražeći od Vašingtona da opozove takvu odluku. Vašington je sada pristao da preduzimanje mera za definitivno utvrđivanje jačine američkih efektiva, koji se stavljaju na raspoloženje Atlantskom paktu, odloži za docnije.

Krajem oktobra o. g. američki ministar odbrane, Vilson, javno je napravio aluziju na jedan projekat koji bi se sastojao u zamenjivanju izvesnih američkih divizija u Evropi jedinicama vazduhoplovstva, što je izazvalo uzbudjenje u evropskim krugovima.

Smatra se da će stav Ajzenhauerove vlade najzad zavisiti od ishoda debate oko stvaranja Evropske odbranbene zajednice. Međutim, obaveštenja koja dolaze iz Pentagona pokazuju koliko se SAD boje da ne dođe do razvoja jedne opasne protivrečnosti između stalne pretnje sovjetske agresije, s jedne strane, i stagnacije evropskih napora za stvaranje jednog zadovoljavajućeg odbranbenog sistema, s druge strane.

Francuska vlada je prva dala potpun odgovor na nedavne Čerčilove preporuke za uključenje Zapadne Nemačke u Atlantski pakt. Ukoliko bi plan ostvarenja Evropske armije propao, Čerčilova ideja bi naišla na dobar prijem u SAD. Međutim, Francuska je smatrala za opravdano da iznese argumente koji pokazuju opasnost ponovnog rađanja *Wehrmachta* u Nemačkoj, bilo da ona bude neutralisana, bilo pripojena Atlantskom savezu.

Stav Francuske. — Stalni delegat Francuske u Atlantskom savetu, Erve Alfan, govoreći na proslavi godišnjice jednog od najvećih američkih listova, rekao je da Francuska ne bi mogla prihvatiti ponovno obrazovanje a u t o n o m n e Nemačke armije. Međutim, on se zalagao za stvaranje Evropske armije, tvrdeći da u takvom sistemu nijedna zemlja, pa ni Nemačka, ne bi mogla svoje oružane snage da upotrebi u nekom drugom cilju sem odbrane. Ta nemogućnost ne bi bila samo pravnog karaktera i ne proizlazi iz ograničenja i diskriminacionih mera koje su bile preduzete posle Prvog svetskog rata. Ona ima tehnički karakter, pošto nacionalno homogene vojne jedinice ne mogu da opstane, da se snabdevaju i da dobijaju taktičku podršku bez saradnje i pomoći odgovarajućih rodova i službi, pošto svi — u pogledu prinadležnosti i opreme — stoje pod jednim jedinstvenim Evropskim komesarijatom. Pored toga, program naružanja je jedan jedini i nijedna zemlja — bez saradnje sa drugom — ne raspolaže potrebnim arsenalom za vođenje rata koji bi proizašao iz čisto egoističnih razloga.

Nasuprot tome, ako bi Nemačka postala članica Atlantskog pakta, sa nezavisnom oružanom silom, sve ove predostrožnosti bi bile same po sebi uklonjene, tj. opasnost bi bila daleko veća.

(*Tribune de Genève*, 29 oktobar 1953)

POJAČANJE IZGRADNJE AERODROMA U OKVIRU NATO-a

U toku jedne konferencije za štampu, održane u palati Šajo, sutradan posle zadnje nedeljne sednice predstavnika Stalne grupe NATO-a, lord Ismej, generalni sekretar Organizacije Severoatlantskog pakta, bio je u mogućnosti da objavi da će krajem 1953 godine NATO-u biti stavljeni na raspoloženje novi aerodromi i to po jedan nedeljno. Krajem 1952 bilo je 60, dok će krajem 1953 biti 120 aerodroma, od kojih će 90 biti zajednički finansirani od strane 14 zemalja — članica NATO-a, dok će ostalih 30, u Zapadnoj Nemačkoj, biti finansirani od strane SAD, Francuske i Velike Britanije.

Ukupni troškovi za ove aerodrome koji obuhvataju avionske piste dužine 2.400 m, za reaktivne avione, vrlo su visoki i predstavljaju najveći deo od 700 miliona funti sterlinga koji su predviđeni za program t. zv. *infrastrukture* koji je bio postavljen 1951 na konferenciji u Otavi (Kanada).

Pored toga, lord Ismej je izjavio da je Savet Severoatlantskog pakta odobrio plan za fabrikanju municije u Evropi, čiji će se troškovi popeti na 1 milijardu dolara; taj će plan biti finansiran od strane proizvođačkih zemalja, kao i pomoću porudžbina *off-shore*, s tim da se ispuni u roku od 2 godine.

Ovi ogromni programi predstavljaju jačanje efikasnosti sadašnjih i budućih vazdušnih snaga Severoatlantskog pakta i izazivaju veliko negodovanje Istočnog bloka, koji na tribini Organizacije Ujedinjenih nacija stalno zahteva demonstriranje i rasturanje vazduhoplovnih baza u Zapadnoj Evropi.

(*Le Figaro*, 26 septembra 1953)

SAD I ZEMLJE AMERIČKOG KONTINENTA

AMERIČKE VAZDUHOPLOVNE BAZE U ARKTIKU

U arktičkim krajevima privodi se kraju izrada čitavog niza vazduhoplovnih baza koje će moći da prime bombardere velikog akcionog radijusa; centralna baza nalazi se u Tuli (*Thule*) na Grenlandu. Niz ovih baza brani severoistočni deo SAD i Kanadu od naleta neprijateljskog vazduhoplovstva.

Baze se nalaze u sastavu Severoistočne komande koja obuhvata prostorijsku od južnog Njufundlanda do jedne meteorološke stanice postavljene na 320 km od Severnog Pola.

Vazduhoplovna baza u Tuli danas ima 4.000 stanovnika; u njoj se mogu snabdevati gorivom teški bombarderi B-36 Komande strategiskog vazduhoplovstva i letеće cisterne koje u vazduhu napajaju bombardere gorivom. Za proteklih nekoliko meseci šest bombardera B-36 operisalo je iz ove baze da bi se utvrdilo kako ovi interkontinentalni bombarderi, čiji radijus akcije iznosi 19.200 km, reagiraju na teške arktičke uslove. Pretstoje ogledi sa bombarderima B-47 sa pogonom isključivo na mlaz, koji su brži, ali koji imaju kraći akcioni radijus.

Po svom opštem izgledu, sa svojim zgradama od aluminijuma postavljenim na stubove, tornjem za radio-antenu visokim 378 m, koji se penje u oblake, i svojim naročitim arktičkim vozilima, baza u Tuli izgleda kao slika koju je neki pisac naučnih romana stvorio sebi o mesecu. Mada je baza u Tuli za 90% završena, ona ipak, posmatrana kao prosečna vazduhoplovna baza, izgleda nedovršena.

Baza raspolaže specijalnim radarskim uređajima za »prvu uzbunu« koji će objaviti dolazak neprijateljskih bombardera Severnoameričkom kontinentu i glavnim ciljevima za bombardovanje u SAD.

Amerikanci tvrde da Tula nije bombarderska baza, već samo pomoćni, relejni, aerodrom, sposoban da primi američke bombardere sa najvećim dometom, u slučaju da bude potrebno da oni vrate udarac napadaču; inače, bombarderi ovde

misu stacionirani. Na ovom aerodromu, čije su piste za uzletanje duge 3.000 m, nalaze se mlazni presretači *Lockheed F-94*, helikopteri, meteorološki avioni i avioni za kontrolisanje stanja leda, kao i avioni Vojne transportne službe koji se neprekidno spuštaju i uzleću.

Severoistočna vazduhoplovna komanda obuhvata dve baze na Njufundlandu — baze Harmon i Makendrju; bazu Gus Bej na Labradoru; jednu bazu na Južnom Grenlandu, u Narsarsuaku; bazu Sfondrestrom, koja se nalazi 640 km severno od zapadne obale Grenlanda i nekoliko drugih manjih rezervnih aerodroma, kao i izvestan broj meteoroloških stanica.

(United States Information Service, 10 oktobar 1953)

NOVA ERA U POMORSKIM DEJSTVIMA

Postavljanje kobilice atomske podmornice *Sea Wolf* (morski vuk), koje je sredinom septembra o.g. izvršeno u brodogradilištu Odeljenja za električne brodove u SAD, predstavlja veliki korak unapred u oblasti, takoreći, neograničenih mogućnosti podmorničkog ratovanja. Činjenica da se u doku, u neposrednoj blizini, nalazi i prva podmornica na atomski pogon, *Nautilus*, čija je gradnja već odavno otpočela, pokazuje koliko važnost Američka mornarica pridaje ovom novom tipu podmornice.

Američki ministar mornarice, Anderson, naglasio je da ove dve nove podmornice predstavljaju prva prava podvodna sredstva; one će biti u mogućnosti da hiljadama milja plove pod vodom i to brzinom preko 20 čvorova.

Nova podmornica treba da bude najbolji odgovor na veliku sovjetsku flotu savremenih podmornica (nemačkog tipa), koja se sve više povećava. Kao ofanzivno sredstvo, koje je u stanju da izbacuje dirigovane projektele sa atomskim upaljačima, iz neposredne blizine neprijateljske obale, atomska podmornica obećava da će biti veoma opasno i efikasno oruđe. Postoji čak i mišljenje da nije veoma daleko dan kada će ove podmornice moći da dejstvuju kao podvodni nosači aviona za aparate koji bi bili opremljeni novim sistemom *hidroskija*, kao što je sistem primenjen na avionu *Sea Dart XF2Y-1*.

Prilikom svečanosti povodom polaganja kobilice nove atomske podmornice, ministar Anderson je izjavio da brodovi, avioni i oruđa koji sada predstavljaju materijalnu bazu vojne moći SAD, lagano, ali sigurno, zastarevaju i gube svoju raniju efikasnost — u odnosu na pojavu novih i boljih ratnih sredstava. Prema tome, svake godine se mora izdvojiti jedan deo opštih izvora SAD i upotrebiti za zamenu zastarelog ratnog materijala, jer se samo tako može najlakše i sa najmanje potresa preći sa starog na novo.

(Army Navy Air Force Journal, 19 septembar 1953)

NOVO. AMERIČKO PROTIVAVIONSKO ORUŽJE

Da bi odgovorilo na pretnju vodoničnom bombom, američko Ministarstvo narodne odbrane namerava da protivavionske jedinice snabde sa dva poslednja modela PA oružja koja su američki arsenali proizveli posle Drugog svetskog rata: dirigovanom raketom *Nike* i radarskim topom od 75 mm.

Postolja za izbacivanje rakete *Nike*, po mišljenju vojnih stručnjaka, biće uskoro instalirana u blizini svih većih gradova i industriskih centara. Jedinice za pasivnu odbranu upoznale su se u toku ovog leta sa rukovanjem raketom. Raketa *Nike*, nazvana po imenu boginje pobeđe, predstavlja oružje dugo 8 m sa prečnikom od 35 sm. Ona ima domet veći od 25 kilometara, sa eksplozivnim teretom od 150 kg i brzinom koja prelazi brzinu zvuka.

Uproleće 1952, nad pustinjom u Novom Meksiku, raketa *Nike* uništila je probni bombarder *B-17* koji je leteo bez pilota na visini od preko 10.000 m. Kada se bombarder nalazio na otstojanju od oko 20 km od postolja za izbacivanje rakete, raketa je poletela i u roku od 30 sekundi uništila bombarder. Raketa u svom trupu

nosi radarski aparat koji odgovara na signale koji mu se daju sa zemlje i koji su putem elektronskih talasa dostavljeni mehanizmu koji upravlja raketom. Na taj način raketa može u punom letu da izmeni pravac svog kretanja.

Automatski radarski top kalibra 75 mm pretstavlja oruđe koje može dejstvovati i danju i noću i u svim vremenskim prilikama, na avione koji lete na visini od 10.000 m. Radar na topu beleži prisustvo aviona čim se avioni nalaze na oko 20 km od baterije i dostavlja podatke elektromehaničkom aparatu za proračunavanje koji čini sastavni deo topa i koji automatski ispaljuje top — pošto prethodno odredi daljinu i pravac. Ovaj top može da ispali 45 granata u roku od jednog minuta. Antena radara, koja se nalazi iznad samog topa, kreće se u krugu od 360 stepeni — svakih 40 sekundi — zajedno sa topom. Ovaj top koji se sam okreće u pravcu aviona prikriivenih oblacima, i koji sam otvara paljbu bez ikakvog drugog rukovodioca sem mehaničara za radar (čiji se zadatak sastoji samo u tome da kontroliše da li je sve u redu), pretstavlja jedno od najčudnovatijih oruđa koja se mogu zamisliti.

(Agence France Presse, 7 oktobar 1953)

USAVRŠAVANJE SISTEMA RADIOVEZA U SAD

Planovi za reviziju iskustava iz sistema radioveza u Koreji omogućiće pešadiji, artiljeriji i oklopnim jedinicama, da neposredno govore jedni s drugima, što je ranije pretstavljalo veoma težak proces. Po starom sistemu, artiljerija je imala 120 raspoloživih kanala, ali je samo njih 10 bilo odmah na raspoloženju. Da bi se mogli iskoristiti ostali uređaji, bilo je potrebno da se radioaparati stave na stranu, ponovo našteluju i promene kristali. Bilo je 120 posebnih kristala, po jedan za svaki kanal, tako da je ceo taj proces bio skupocen i zahtevao dugo vremena i truda.

Međutim, sa novim radiostanicama, svih 120 frekvencija su istog trenutka raspoložive, a za sve kanale služi 12 kristala. Stari sistem je pružao artiljeriji 120 kanala, a oklopnim jedinicama 80, tj. 200 kanala za celu jednu diviziju. Novi sistem će još uvek dati artiljeriji 120 frekvencija, ali će pružiti i 170 kanala za zajedničku upotrebu od strane pešadije i oklopnih jedinica, povećavajući, na taj način, raspoloživi broj kanala za 90.

(Military Review, oktobar 1953)

ZEMLJE BRITANSKE ZAJEDNICE NARODA

BRITANSKA VAZDUŠNA ODBRANA I NJENO VAZDUHOPLOVSTVO

U britanskom vodećem vojnom vazduhoplovnom časopisu *Air Power* izašao je uvodnik koji tretira pitanje važnosti i prioriteta vazdušne odbrane. Donosimo ovaj članak u izvodu.

U članku se, pre svega, pominiše da se treba pomiriti sa neprijatnom činjenicom da potpuna zaštita od vazdušnog napada ne postoji. Obim zaštite zavisi od jačine i efikasnosti vazdušne odbrane pojedine zemlje. Jačina je pak, ograničena raspoloživim novčanim sredstvima i izvorima ljudske snage, dok je efikasnost u zavisnosti od pronalazačkog duha, sposobnosti produkcije, materijala, industrije, stepena obučenosti i morala naroda.

Britaniji kao isturenom bastionu Zapadne vazdušne odbrane, neophodne su najefikasnije i najjače vazduhoplovne snage koje se mogu stvoriti, pošto bi u slučaju agresije svakako imala da izdrži najjače udarce.

Britanci su mišljenja da bi bila ludost potcenjivati potencijal vazduhoplovstva eventualnog protivnika. U članku se kaže da je jačina sovjetskog vazduhoplovstva veća od ukupne jačine vazdušnih snaga svih zapadnih sila zajedno. Rat u Koreji je pokazao da je sovjetski lovački avion, u pogledu konstrukcije i svojih osobina, bar ravan onim avionima kojima je danas naoružana većina britanskih

eskadrila. Iako se Rusija koncentrisala uglavnom na lovačku avijaciju i onu za neposrednu taktičku podršku, ona sada izgrađuje i jake strategiske bombarderske snage.

S obzirom da Britanci nisu u mogućnosti da prevaziđu jačinu sovjetskih vazdušnih snaga, njihova odbrana od vazdušnih napada mora bazirati na efikasnoj avijaciji, dovoljno jakoj da izvrši postavljene zadatke, ali imajući uvek u vidu da se u Drugom svetskom ratu pokazalo da i brojno jače napadačke snage mogu biti poražene od strane mnogo slabijih, samo ako one imaju bolje avione i bolje obučeno ljudstvo.

Nikada ranije nije potreba za jakom i efikasnom vazdušnom odbranom bila od tako vitalne važnosti kao što je to sada slučaj. U članku se napominje da je predsednik SAD, Ajzenhauer, nedavno izjavio da danas dvadesetak aviona, opremljenih savremenim naoružanjem, mogu u jednom jedinom napadu na neprijateljsku teritoriju da bace onu eksplozivnu snagu koja bi odgovarala celokupnom efektu eksploziva bačenog u toku četiri godine Drugog svetskog rata na Nemačku.

Razmatrajući problem zadovoljenja svih zahteva jake britanske vazdušne sile, pisci članka napominju da je sadašnja međunarodna situacija takva da stvarna opasnost pomračuje sve miroljubive napore pojedinih zemalja; međutim, najveća opasnost ne dolazi od jakih armija i pomorskih snaga, pošto bi njihovo postojanje bez vazduhoplovstva koje bi bilo u stanju da im stvori dovoljan imunitet u odnosu na pustošuća rušenja savremenog rata bilo kratkotrajno. Danas, više no ikada ranije, opasnost leži u jačini i efikasnosti protivničkog vazduhoplovstva.

Prema mišljenju pisaca, nedavne debate u britanskom Parlamentu pokazale su da još postoje ljudi koji ne shvataju pravo stanje stvari i koji, bilo iz nepoznavanja činjenica, bilo iz ljubomornog advokatisanja u korist drugih vidova oružanih snaga, zastupaju neku vrstu »pravedne« raspodele zemaljskih izvora na mornaricu, vojsku i vazduhoplovstvo, bez obzira na tačnu srazmeru tereta koji će na svaki pojedini vid pasti u budućem eventualnom ratu. Ako do njega dođe, verovatno je da neće biti nikakve prethodne opomene; rat bi otpočeo strahovitim vazdušnim napadom na Britaniju i ako bi došlo do probijanja vazdušne odbrane, Britanija bi imala da pretrpi bombardovanje koje bi bilo sto puta strašnije od onoga koje je izdržala Hirošima.

Na osnovu svega napred iznetog pisci zaključuju da glavni teret odgovornosti za održanje egzistencije u slučaju napada počiva na plećima vazduhoplovnih komandanata. Kakvi su to ljudi?

Pisci napominju da je mnogo govoreno o »najmlađem od tri vida oružanih snaga«, kome je usto pripisivana još i izvesna nezrelost. Međutim, oni koji danas upravljaju sudbinom Britanskog vazduhoplovstva isto su tako iskusni u pogledu savremenog ratovodstva kao i njihove kolege u mornarici i kopненоj vojsci. O ovome se vodilo računa i prilikom postavljanja na najviše komandne položaje u Drugom svetskom ratu, a takođe i u okviru NATO-a.

Nomeće se pitanje: u kojoj su meri ove činjenice poznate širim krugovima javnosti? Ukoliko nisu poznate, ističu pisci, to dolazi usled »skromnog ćutanja onih koji se bore i zalažu za izgradnju jakog vazduhoplovstva i koji nailaze na ozbiljne i uznemiravajuće teškoće«. Kada upućeni ljudi skreću ozbiljnu pažnju na potrebu da se napuste zastarele ideje o odbrani i da se vazduhoplovstvu dâ njegovo pravo mesto, pojavljuju se »cinički komentari da Britansko vazduhoplovstvo pati od izvesnog kompleksa inferiornosti«, što je, kako kažu pisci, apsurdno, pošto vazduhoplovni komandanti znaju vrlo dobro veličinu odgovornosti koju imaju da prime na svoja pleća, i vrše svoje dužnosti sa puno hrabrosti i onako kako je to u sadašnjim okolnostima najbolje moguće.

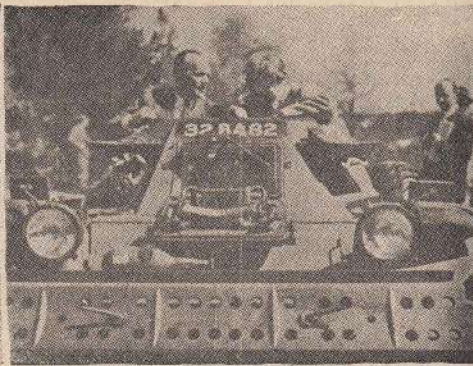
Na kraju članka čini se apel građanstvu da preko svojih predstavnika u britanskom Parlamentu zahtevaju da se osigura što brža izgradnja najjačih i naj-savremenije naoružanih vazdušnih snaga, ne samo u cilju odbrane od vazdušnog napada, već i u cilju sprečavanja agresije i stvaranja podloge za razgovore i pregovore o miru i razoružanju koji bi se vodili na bazi snage, a ne slabosti.

NOVA BRITANSKA BORBENA I DRUGA VOZILA

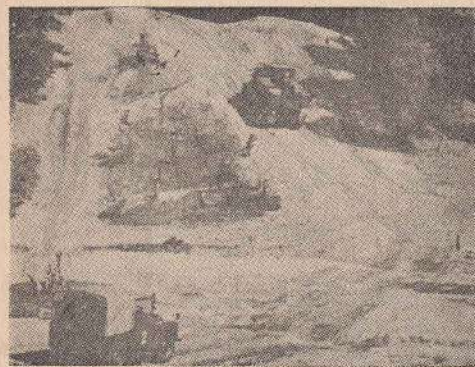
Vojnim stručnjacima evropske odbranbene zajednice nedavno su prikazani poslednji tipovi britanskih borbenih vozila, kao i vozila za opštu upotrebu u oružanim snagama. Neka od njih su tek bila skinuta sa t.zv. »tajne liste«. Prikazivanje vozila izvršeno je na poligonu Naučno-istraživačkog centra za borbeno vozila britanskog Ministarstva snabdevanja, u blizini Čobhama, u pokrajini Sarej (Engleska).

Sl. 1 — Britanska verzija američkog džipa. Kola su sposobna za oštre zaokrete po brdovitom terenu.

Sl. 2 — Nova izviđačka oklopna kola za vezu. Imaju 3 člana posade i kreću se brzinom od preko 90 km/čas.

Sl. 3 — 10-tonski kamion za vučenje oštećenih vozila.

Sl. 4 — Izviđačka oklopna kola (motor od 6 cilindra) koja se odlikuju velikom terenskom pokretljivošću.

Vozila, koja su se kretala po brdovitom terenu, obuhvatala su razne tipove — od motocikla do velikog 30-tonskog traktora koji je u stanju da vuče 60-tonski transporter tenka, na kome je ležao tenk *Centurion*. Na pravcima kretanja bili su predviđeni osetljivi prolazi i razne terenske prepreke, kao što su: oštri nagibi (u razmeri 1 : 3), zaokreti pod velikim brzinama voženja itd.

Donosimo slike nekih od prikazanih vozila.

(*Armor*, septembar-oktobar, 1953)

FRANCUSKA I ZEMLJE BENELUKSA

PROBLEMI VOJNE I CIVILNE ODBRANE FRANCUSKE

U francuskom mesečnom časopisu za rezervne oficire, Adolf Nikol tretira problem odnosa odbrane zemlje i civilne zaštite. Pošto smatramo da je taj članak interesantan, donosimo ga u izvodu.

Pisac smatra da odsustvo zvanične doktrine u raznim oblastima nacionalne odbrane, nedostatak jedne jasno određene politike, odnosno nepoznavanje ove doktrine usled nedostatka zvaničnih informacija, doprinosi širenju netačnih vesti na štetu očekivanih ostvarenja i morala zemlje. I pored najosnovnijih pravila podele rada i međunarodnih zaštitnih konvencija u pogledu civilnog stanovništva, vrlo se često govori da postoji izvesna pometnja u pogledu raspodele dužnosti između boraca i neboraca. Predložena je opšta lična zaštita uprkos izvesne »opasnosti« koju predstavlja to davanje oružja svakome, tj. van okvira regularnih vojnih jedinica i potrebne discipline, i uprkos mogućih unutrašnjih borbi i verovatnih neprijateljskih represalija.

Pisac dalje iznosi da se posle mnogih diskusija u toku proteklih godina, kao i pod uticajem nedavnih događaja, danas izvesna organizaciona pitanja ne diskutuju više čak ni od strane odgovornih ljudi u Francuskoj. To je zato što ova pitanja rezultiraju mnogo više iz prirode same stvari i trenutne situacije nego iz međusavezničkih sporazuma. Zajednička odbrana, organizovana u cilju suprotstavljanja protivniku koji raspolaže velikim ljudskim masama, treba da reši problem jačine snaga i da osigura koordinaciju neophodnu za bolji doprinos u okviru celine. Međutim, snagu ove zajednice predstavljaje uvek i samo skup svih nacionalnih snaga koje učestvuju u njoj, odnosno, njena vrednost zavisiće, pre svega, od kvaliteta samih tih snaga, njihove pojedinačne organizacije prilagođene posebnim nacionalnim interesima svake od njih. Stoga je pisac mišljenja da treba ukratko izložiti značajne odluke, tj. rešenja doneta na nacionalnom planu, razmotriti ih, ukazati na njihove posledice prilikom primene na zajednicu i odrediti mere koje treba posle toga preduzeti.

On dalje ističe međusobnu zavisnost raznih grana nacionalne odbrane i potseća na koristi koje pruža takva nedeljiva zajednica kako odbrani zemlje, tako i civilnoj zaštiti.

Za odbranu zemlje te su koristi neosporne, pogotovu za aktivnu odbranu u svima njenim oblicima, bez obzira na oružje i primenjenu taktiku od strane jedinica ili službi stavljenih pod vojnu komandu. Usled nedovoljno organizovane francuske odbrane (podrazumevajući tu i civilnu odbranu), zemlja bi u slučaju agresije bila prepuštena surovoj invaziji, koju treba na svaki način sprečiti s obzirom na njene neposredne i dalekosežne posledice.

Što se tiče civilne odbrane, pomenuta nedeljivost zajedničkih napora dolazi takođe do velikog izražaja, naročito kod pasivne zaštite, koja čuvanjem ljudskih života i materijalnih dobara ima i zadatak da održi moral zemlje.

Pre početka jednog sukoba potrebno je, pre svake druge stvari, osigurati minimum sredstava potrebnih armiji za borbu i službi civilne zaštite za zaštitu lica i imovine. Da bi se istrajalo i konačno pobedilo, potrebno je takođe predvideti pojačanja (rezervu) u ljudstvu i materijalu, pri čemu treba sačuvati neophodnu gipkost u opštoj organizaciji nacije za ratno doba. U početku neprijateljstva, po mišljenju pisca, potrebe ratne privrede u širem smislu, tako važne za nastavljanje borbe i konačnu pobjedu, ipak ne bi smele da budu podmirivane na štetu vojne odbrane zemlje i civilne zaštite.

Problemi staranja o francuskoj Organizaciji službe sigurnosti boraca i neboraca, dobrom funkcionisanju aktivne i pasivne odbrane, punom doprinosu ratne privrede, održavanju reda na ulici, u privatnim preduzećima i javnim službama, predstavljaju probleme koji istovremeno interesuju i odbranu zemlje i civilnu zaštitu.

Pisac dalje pretpostavlja da u Francuskoj za vreme rata mogu eventualno nastupiti i neredi. Nered se u ratnim uslovima može pojaviti ili kao posledica neprijateljske vojničke akcije ili kao odraz nastale bede, odnosno uznemirenosti sta-

novništva u zemlji. Međutim, ako već postoji potreba da jedinice unutrašnje odbrane (zaštite) moraju intervenirati bez odlaganja na svako izazivanje neprijatelja i njegovih agenata, odnosno njegovih regularnih ili neregularnih trupa, ne treba dopustiti da izlišne intervencije proširuju atmosferu uznemirenosti i nepotrebnog nasilja nad stanovništvom. Poželjno je da održavanje reda u Francuskoj normalno vrše policijske snage, tj. jedinice obučene još u vreme mira za ove dužnosti, kao i žandarmerija i mobilna garda, kojima treba pripremiti pojačanja za ratno doba.

Što se tiče odbrane zemlje u okviru Zapada, pisac stoji na gledištu da treba organizovati nacionalnu armiju sa potrebnim aktivnim kadrom da bi se omogućila nastava i obuka po regrutnim centrima. Radi se o kadrovima aktivnih specijalista, ograničenog broja ali visokog kvaliteta, koji bi obučavali i vežbali mase rezervista, vršili regrutovanje, formiranje i usavršavanje kadrova rezervnih specijalista. Oni bi ujedno sprovodili mobilizaciju rezervnih formacija, određenih da brzo pojačanje međusavezničkih snaga za borbu, odnosno za pojačanje snaga za unutrašnju odbranu (zaštitu) nacionalne teritorije Francuske. Vrednost ovih formacija zavisiće od lične obučenosti svakog pojedinca, koja danas zahteva naročitu specijalizaciju usled raznovrsnog i komplikovanog naoružanja. Ta vrednost će dalje zavisiti i od zajedničke obuke, što će opet zahtevati polustalne jedinice, po mogućstvu sa stalnim kadrom, radi obuke u rukovanju oružjem i izvođenja praktičnih vežbi na terenu. Ustvari, ove bi vežbe bile neka vrsta probe za mobilizaciju.

Na kraju, pisac misli da na svaki način, s obzirom na stanje u zemlji, treba sačuvati red i zakoniti poredak u Francuskoj. Treba se strogo pridržavati zakonskih vojnih obaveza i od njih ne treba oslobađati nikog, sem u slučaju fizičke nesposobnosti. Tako isto ne treba dopustiti pokušaje izbegavanja ili odlaganja prilikom mobilizacije mladih godišta određenih za jedinice i službe koje treba odmah formirati.

(*L'officier de réserve*, jul—avgust 1953)

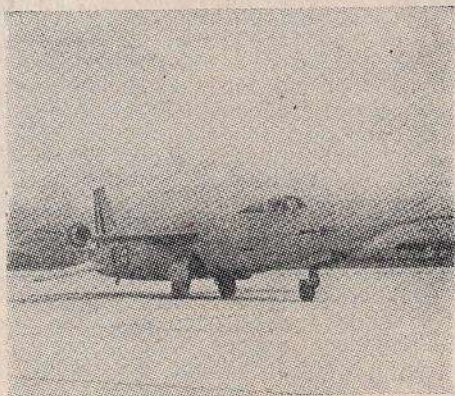
NOVI FRANCUSKI MLAZNI LOVAC-PRESRETAČ

Prvi francuski avion sa nadzvučnom brzinom u horizontalnom letu, *Trident*, ima mlazne motore smeštene u čunićima koji se nalaze na vrhovima krila. Ovaj brzi presretač u svom repu nosi i raketno punjenje, da bi time postigao veliku brzinu penjanja.

Kada je raketni pogon jednom iscrpen, laka težina ovog aviona omogućava manju brzinu spuštanja od makog drugog savremenog lovačkog aviona.

Trident se može smestiti na male i jevtine baze, a relativno prost nacrt aviona učiniće mogućnom njegovu masovnu i jevtinu izgradnju.

(*Military Review*, oktobar 1953)

MIŠLJENJE HOLANDSKIH VOJNIH KRUGOVA O STANJU NJIHOVE VOJSKE

Izgleda da holandski vojni krugovi nisu u potpunosti zadovoljni stanjem svoje vojske i odbranbenom politikom zemalja NATO-a.

Septembarski manevri, nazvani *Grand Repulse*, ukazali su na izvesne nedostatke u pogledu spremne i obučenosti holandske vojske. Ciljevi ovih manevara bili su da se isproba rasturanje većih jedinica na sitnije delove i primena maskiranja kako bi se izbegli ogromni gubici od snažnog dejstva današnjeg vazduhoplovstva. Baš po tim pitanjima su se i pojavile kritike među holandskim vojnim stručnjacima. Na manevrima su jasno uočeni propusti u pogledu discipline pešadiskih kolona na maršu, nedovoljne primene maskiranja i konstatovana je izvesna zakrčemoost kolona i saobraćaja po putevima.

Holandski vojni krugovi traže sada uzroke ovim nedostacima. Preovlađuje uglavnom mišljenje da glavni razlog ovakvom stanju leži u zastarelosti većeg dela aktivnog oficirskog i podoficirskog kadra. Lek treba tražiti, kako oni tvrde, u produženju roka službe svih specijalista u vojsci, dok bi se rok službe ostalih smanjio.

Postoji i drugi problem, mnogo šireg značaja, o kome se takođe sada diskutuje u Holandiji. U jednom vrlo zapaženom članku, vojni hroničar *Haagshe Courant*-a želi da dokaže da, s obzirom na eventualnu upotrebu atomske bombe u budućem ratu, sadašnja odbranbena politika zemalja NATO-a treba brzo da bude prilagođena novim okolnostima. Evo uglavnom nekoliko ideja koje on izlaže u tom članku:

Pošto se zona dejstva jedne divizije u napadu (bilo da je u kolonama ili u rasutom rasporedu) približno poklapa sa zonom dejstva atomske bombe (upotrebljene nad Hirošimom), to da bi se izbegla mogućnost da jedna jedina atomska bomba uništi skoro celu diviziju, odnosno da bi se smanjili gubici, treba proširiti zonu dejstva jedne divizije. On smatra da sadašnja sredstva za vezu mogu potpuno da zadovolje pitanje komandovanja nad ovako proširenom zonom dejstva divizije.

U pogledu tehnike jedne divizije, koja je dosada obično bila grupisana na veoma suženom prostoru i slabo zaštićena, pisac članka je mišljenja da bi istu takođe trebalo razmestiti na većoj površini. Dok je pešak u svom ličnom skloništu, koje on može da iskopa za 20 minuta, zaklonjen od pritiska prilikom eksplozije, toplote i radioaktivnosti atomske bombe, to nije slučaj sa tehnikom pešadijske divizije.

To sve dokazuje da se borbena vrednost pešaka u budućem ratu povećava, dok se vrednost nezaštićene tehnike smanjuje.

Zato, zaključuje pisac, treba bez oklevanja izmeniti sadašnje odbranbene koncepcije u NATO-u.

Prema izvesnim podacima, vojni stručnjaci NATO-a već se duže vremena bave proučavanjem i ovog problema. Oni su dosada došli do nekih skoro revolucionarnih rešenja u odnosu na principe Klauzevica i Napoleona. Po njima bi se, sa gledišta zadovoljenja uslova što jače odbrane, želela koncentracija neprijateljskih trupa u napadu, kako bi se iste što uspešnije uništile atomskom bombom. Međutim, ako bi snage NATO-a bile u napadu, one bi se rasule u male grupe radi lakšeg infiltriranja kroz neprijateljski raspored. Ukoliko bi neprijatelj u tom slučaju upotrebio atomsko oružje, on bi na taj način i sebe samog izložio uništenju.

(*La Lanterne, Bruxelles*, 22 oktobar 1953)

ITALIJA

NOVA FORMACIJA ARTILJERIJE U ITALIJANSKOJ PEŠADISKOJ DIVIZIJI

Vodeći italijanski opštevojni časopis »*Rivista Militare*« doneo je u svom dvo-broju juli—avgust od 1953 godine članak artiljeriskog potpukovnika Enrica Ramela pod naslovom »Formacija artiljerije i potrebe za organizovanom vatrom u savremenom boju« iz kojeg u izvodu donosimo deo u kome pisac govori o novoj formaciji artiljerije u pešadiskoj diviziji.

Iz uvodnog dela članka vidi se da je u italijanskoj armiji u toku reorganizacija artiljerije u pešadiskoj diviziji i da je usvojena nova formacija koja se od dosadašnje umnogome razlikuje. Pisac zatim nastavlja:

Dosadašnja formacija predviđa u okviru pešadiske divizije tri artiljerijska puka od kojih prva dva imaju sledeći sastav:

- dva diviziona topova 88/27 (svaki sa dve baterije po 6 oruđa),
- jedan divizion haubica 149/19 (dve baterije po 4 oruđa), odnosno jedan divizion minobacača 120 mm (tri baterije po 6 oruđa).

Treći artiljerijski puk sačinjavaju:

- dva divizion haubica 105/22 (svaki sa dve baterije po 6 oruđa),
- jedan divizion PA topova 40 mm (tri baterije po 6 oruđa),

— protivtenkovska grupa sastava: jedan motorizovani PT divizion i jedan divizion samohodne artiljerije.

Postoje razlozi koji nalažu primenu drukčije formacije divizijske artiljerije — takve, koja se u osnovnim crtama podudara sa formacijom koja je sada na snazi u američkoj armiji.

Cilj je ove promene da se ostvari jedinstvena formacija koja će važiti u svim armijama Zapadnog saveza. Ovo će učiniti da dođe do jednake organizacije i ujednačenja materijalnih sredstava i načina njihove upotrebe, što će se povoljno odraziti na integraciju oružanih snaga država članica Atlantskog pakta.

Novom formacijom, koja će se postepeno sprovesti u život, predviđa se da u sastavu divizijske artiljerije, pored komande, odeljenja specijalista i jedinice za vezu, budu sledeće jedinice:

- tri divizion haubica 105/22 (svaki sa tri baterije po 6 oruđa),
- jedan divizion teških haubica 155/23 (tri baterije po 6 oruđa),
- jedan divizion PA topova 40 mm (četiri baterije po 8 dvocevnih topova 40 mm i 8 četvorocevnih mitraljeza 12,7 mm).

Potrebno je razmotriti do kakvih posledica dovodi ova promena formacije divizijske artiljerije. Da bi problem bio jednostavniji, nećemo razmatrati pt i pa artiljeriju.

I jedna i druga formacija predviđaju postojanje dela artiljerije koja bi se mogla nazvati artiljerijom tesnog sadejstva sa pešadijom, a u koju ulaze divizion 88 i 105 mm i deo artiljerije veće moći, sposobne da svojom masovnom vatrom pojača dejstvo prve gde to bude potrebno, odnosno da dejstvuje uglavnom po dubini.

Kod prvog dela od ukupno 8 baterija topova 88/27 (četiri divizion) i 4 baterije haubica 105/22 (dva divizion), koliko ih je bilo dosada, prelazi se na 9 baterija 105/22 (tri divizion); kod drugog dela, od ukupno dve baterije sa po četiri oruđa 149/19 i tri baterije sa po 6 minobacača 120 mm, prelazi se na jedan divizion teških haubica 155/23 sa tri baterije po šest oruđa.

Iz ovoga proističu sledeće posledice:

1) Nešto je smanjen maksimalni domet prvog dela artiljerije: domet topova 88/27 iznosi 12 km, a haubica 105/22 11 km; kod drugog dela artiljerije prelazi se, međutim, od haubica 149/19 sa dometom 15 km i minobacača 120 mm sa dometom 6 km na teške haubice 155/23 sa dometom 15 km.

2) Zamenjivanjem kalibra 88 mm kalibrom 105 mm dobija se, računajući po pojedinom oruđu, umereno povećanje moći artiljerije tesnog sadejstva sa pešadijom, ali dok ova artiljerija primenom stare formacije može izbaciti na cilj, pri normalnoj brzini gađanja, nešto više od 3,2 tone olova u prvom minutu (pri čemu otpada oko 2.200 kg na 48 oruđa od 88 mm i preko 1.000 kg na 24 oruđa od 105 mm), dotle ona prema novoj formaciji može izbaciti svega 2,4 tone u istoj jedinici vremena i pri jednakoj brzini gađanja. Kod drugog dela artiljerije ova je razlika još osetnija u korist stare formacije (oko 1.700 kg prema 775 kg).

3) U sastavu artiljerije tesnog sadejstva sa pešadijom u dosadašnjoj formaciji nalazi se 2/3 topova i 1/3 haubica, dok se u novoj formaciji prelazi isključivo na haubice, čime se pruža veća mogućnost ubacnog gađanja, što je za naše zemljište veoma povoljno.

4) Od ranijih 6 divizion (12 baterija) artiljerije tesnog sadejstva sa pešadijom prelazi se na 3 divizion (9 baterija), a od ranija 2 divizion (5 baterija) arti-

ljerije većeg kalibra na 1 divizion (3 baterije). Na ovaj način osetno se smanjuje jačina divizijske artiljerije; ovim smanjenjem, zajedno sa povećanjem kalibra, u znatnoj se meri smanjuju mogućnosti artiljerije u pogledu njenog prilagodavanja potrebama i dejstvu pešadije.

5) Veća težina haubice 105 mm nadoknađuje se u velikoj meri njenim boljim karakteristikama; iz istih razloga veća težina haubice 155 mm u poređenju sa haubicom 149/19 ne može izazvati zabrinutost. Gledano u celini, može se dakle reći da se situacija u pogledu brzine, premeštanja, zauzimanja vatrenog položaja i otvaranja vatre umnogome neće izmeniti.

6) Novu formaciju, u poređenju sa starom, karakteriše veća jednostavnost i homogenost sastava, zbog čega treba očekivati veću munjevitost dejstva.

Neposredno sadejstvo sa pešadijom načelno će se ubuduće ostvarivati u okviru pešadiskog puk — artiljeriskog divizion, za razliku od dosadašnje prakse, prema kojoj se ono odvijalo u okviru pešadiskog puk — artiljeriskog puk.

7) U okviru divizijske artiljerije uopšte ne postoje sredstva izričito namenjena za vođenje protivminobacačke borbe, a koja su toliko potrebna za smanjenje ubitačnog dejstva ovog oružja, koje se upotrebljava, uglavnom, da se ne kaže isključivo protiv pešadije.

Ukratko se dakle može reći da novom formacijom divizijska artiljerija povećava osobenost razornog dejstva, ali da se ujedno smanjuju mogućnosti njenog prilagodavanja dejstvu pešadije i njena ukupna moć, s obzirom da divizijska organska artiljerija jedva može zadovoljiti minimalne zahteve koje pred nju postavlja prosečan savremeni boj. Prema tome, smanjuje se i značaj zadatka artiljerije da dejstvuje u neposrednom sadejstvu sa pešadijom i unekoliko povećava značaj zadatka koji ona ima u vršenju snažnih daljih vatrenih udara.

Imajući u vidu poboljšanja koja se usvajanjem nove formacije postižu u izvesnom smislu, potrebno je, s druge strane, utvrditi šta bi trebalo preduzeti da bi se otklonili gore navedeni nedostaci.

Treba sasvim jasno istaći da je pešak taj koji prvi i u najvećoj meri oseti svako smanjenje efikasnosti artiljerije, pošto upravo on snosi teške i krvave posledice toga na bojištu.

Uočivši dva nedostatka koji proističu iz nove formacije divizijske artiljerije, a to su slabije prilagodavanje pešadiji i manja ukupna vatrena moć, izgleda da se prvi nedostatak može i mora otkloniti jačim i odgovarajućim pešadiskim naoružanjem, što će pešadiji omogućiti da izvršava one zadatke koje veći kolibri koji su danas predviđeni za artiljeriju, zbog bliskog otstojanja nisu u stanju da izvrše.

Za rešenje drugog nedostatka — manje ukupne vatrene moći — ne vidi se nikakav drugi efikasan izlaz sem da se pojača artiljerija van sastava divizije. To pojačavanje vršilo bi se u cilju efikasnijeg ispoljavanja masovnog i snažnog dejstva koje pešadisko naoružanje ne može ostvariti, a koje spada u zadatak artiljerije.

U napadnim dejstvima pogotovo ne može biti dovoljna vatra artiljerije koja se nalazi u organskom sastavu divizije, već je potrebno učešće brojnih i jakih grupa artiljerije ojačanja različitog sastava.

Nepovoljna strana artiljerije ojačanja sastoji se u tome što pretstavlja podršku privremenog karaktera, koja, s obzirom da se ova artiljerija nalazi van organskog sastava jedinice, nije uvek blagovremena i dovoljno usklađena sa dejstvom pešadije. Zbog toga je artiljerija ojačanja pogodnija za potpomaganje dejstva onog dela divizijske artiljerije koji raspolaže većim kalibrom nego za ojačanje dela koji je namenjen da neposredno podržava pešadiju. Ovo je razlog koji nas navodi na to da izrazimo želju da se poveća organski sastav divizijske artiljerije, jer se jedino na taj način može obezbediti ona usklađenost i munjevitost dejstva iz kojih proističe ušteda krvi pešaka.

Naročito treba poželeti da se diviziji vrati minobacački divizion, pošto je važno da u sastavu divizije bude jedinica koja će se prvenstveno upotrebljavati za protivminobacačku borbu.

Ratna praksa pokazuje nam da gusti poreci artiljerije, koji su bili ostvareni u Prvom svetskom ratu, naročito na francusko-nemačkom frontu, nisu ostali usamljeni, već su u toku Drugog svetskog rata u velikoj meri prevaziđeni: od 200 oruđa na 1 km fronta kod Staljingrada do 290 oruđa kod Orel-Kurska, od 360 oruđa kod El Alamejna do 500 oruđa u Tunisu, pa sve do 610—650 oruđa na kilometar fronta kod Berlina — na svim frontovima ocrtala se konstantna tendencija sve masovnije upotrebe sve brojnije i sve jače artiljerije.

Ako se uzme u obzir da broj divizijske artiljerije iznosi 72 oruđa, to, u svetlu gore navedenih podataka, treba izvesti zaključak da će divizijska organska artiljerija u savremenom boju predstavljati vrlo mali procenat artiljerije koja će se ukupno upotrebiti.

Kada diviziju neće podržavati veći broj artiljerijskih grupa, ona će se, zbog elastičnosti organizacije, moći srazmerno lako uključiti u odgovarajuće pripreme divizijske artiljerije.

Ova elastičnost, međutim, očigledno ima svoju granicu. Ako jačina artiljerije koja podržava diviziju bude prelazila trostruku jačinu divizijske organske artiljerije, to se mora s pravom očekivati da će veza između komande artiljerije i područnih jedinica biti suviše spora i troma, izvršenje manevra vatrom problematično, te će se zbog nedovoljne okretnosti i sporijeg dejstva artiljerije izgubiti ono što se dobilo njenim masiranjem.

Kao logična posledica konstatacije sve većeg masiranja artiljerije na bojištu, javlja se potreba formiranja novih, većih artiljerijskih jedinica, objedinjenih u organsko-taktičkom i pozadinskom smislu, kao što su artiljerijske brigade i divizije. Velike artiljerijske jedinice, doduše, ne predstavljaju neku novost, jer su ih druge armije, bilo privremeno bilo stalno, već primenjivale, ali one kod nas još nisu prihvaćene.

R. M.

(*Rivista Militare*, juli—avgust 1953)

ŠVEDSKA

ODBRANBENI NAPORI ŠVEDSKE

U britanskom spoljno-političkom i ekonomskom časopisu »*Economist*«, iz pera njegovog švedskog korespondenta, objavljen je članak o odbrani Švedske, koji ovde donosimo u izvodu.

U početku članka napominje se da u promenljivom sklopu svetskih događaja i opšte međunarodne situacije, koja iz njih proizlazi, postoji izraziti paradoks koji se sastoji u visokom nivou bojne gotovosti koji održava »neutralna« Švedska. Ta činjenica nema nikakve veze sa nekim latentnim militarizmom, koji bi trebao da maskira političko bankrotstvo, već predstavlja razumne i uzdržane nacionalne napore za održanjem nezavisnosti i bezbednosti zemlje. Dalji paradoks je u tome što u toj zemlji, koja nije ratovala od 1814 godine, postoji izrazito vojnička tradicija, koju su daleko pre Drugog svetskog rata gajile i pothranjivale vlade koje su se oslanjale na pretežno socijalističke elemente.

Švedska, iako neutralna zemlja, nije posle rata podlegla primamljivom smanjenju i njihovim naporima u tom smislu, kako kaže pisac članka, mogu poslužiti za primer. No, da li je u uslovima sadašnje švedske politike moguće ostvariti dovoljno snažnu odbranu, to je posebno pitanje.

Švedska, iako neutralna zemlja, nije posle rata podlegla primamljivom smanjenju budžeta za odbranu, što ima da zahvali trima faktorima: pre svega, uspeh politike oružane neutralnosti ojačao je pozicije onih koji su je podržavali; zatim, pojava SSSR-a kao jedne od najjačih vojnih sila na svetu, dalo je opravdanja borbenoj gotovosti i spremnosti, i, najzad, pošto Šveđani nisu učestvovali u ratu, to nisu bili ni zahvaćeni pobeđničkim duhom posle ratne katastrofe, te su zadržali potrebnu razboritost i hladnokrvnost.

Prva grupa glavnih posleratnih planova za naoružanje sada je ispunjena, a novi planovi, za razne vidove i rodove, stavljeni su u pogon ili su podneti na odobrenje švedskom Parlamentu. 1952 godine je bio odobren sedmogodišnji plan izgradnje mornarice, koji obuhvata utrošak od 600 miliona kruna (oko 40 miliona funti sterlinga) za period 1952—1959. Ovaj plan je naknadno produžen do 1961. Postoji takođe i šestogodišnji plan naoružanja obalske artiljerije kao sastavnog dela mornarice. Što se tiče kopnene vojske, za nju je predviđen desetogodišnji program naoružanja u iznosu od 3.150 miliona kruna, dok je za vazduhoplovstvo predviđen sedmogodišnji program u iznosu od 350 miliona kruna godišnje.

Pored iznetog, zamašne sume novca su predviđene i za druge grane, kao što su: Civilna odbrana — u okviru budžeta Ministarstva unutrašnjih poslova, skladišta, skloništa za zaštitu iz vazduha i ostale mere ekonomskih priprema — u okviru budžeta Ministarstva trgovine, itd. U toku 1952/53 troškovi odbrane su izneli 1.570 miliona kruna, što pretstavlja 21,2% budžeta, odnosno oko 3,8% celokupnog nacionalnog dohotka.

Nešto od ovog novca utrošeno je na ratnu opremu stranog porekla, kao što su tenkovi *Centurion*, avionski motori *Rolls — Royce*, itd. Međutim, najveći njegov deo odlazi za švedski materijal, iako je on verovatno skuplji no u zemljama koje imaju veliku serisku proizvodnju. Švedska proizvodi mlazne lovce *SAAB J-29* i usavršene topove *Bofors*, kalibra 40 mm. Ovaj materijal se i izvozi, čime se pokriva deo deviznih troškova za druge artikle. Vrše se takođe naučna istraživanja u oblasti radara i dirigovanih projektila, dok atomska istraživanja nisu još došla do jačeg izražaja. S ozbirom da švedske oružane snage imaju defanzivnu ulogu, problem naoružanja je uprošćen (naprimer, ne postoji potreba za teškim bombarderima itd.).

U Švedskoj svi muškarci od 20 do 47 godine podležu vojnoj obavezi. Mlada ili starija godišta koja su oslobođena službe u vojsci, nisu oslobođena od obaveza prema Nacionalnoj gardi ili Civilnoj odbrani. Period regrutske obuke traje 9 meseci, ali u obuku ulaze još tri vežbe »za osvežavanje«, koje traju po 30 dana — i obavljaju se u toku ostalog perioda vojne obaveze u celini. Za podoficire i specijaliste ove vežbe traju po 40 dana.

Švedski Generalštab se trudi da nedostatke ovako kratkih perioda vežbe reši na taj način što primenjuje savremene metode obuke još u građanstvu — na redovnim poslovima — i poziva na vežbu manje — više cele jedinice, a ne grupe pojedinaca odgovarajućih godišta.

Odbranbena propaganda. — Generalštab izdaje veliki broj publikacija, među kojima se ističe mesečni bilten pod naslovom »Kontakt sa oružanim snagama«. Švedska vlada povremeno deli brošure i spise kao što je bio onaj, koji je štampan u milion primeraka, pod naslovom »Ako dođe do rata«. U njemu su dati mnogi praktični saveti i objašnjenja dužnosti švedskih građana u slučaju rata, a odbačena je svaka pomisao na obustavljanje otpora — sve dok Šveđani budu imali oružje u svojim rukama.

Pored toga, pre nekoliko godina obrazovan je i Komitet za psihološko ratovanje, i to kao sastavni deo *totalne odbrane*. Civilna odbrana i njena budnost su na velikoj visini; mere predostrožnosti oko ključnih objekata i uređaja su vrlo jake. Pokret »Nacija i odbrana« ima 41 dobrovoljnu organizaciju.

Članak se završava konstatacijom da je materijalno najslabija tačka švedske odbrane nedostatak domaćih petrolejskih produkata, gume, hroma, tungstena i nekih drugih specijalnih artikala. No, Švedska se trudi da i tu stvori zamašne rezerve. U pogledu ishrane, ona je u stanju da sama zadovolji svoje potrebe.

(The Economist, 22 avgust 1953)

PRIKAZI KNJIGA I ČASOPISA

Dru Midlton: ODBRANA ZAPADNE EVROPE¹⁾

Živeći zadnjih godina u raznim evropskim zemljama, pisac je imao prilike da detaljnije upozna evropske probleme, naročito problem odbrane Zapadne Evrope. Dosada je napisao već dve knjige u kojima se bavi analizom situacije u ovom delu Evrope²⁾.

Kao iskusan novinar, Midlton je u svoju beležnicu pažljivo unosio događaje i izjave ljudi različitog društvenog položaja i gledišta, pa je zatim na osnovu tih podataka stvarao svoje zaključke. Međutim, skoro kroz celu knjigu oseća se izvesna publicistička užurbanost, tj. težnja da knjiga iziđe što pre iz štampe kako se ne bi izložila mogućnosti da je najnoviji događaji demantuju. Stoga će čitalac, ako obrati malo veću pažnju, naići na mnogo ponavljanja, a često i kontradikcije u njoj.

Osnovno pitanje — da li je Rusija spremna za rat — pisac ostavlja bez nekog jasnijeg odgovora, mada njegovi argumenti za i protiv pretežu ipak u potvrdnom smislu. On je mišljenja da je politička struktura Rusije dovoljno čvrsta za vođenje rata. Ne poriče unutrašnje nezadovoljstvo u Sovjetskom Savezu, ali smatra da na isto ne bi trebalo mnogo računati u slučaju rata. Midlton dalje govori o satelitskim zemljama, u kojima je posle Rezolucije Informbiroa teror postao tobož garancija lojalnosti. Upoređujući veliku razliku u proizvodnji uglja i čelika između Sovjetskog Saveza i Engleske i Amerike — naravno, u prilog zapadnih zemalja — on ocenjuje da će se ta razlika smanjivati s obzirom na to da je Sovjetski Savez tek sada krenuo putem industrijske

revolucije i da su njegove civilne potrebe mnogo manje od onih na Zapadu.

Midlton smatra da se ruske oružane snage znatno precenjuju, delom i namerno, da bi se poreski obveznici i glasači Zapada lakše pomirili sa politikom naoružanja. Oslanjajući se na razne izvore, on smatra da Rusi imaju pod oružjem (kraj 1951) 2,225.000, a da će tridesetog dana mobilizacije imati 5,000.000 ljudi formiranih u nekih 175 divizija, koje se sada nalaze tek u procesu potpune mehanizacije. Avijaciju će sačinjavati pretežno dvomotorni (taktički) bombarderi i lovci tipa *Mig*, a mornaricu podmornice, svega oko 205, od kojih 80 velikog radijusa. Smatra se da Rusi na Nemačkom frontu raspolažu sa oko 36 do 38 divizija formiranih u 6 armija, tj. sa svega oko 400.000 ljudi. U Istočnoj Nemačkoj se za podršku ovih armija izgrađuje vazдушna sila od 500 lovaca i 400 bombardera. U Nemačkoj je Rusija najbolje spremna za napad.

Pisac pridaje mnogo značaja oružanim snagama ruskih satelita. On smatra da će Rusi dobiti u njima pomoć od 65 — 70 dobro naoružanih divizija, mada ne istog kvaliteta kao što su ruske divizije.

Na suprotnoj strani — na Zapadu — slika je mnogo složenija. Tu su Severoatlantski pakt, Evropski savet, Šumanov i Plevenov plan. Međutim, pisac se zadržava samo na ulozi Severoatlantskog pakta i približnoj jačini njegovih oružanih snaga. Govori o 25 divizija zemalja članica Severoatlantskog pakta i naziva ih imponantnom snagom koja odgovara snazi 45 divizija sovjetskog tipa. Prelazi zatim na analizu pojedinih armija u sastavu Severoatlantskog pakta.

Za 7 američku armiju, s obzirom na njeno naoružanje i opremu, moral njenih trupa, iskustvo višeg komandnog kadra, Midlton smatra da je najveća vojna sila

¹⁾ Drew Middleton, *The Defence of Western Europe*, *Frederic Miller Ltd*, London 1952.

²⁾ *Our Share of Night* i *The Struggle for Germany*.

na zemlji, moru i u vazduhu, u sastavu Severoatlantskog pakta.

Što se tiče Britanaca, Midlton smatra da oni nisu indiferentni prema sovjetskoj opasnosti, ali joj prilaze bez one histrije koja se u zadnje vreme tako često manifestuje u Americi. Pisac smatra da će se u slučaju eventualnog sukoba Britanci ogorčeno tući, ali kao ravnopravni partneri, a ne kao vazali SAD.

Zatim se zadržava na britanskom doprinosu Severoatlantskom paktu, koji se u Americi obično potcenjuje, i iznosi da je krajem 1952 Britanska armija, od svojih 10 regularnih i 12 teritorijalnih divizija, imala u Evropi 5 divizija vrlo visokog kvaliteta i punog brojnog stanja.

Na Francusku, međutim, Midlton ne gleda tako ružičasto. Mada ona, ustvari, treba da bude kopnena osnova Severoatlantskog pakta, ona pretstavlja zasada jedan od njegovih najvećih problema. Razlozi takvom stanju su mnogobrojni i opštepoznati. Između ostalog, u Francuskoj su se pojavile neutralističke struje koje idu na to da se Americi prepusti odbrana Evrope, pošto ona tobože ima dovoljno novca, oružja i ljudi. U pogledu francuskih oružanih snaga, pisac iznosi da Francuska ima u Nemačkoj 5 divizija, približno spremnih za akciju, a iza njih 10 rezervnih divizija koje će se prema francuskom tvrđenju mobilisati za 3, a prema mišljenju skeptika za 10 dana. Do kraja 1954 Francuska je obećala još 15 divizija, ali pisac tu nadu svodi na 10, i to pod uslovom da se završi rat u Indokini.

Po pitanju Nemačke i njenog ponovnog naoružanja, Midlton uzima u obzir sve rizike koji iz toga mogu da proiđu. On nije ni za jednostrano i bezuslovno naoružanje Nemačke, ni za uslovno naoružanje kako ga zamišljaju Francuzi, već za vojničku, političku i ekonomsku integraciju Nemačke u Zapadnoj Evropi.

U odnosu na bokove tog eventualnog budućeg ratišta, pisac nalazi da je severni bok slab. Kao razlog tome, pored ostalog, on navodi i to da Švedska, najjača vojnička sila Skandinavije, nije čak ni članica Severoatlantskog pakta, jer veruje da će i ovoga puta moći sačuvati svoju neutralnost.

Južni bok smatra pisac jačim. Ali ne zbog Italije, iako je ona tu najmnogoljudnija država. U Midltonovim očima Ita-

lija je najnepouzdaniji saveznik, siromašna zemlja sa ogromnim razlikama između bogataša i siromaha. U Drugom svetskom ratu su rezultati italijanskih oružanih snaga bili ništavni. U tu zemlju je Amerika ulula milione dolara ekonomske pomoći, a sada sipa u nju druge milione vojne pomoći, usled čega se američki vojni stručnjaci pitaju zašto je potrebno naoružavati Italijane kada bi iste investicije u Jugoslaviji, Grčkoj i Turskoj mnogo više doprinele američkoj sigurnosti. Postoji neki plan po kome je trebalo da za odbranu Evrope krajem 1952 Italija stavi na raspoloženje 12 divizija koje bi, tobože, prema izjavi ministra odbrane Pačardija, imale vatrenu snagu od 60 — 70 divizija iz 1939 godine. Ali, prethodno je trebalo da se brišu ograničenja iz Ugovora o miru. Pošto to do danas nije učinjeno, Komanda snaga Severoatlantskog pakta ima na raspoloženju 3 italijanske pešadijske (do danas možda 4) divizije i po 1 alpsku i tenkovsku brigadu.

Dru Midlton je nastojao da bude objektivn. To mu se ne može poreći ni kada govori o Jugoslaviji. I kod njega, doduše, ima nerazumevanja za njenu socijalističku strukturu (demokratiju), ali je uočio značaj Jugoslavije za odbranu Evrope. Uveren je da će se Jugosloveni boriti hrabro i vešto ako budu napadnuti bilo sa koje strane, bez obzira na to da li će biti sami ili u društvu saveznika.

Osvrćući se na predviđanja planera Vrhovne komande savezničkih snaga u Evropi po kojima će organizacija Severoatlantskog pakta u 1954 i 1955 godini raspolagati sa 55 divizija u punoj borbenoj gotovosti, i najmanje 25 rezervnih divizija koje će biti spremne petnaestog dana mobilizacije, pisac gleda optimistički na odbranu Zapadne Evrope.

Na kraju, Midlton se pita šta će se dogoditi u trenutku kada Zapad, ili tačnije Amerika, stignu i prestignu Sovjetski Savez u sadašnjoj trci u naoružanju. Njegovu je mišljenje da će Amerikanci, ukoliko do toga vremena ne dođe do trećeg svetskog rata ruskom inicijativom, izbeći upotrebu sile i otpočeti političkim pritisak na Sovjetski Savez u cilju regulisanja svih spornih pitanja koja danas komplikuju međunarodnu situaciju i ugrožavaju mir u svetu.

J. Maršan: TEŽNJE RAZVOJA VAZDUHOPLOVNOG MATERIJALA

U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾ pisac razmatra probleme brzine, nosivosti, težine i pokretljivosti savremenih aviona i iznosi tehnička pitanja i probleme koji uslovljavaju glavne karakteristike ovih aviona, kao i smernice daljeg razvoja vazduhoplovnog materijala uopšte.

Pisac ističe da su ratovi, u vojnom pogledu, van svake sumnje, izvori usavršavanja i razvoja svih borbenih sredstava i da avijacija, koja podleže tim istim zakonima, treba za svoj brzi i sjajni uspon, kako na polju vojnog, tako i civilnog vazduhoplovstva, da zahvali ratnim iskustvima, dakle, ratovima, pošto je vazduhoplovna tehnika koristila ta iskustva za dalji razvoj i usavršavanje vazduhoplovnog materijala.

Danas smo svedoci uporednog razvoja najrazličitijih pravaca razvoja savremenog vazduhoplovstva. Potstaknuta velikim iskustvima prošlog svetskog rata, a odmah zatim i Korejskog, avijacija je izašla iz okvira ranijeg tempa svoga razvitka tako da danas razvoj savremenih aviona u raznim pravcima prosto iznenađuje svojim uspesima i smelostima. Zvučna barijera nije više nepremostiva prepreka brzine aviona, nego je samo ona brzina koju treba preći. Bombarder više ne zna za granice u pogledu visine kad želi da izbegne opasnost od neprijatelja; nosivost aviona se danas povećava nezavisno od povećavanja pogonske snage. Nasuprot tim gigantskim dostignućima, mali, t. zv. »džepni« avioni omogućavaju zaraćenim stranama da zadovolje svoje minimalne zahteve u pogledu sletanja i poletanja sa veoma malih terena, sa terena koji su ranije izgledali nepristupačni, što znači da avioni danas mogu leteti takoreći sa svakog onog mesta na kome je njihovo prisustvo potrebno.

Ovakav razvoj vazduhoplovnog materijala u raznim pravcima obeležava novu etapu u evoluciji savremenog vazduhoplovstva, što je znak pune zrelosti koju je dostigla vazduhoplovna tehnika.

Razvoj brzine. — Od pronalaska turbomlaznih motora, koji su pružili mnogo veće mogućnosti nego klasični klipni motori, konstruktori aviona su, kao cilj

i glavnu težnju, postavili dostizanje brzine zvuka. Približavanjem, dostizanjem, pa čak i prelaskom brzine zvuka u izvesnim eksperimentalnim letovima, naišlo se na velike teškoće usled pojave narušavanja normalnih i pri manjim brzinama ustaljenih aerodinamičkih zakonitosti. Narušavanje tih normalnih aerodinamičkih zakonitosti odražavalo se u izvesnom gubljenju stabilnosti aviona u letu, kao i u gubljenju efikasnosti i mogućnosti upravljanja u vezi sa nepodnošljivim mehaničkim naprezanjima kojima se izlaže materijal i struktura aviona. Da bi avion savladao sve te pojave i odoleo svim tim uticajima, kao i da bi se ostvario postavljeni cilj — letenje brzinom zvuka — kao što to ističe pisac, preduzet je niz mera i izmena koje je avion u svom usavršavanju morao da pretrpi — u odnosu na ranija dostignuća tehnike. Tako se jedna za drugom nižu promene u pogledu profila, oblika i dužine krila, tipa i jačine motora, kao i celog izgleda avionskog trupa, sve u cilju da se avion prilagodi zahtevima brzine. Sa tako izmenjenim i usavršenim avionima danas se ne samo prilazi letenju, već se i ostvaruje letenje aviona u domenu zvučne i nadzvučne brzine.

Promenu profila, oblika i dužine krila — u cilju povećanja brzine — uslovlilo je otklanjanje perturbacionih pojava, koje se pojavljuju čim se avion približi ili ostvari samo oko 80% brzine zvuka. U vezi s tim, pisac iznosi razne profile avionskih krila, kao i oblike, upoređujući ih jedne s drugima i ukazujući na njihove dobre i loše strane, kao i na njihov dalji perspektivni razvoj.

U pogledu profila krila, pri želji za povećanjem brzine aviona, prešlo se uglavnom na tanke profile, koji su pružili dobre uslove za probijanje vazduha i smanjivanje otpora pri velikim brzinama naročito kada imaju oštru napadnu — prednju ivicu krila. Ovakvo krilo našlo je primenu još kod poslednjih tipova lovačkih aviona sa klipnim motorom i, prirodno, takvo se krilo nametnulo i mlaznim avionima. Sam oblik ovakvog krila je ravan, međutim, u daljem razvoju mlaznih aviona, sa ovoga oblika krila, koji se kod izvesnih aviona i dalje zadržava, prelazi se na *strelasta* i *delta krila*, a i na neke druge oblike.

¹⁾ Tendances actuelles des matériels d'aviation, par Y. Marchand, *Revue de défense nationale*, juni 1953.

Strelasta krila, čija se zamisao javlja još 1936, a koja su primenjavana u toku Drugog svetskog rata, ma koliko da su doprinela samoj brzini aviona, unekoliko su se negativno odrazila na nosivost i uzdužnu stabilnost aviona. Međutim, i pored tih nedostataka, strelasta krila danas imaju najčuleniji savremeni lovački avioni, kao što su: američki *Sabre*, koji je sa njima postavio rekord stvarne brzine od 1.080 km/čas, zatim *Vickers 535* (avion britanske pomorske avijacije na nosačima), sovjetski *Mig-15*, i drugi. S druge strane, *ravno krilo* ostaje i dalje na nekim brzim avionima, kao što je naprimer *Bell X-1*, ustvari raketni avion, koji Amerikanci ispituju još od 1945 godine. Ustvari, oblik ravnog krila na tom avionu predstavlja samo jedan deo krila, krilo malih dimenzija, koje svakako odgovara domenu čisto nadzvučnih brzina.

Aerodinamička iskustva dokazuju da se takav oblik i veličina ravnog krila ponašaju slično strelastom krilu većeg izduženja, s tim što se takvo krilo lakše prilagodava maksimalnoj stabilnosti. I kod jednog i kod drugog oblika krila — u odnosu na profil — pojavili su se problemi kod tankih profila krila u pogledu rame-njača — nosilaca konstrukcije krila — koje uslovljavaju deblja krila. Međutim, da bi se to rešilo, strelasta krila, odnosno uopšte tanka krila, treba da budu kraća kako bi se smanjila i debljina same konstrukcije ramenjače. U istraživanjima najpogodnijeg oblika i profila krila aerodinamičari su dokazali da je odnos strelastog krila i brzine aviona u domenu zvuka znatno poboljšan povećanjem površina krila.

Pri proučavanju problema povećanja površine strelastih krila, a da se pri tome povećanju samo krilo ne produžava, pošto bi to zahtevalo jaču ramenjaču, a samim tim i veću debljinu krila, konstruktori su pronašli rešenje u takozvanom *delta krilu*.

Delta krilo je nazvano prema grčkom velikom slovu delta (Δ) na koje liči samo krilo. Ono, ustvari, predstavlja jako strelasto krilo, sa slabim produženjem radi povećanja površine, a spojeno je sa trupom aviona i napravljeno u vidu trougla prema zadnjem delu aviona. Prednost ovog oblika krila leži u tome što je njime znatno povećana površina krila i što je pritom krilo ostalo tankog profila, dovoljno otporno i bez povećanja svoje

težine. Namena ovog oblika krila je ostvarenje velikih brzina, prelazak »zvučnih barijera« i letenje nadzvučnim brzinama. Ovakav oblik krila i šiljast oblik trupa aviona čine da avion više liči na projektil, koji u letu treba da se povinjava više balističkim nego aerodinamičkim uslovima i osobinama. Konstruktori predviđaju da će avion takvog izgleda dostići brzinu od 1.600 do 1.800 km/čas.

Interesantno je da je u Nemačkoj za vreme rata konstruktor dr A. Lipiš, koji je dao mnogo projekata raznih oblika krila, predviđao i mogućnost konstrukcije delta krila, ali ga je u ostvarenju toga omeo završetak rata. No, i deset godina posle toga, delta krilo je još uvek u studijumu ispitivanja i biće potrebno prilično vremena do njegovog definitivnog usvajanja ili odbacivanja — što zavisi od ostvarenja cilja koji njime treba postići. Pored navedenih prednosti, već dosada su utvrđeni i izvesni nedostaci toga oblika avionskih krila, od kojih je najveći onaj koji redovno proizlazi iz malih nosećih površina krila, a to je velika brzina pri sletanju.

No, bez obzira na navedene nedostatke, izrađeno je više prototipova aviona sa delta krilima, a neki se već izrađuju i u serijskoj proizvodnji, kao, naprimer, američki *Douglas HF 4-D* i britanski *Gloster Javelin*. Pored pet prototipova lovaca sa delta krilima, Britanci su izradili i prvi bombarder te vrste — *Avro 698*, a Amerikanci superbombarder — *Convair B-58*.

Nedavno je delta krilo našlo primenu i na hidroavionima, čije prve probe ukazuju na perspektivno usvajanje toga tipa krila za hidroavione velikih brzina. Prototip hidroaviona koji je izradila fabrika *Convair* opremljen je za sletanje i poletanje sa vode specijalnim skijama koje se u letu uvlače — slično točkovima kod aviona.

Na kraju svojih razmatranja o obliku krila, pisac postavlja pitanje: da li ravno, strelasto ili delta krilo? Pozivajući se na različita gledanja, on citira mišljenje Van Emerija, šefa jednog aerodinamičkog odeljenja fabrika *Douglas*, koji, između ostalog, kaže: »Možda je nemoguće izabrati jedan oblik krila za sve brzine; može se reći da strelasta i delta krila imaju preimućstva za brzine u nadzvučnom domenu, s tim što delta krila obećavaju više u postizanju nadzvučnih brzina sa jednim određenim motorom. Međutim, u vrlo ve-

likim nadzvučnim brzinama, čak i ravno krilo male dužine daje odgovarajuće rezultate.« Pisac navodi kao primer još i krila najnovijeg i najtežeg mlaznog bombardera HP-80, koji ima krila u vidu polumeseca. Ta su krila obuhvatila oblike svih vrsta krila i od svakog uzela samo ono što je najbolje. On predviđa kao najverovatnije da će svaki oblik krila biti moguć i da će se za svaki tip aviona izabrati onaj oblik krila koji bude najbolje odgovarao nameni samog aviona.

U daljem izlaganju pisac podvlači da se, ma koliko bilo značajno usavršavanje i razvitak krila i trupa u pogledu aerodinamičkih osobina, ne bi mogli postići odgovarajući rezultati ako se uporedo s tim ne bi razvijao i usavršavao odgovarajući motor. U pogledu izbora motora još uvek se vodi polemika između pristalica turbomlaznih i onih koji su za raketne motore, dok je klipni motor, izgleda, zaostao na dostignutoj tački svoga razvoja i ne može se takmičiti sa mlaznim i budućim raketnim motorima.

U pogledu razvoja mlaznih motora, pisac se osvrće na prve pokušaje ostvarenja termomlazne cevi, koju je 1913 otkrio Francuz Rene Loren i nazvao »cev leteće peći«, a kojom su se takođe naizmenično bavili Grkoj u Italiji i Ledik u Francuskoj; zatim se osvrće na pokušaj Franka Hvitla koji je 1930, adaptacijom gasne turbine, ukazao na pravac rešavanja problema mlaznih motora. Od tih skromnih i neubedljivih početaka razvio se danas moćni savremeni turbomlazni motor, koji je bacio u zasenak raniji klasični klipni motor, te stoga danas predstavlja motor savremenog vazduhoplovstva.

Rešavanje pitanja mlaznih motora razvijalo se u raznim pravcima, no, kao najznačajniji tipovi ostvareni su *statoreaktori* i *turboreaktori* (turbomlazni motori). Mlazni motori, bez obzira na same tipove kao i dobre i loše strane pojedinih vrsta, omogućavali su, pre svega, izgradnju i razvoj savremenih mlaznih aviona. Pokretanje i letenje mlaznih aviona ostvaruje se dejstvom potiska koji stvara mlaz, a koji izlazi velikom brzinom iz motora unazad i tako potiskuje avion unapred.

U poređenju sa klipnim motorom, mlazni motor ima kao najveći nedostatak mnogo veću specifičnu potrošnju goriva. Međutim, s obzirom na sva ostala ogromna preimućstva, a pre svega, na mogućnost ostvarenja letenja zvučnim brzinama

i na velikim visinama, mlazni motori su motori današnjice.

Da bi se smanjila velika potrošnja goriva kod mlaznih motora, preduzete su razne mere i učinjeni novi pronalasci, među kojima je, naprimer, kod Francuza, i prelazak na turbomlazne motore manje snage koji, uz dvaput manju potrošnju goriva, postižu zadovoljavajuće rezultate (turbomlazni motor *Aspin I* isprobava se već dve godine). U tom cilju se vrše i probe sa mlaznim motorom snabdevenim sa dva mlaznika (motor *Rolls-Royce*). Međutim, najznačajniji uspesi u smanjenju potrošnje goriva postignuti su uvođenjem duplih kompresora koji se okreću raznim brzinama i znatno podižu kompresiju i smanjuju potrošnju goriva.

Uvođenje kompresora u mlazne motore omogućilo je nagli razvoj turbomlaznog motora, kome je osnovni tip mlaznog motora, *statoreaktor*, u pogledu tempa razvoja, morao da ustupi mesto. *Statoreaktor* predstavlja najjednostavniji tip mlaznog motora i ustvari je samo jedna cev bez ikakvih drugih pokretnih i komplikovanih delova. No, ipak, iako takav, on je zasad ustupio mesto mnogo složenijem, ali uspešnijem i efikasnijem tipu — *turbomlaznom motoru*. Međutim, i pored turbomlaznog motora, konstruktori se i dalje bave usavršavanjem *statoreaktora*. U Francuskoj Ledik nastavlja i završava svoje termomlazne cevi, koje je već ostvario u tri prototipa. U SAD su se izvesni konstruktori specijalizirali za tu vrstu motora, od kojih danas već ima nekoliko primeraka; međutim, njihova primena je još uvek retka i ograničava se na eksperimente sa helikopterima na mlazni pogon.

Pored sveg dosadašnjeg neuspeha *statoreaktora* u odnosu na turbomlazni motor, izvesni konstruktori predviđaju sjajnu budućnost *statoreaktora* pri upotrebi u vojne svrhe, sudeći po značajnim performansama koje će on moći da razvije. Ovaj motor, čije je povećanje snage vezano za povećanje brzine, ograničen je u svojim performansama samo pitanjem mehaničkog ili termičkog otpora. Čak se podržavalo mišljenje da je on teorijski sposoban za bilokakve velike brzine; praktično, one bi mogle bez teškoća da iznose 3.000—4.000 km/čas, sa potiskom od 45 tona, koji je već sada ostvaren kod američkih mlaznih motora. Ova snaga pretvorena u KS, predstavlja motore od 10.000—20.000 KS, a izvesni nemački projekti trebalo je da o-

stvaru mlazne motore koji bi razvijali i do 60.000 KS. Maksimalna visina koju bi omogućila upotreba ovih motora išla bi do 20.000 m, iznad koje normalno funkcionisanje motora postaje nemoguće — zbog problema sagorevanja pogonskog goriva. Prema tome, statoreaktor bi trebalo da ima bolje performanse nego turbomlazni i raketni motor, a pored toga je veoma jednostavan i nema nijednog pokretnog ili osetljivog dela; dalje, nema kompresora, čime je težina motora znatno smanjena, a održavanje samog motora olakšano.

Što se tiče raketnih motora, oni imaju značajno preimućstvo nad svima mlaznim motorima, zavisnim od spoljnog vazduha. Oni su nezavisni, jer nose sa sobom gorivo i kiseonik za sagorevanje, tako da im letenje na velikim visinama i u razređenoj atmosferi ne smeta, već, naprotiv, čak im i poboljšava funkcionisanje. Kod svakog drugog motora snaga motora se smanjuje sa visinom, iako se to unekoliko kompenzira smanjenjem otvora u razređenoj atmosferi; međutim, kod raketnog motora snaga ostaje ista, otpor je manji i utoliko se povećava snaga potiska. Prema tome, visina leta ide u korist raketnog motora, zbog čega on i dobija poseban značaj u vojnom vazduhoplovstvu. Sa ovim motorom vrše se u raznim zemljama svestrana ispitivanja.

Tonaža (ukupna težina) ili pokretljivost? — U pogledu tonaže aviona, koja uslovljava pokretljivost, pisac razmatra čemu treba dati prioritet, težini ili pokretljivosti, i navodi nedavnu izjavu francuskog generala Šasena, koji je rekao: »Avion, to poslednje dostižne tehnike, prešao je za nekoliko godina tražičan put izopačavanja«. Ovim je general Šasen mislio na razvoj i porast težine aviona na štetu pokretljivosti. Međutim, pisac članka podvlači da put ka povećanju težine nije nov i specifičan samo za avione, već su tim putem išla i sukobljavala se i druga ratna sredstva. Već u poslednjem ratu tendencija porasta težine manifestovala se pojavom letećih tvrđava (B-17), a potom prelaskom na supertvrđave (B-29), koje su imale težinu oko 60 t i za taj period predstavljale teške bombardere, pošto su se pojavili avioni trostruko veće tonaže. Tako su Amerikanci izgradili tri prave grdosije, i to Boeing XB-52 Stratofortress, Convair B-36-D i Convair YB-60.

Avion XB-52 pretstavlja dalji razvoj sada srednjeg bombardera *Stratojet B-47* koji je opremljen sa 6 mlaznih motora i ima ukupnu težinu 84 t. Međutim, XB-52 pretstavlja kategoriju teških bombardera i raspolaže strelastim krilima na kojima je montirano 8 turbomlaznih motora, sa ukupnim potiskom od 36 t kojim se postiže maksimalna brzina 1.000 km/čas, plafon od oko 18.000 m i autonomija 10.000 km sa 4,5 t bombi ili jednom atomskom bombom. Ukupna težina ovog aviona iznosi oko 160 t.

Oba Convair-a su prilično iste tonaže. B-36 je opremljen sa 6 klipnih i 4 udvojena turbomlazna motora. Klipni motori ostvaruju snagu od 21.000 KS, a mlazni oko 4.500 kgr potiska, koji podižu maksimalnu brzinu aviona na više od 700 km/čas. U pogledu autonomije B-36, sa svojih 16.000 km i teretom bombi od 4,5 t daleko prednjači ispred ostalih. Njegova ukupna težina iznosi 163 t. Convair YB-60 je istog tipa kao i B-52 i opremljen je sa 8 turbomlaznih motora ukupnog potiska oko 36 t. Autonomija — 10.000 km, a ukupna težina — 160 t. U istu kategoriju ubraja se i B-50, iako mu je ukupna težina svega 78,5 t. a ima autonomiju od 9.650 km.

Ovi teški bombarderi. blagodareći svojim snažnim mlaznim motorima, mogu da lete na visinama od oko 18.000 m i brzinama između 700 i 1.000 km/čas, te nailaze na vrlo malo lovaca koji ih mogu danas presretati. Iako savremeni lovci lako dostižu te visine, pa čak i brzinom koja u horizontalnom letu za nekoliko stotina km/čas nadmašuje bombardere, oni, zbog svojih relativno malih nosećih površina (krila) i razređenosti vazduha, nemaju uslove za uspešnu borbu i suprotstavljanje bombarderima. Pretnje i ostvarenje napada sa dirigovanim, pa čak i atomskim projektilima, na bombardere na visini od 18.000 m i pri brzini od 1.000 km/čas, predstavljali bi značajan poduhvat. Međutim nameće se pitanje: kakvim bi se oružjem i sredstvima mogli upravljati takvi projektili da bi dostigli bombardere? Prema tome, pri današnjem stanju razvoja, tonaža teških bombardera je opravdana i oni će biti sposobni da izvrše zadatke bombardovanja koji im se postave.

U toku poslednjeg rata su teške bombardere veoma uspešno dopunjavali *loci-bombarderi*, naročito u podršci kopnenih trupa i napada na ostale objekte na ze-

mlji. No, u proleće 1951, nasuprot super-teškim bombarderima, pojavljuju se t.zv. *džepni bombarderi*, ultra-laki avioni koji više liče na turističke nego na ratne aparate. Njihova ukupna težina iznosi 1.200—1.500 kgr, a među njima je najpoznatiji *Fletcher »Defender« FD-25*, jednosede, sa motorom od svega 225 KS, maksimalne brzine 270 km/čas pri punom opterećenju ili 300 km/čas pri najmanjem opterećenju, a 230 km/čas pri krstarenju. On ima brzinu sletanja od 66 km/čas i sposoban je da sleti na najmanji teren u blizini fronta. Može da ponese dve *napalm bombe* od oko 180 lit, smeštene na krajevima krila, ili dve bombe od 120 kgr, ili 32 RZ od 70 m/m, ili četiri raketna zrna HVAR od 125 m/m, a pored toga, naoružan je sa 2 topa, smeštena u krilima, svaki sa po 1.000 metaka. Ukupno opterećenje ova-ko opremljenog aviona ne prelazi 1.200 kgr, a dvanaest puta je jevtiniji od svakog mlaznog lovca. Porēd Amerikanaca, izgleda da se zasada još samo Francuzi interesuju za ovako lake avione, namenjene za podršku trupa, i oni sada završavaju svoj *Potez 75*, a raspolažu i raznim tipovima malih aviona na mlazni pogon, kao što su *Fouga* i *Morane*, koji se mogu vrlo lako pretvoriti u minijaturne bombardere.

Osobine ovog novog tipa malog jurišnog aviona, ističe pisac, čine ga naročito pogodnim za dejstvo u gerilskom ratovanju; izvanredna pokretljivost omogućava mu prepade iz zasede i veoma je pogodan za napade i jurišna dejstva iz brišućih letova po ra turenim objektima bojišta i sl.

Razvoj i upotreba helikoptera takođe ide u dva smera. S jedne strane se razvijaju veliki transportni helikopteri: u SAD — *H-21* i *XH-16 Piasecki*, za prenos 20—40 boraca, a *Gyrodyne* za teret od 11 tona; u Engleskoj se projektuje *W-85* sa 6 mlaznih motora, koji treba da nosi 100 ljudi ili jedan tenk od 15 t. U proučavanju su takoreći fantastični projekti helikoptera, koji bi trebalo da prenose oko 450 ljudi, ili 3 tenka od 15 tona, ili čak jedan tenk od 50 t. Međutim, s druge strane, slično

kao i kod aviona, ide se u drugu krajnost veoma malog i lakog individualnog helikoptera — težine jedva oko 45 kgr, koji bi nosio pojedine borce i zamenio današnji padobran, s tim što bi pomoću njega svaki borac bio u mogućnosti da se u slučaju opasnosti ili izvršenog zadatka vrati na mesto polaska.

Na kraju svojih razmatranja pisac povlači nesumnjiv razvoj i prestiž vazduhoplovstva u modernom ratu, a naročito njegovu ulogu i uspehe u ratu 1939—1945, kao i potvrdu njegovog značaja u Korejskom ratu. I taj poslednji rat je potvrdio da su velike brzine, kojima teže lovci, i povećanje tonaže, kojoj teže bombarderi, bili i ostali glavni ciljevi i u daljem razvoju savremene avijacije.

Prema tome, ističe pisac, ogromni zahtevi koji se postavljaju modernom vazduhoplovstvu veoma su složeni i kontradiktorni; tako, naprimer, avion treba da leti brzo i visoko i da bude snažan, a zatim da bude soor, mali i pokretljiv. Sve ovo stavlja konstruktore pred veoma složene zadatke.

*

Smatramo da je pisac na interesantan način razmatrao sadašnje stanje i težnje u daljem razvoju savremenog vazduhoplovstva. Međutim, po našem mišljenju, pisac je u svojoj studiji trebao da proanalizira i finansisko-ekonomske mogućnosti za održavanje takvog razvoja. Ako danas jedan savremeni lovački avion košta oko 500—600.000 dolara, a prototip savremenih teških bombardera *B-36-D* ili *Convair* između 15—18 miliona dolara, čak i ako ta cena padne na 7—8 miliona dolara u seriskoj proizvodnji, opet to pretstavlja neverovatno visoke cifre. Ako ne danas, — a nije isključeno da to može biti sutra, — taj momenat može itekako da utiče na tok i razvoj savremenog vazduhoplovstva.

S. B.

ARTILJERIJA

Pod motom »Šta svaki oficir treba da zna o artiljeriji«, jedan od glavnih švajcarskih vojnih časopisa¹⁾ posvetio je arti-

ljeriji svoj ovogodišnji septembarski broj. Ovaj broj je prvenstveno namenjen oficirima drugih rodova vojske, ali i artiljerici mogu u njemu naći vrlo korisne podatke.

¹⁾ L'Artillerie, *Revue militaire suisse*, septembar 1953.

Sadržaj publikacije je obiman i vrlo raznovrstan. On obuhvata skoro sve probleme savremene artiljerije, ali zbog ograničenosti prostora neki od problema su samo dodirnuti.

U uvodu pukovnik Belse iznosi kratko razvoj artiljerije i daje karakteristiku savremene artiljerije. Artiljerija je jedina od kopnenih rodova vojske koja djeluje u borbi samo vatrom i čije su odlike: veliki domet, gustina, manevarska sposobnost putanja i široke mogućnosti koncentracije. U odnosu na avijaciju artiljeriska vatra se odlikuje neprekidnošću dejstva. Ove osobine učinile su artiljeriju oruđem višeg komandovanja, koje ono zadržava što je moguće više u svojim rukama, ili je delom pridaje određenim pešadiskim pukovima.

Međutim, ona ima i izvesne nedostatke, kao što su: za zauzimanje vatrenih položaja i za pripremu za dejstvo potrebno je izvesno vreme; snabdevanje municijom zahteva znatna transportna sredstva i vreme, i, najzad, u pokretu i pri izlasku na vatrene položaje artiljerija je jako osetljiva na neprijateljsko dejstvo sa zemlje i iz vazduha.

Artiljerac ne djeluje samostalno već se uvek potčinjava opštevojnom komandantu. Zato komandanti pukova, bataljona, pa čak i komandiri četa, moraju poznavati artiljeriju da bi se znali njome služiti u izvršenju svoga zadatka.

U odeljku *Artiljerija za neposrednu podršku*, francuski brigadni general Krepin daje opšti pogled na artiljeriju i njenu ulogu u borbi — na osnovu svojih ličnih iskustava iz Drugog svetskog rata.

Oruđe artiljerca je zrno. Svaki artiljeriski starešina mora odlično da poznaje municiju i da bude majstor u izboru zrna koje najbolje odgovara prirodi samog cilja. Moralno-psihološko dejstvo artiljerije često puta je jače od materijalnog. Njega naročito pojačava iznenadnost i neprekidnost opasnosti od artiljeriske vatre. Borac je svestan da nigde i nikada nije siguran od neprijateljske artiljeriske vatre, te se stalno nalazi u nervnoj napetosti koja smanjuje njegovu otpornost u borbi. Ovo se naročito izražava kada je borac izložen masovnoj artiljeriskoj vatri.

Glavni materijalni faktori koji su promenili uslove upotrebe artiljerije za poslednjih 15 godina jesu: razvoj sredstava veze; motorizacija artiljerije i usavršava-

nje artiljeriskog materijala u pogledu povećanja horizontalnog polja dejstava.

Naročito su moć i gipkost savremenih sredstava veze olakšali komandovanje i upravu vatrom artiljerije. Danas je jedan artiljeriski potporučnik, isturen sasvim napred kod pešaka, u stanju da na cilj koji vidi upravi vatru jednog oruđa, baterije, diviziona, grupe, cele divizionске artiljerije, pa čak i vatru svih 35 grupa jednog korpusa. To se već dešavalo u Drugom svetskom ratu, što je izmenilo pojam artiljeriske podrške.

Dok se pod pojmom artiljeriske podrške nekada podrazumevalo da jedinica koja se podržava ima neposredno za sobom jednu artiljerisku jedinicu koja radi samo za njen račun, dotle imati artiljerisku podršku sada znači:

— biti u zoni dejstva jedne artiljeriske jedinice;

— imati pri sebi artiljeriskog oficira sa radiostanicom, kome je odobren utrošak izvesne količine municije za podršku.

Interesantne su vremenske norme koje pisac daje za otvaranje pojedinih vatri na osnovu iskustva iz Drugog svetskog rata:

— otvaranje planske vatre divizionom: 2—3 minuta, a neplanske: 5—7 minuta;

— koncentracija vatre celokupne divizionске artiljerije po naređenju načelnika artiljerije u diviziji: 7—8 minuta, a na zahtev isturenog osmatrača: 9—11 minuta;

— koncentracija vatre artiljerije jednog korpusa: 15—30 minuta.

Koliko je artiljeriska vatra efikasno oruđe komandanta za intervenciju u borbi, videće se jasnije ako se istakne da ove norme znače da će komandant divizije biti u stanju da na jedan cilj u roku od 9—11 minuta sruči 2.000 zrna kalibra 105—155 mm, a komandant korpusa u roku od 30 minuta 3.000 zrna kalibra 105 — 240 mm, s tim što će samo dejstvo trajati 3 minuta.

Mesto artiljeriskih starešina je na osmatračnici. Oni ne treba nikada da zaborave da se ličnim osmatranjem najbolje shvata situacija. Mogućnost prikupljanja svih podataka na KM ne treba da zavede artiljeriskog starešinu da ostane pozadi. Ne, on treba da ide tamo gde se odigrava odlučna drama borbe — tj. napred. Primena *daljinomera* u izvođenju topografskih radova omogućila je da se u roku od 15 minuta obavie svi topografski radovi koji su u okviru diviziona potrebni za izvođenje gađanja.

Pošto je pešadija naoružana mnogobrojnim i raznovrsnim naoružanjem, treba izvršiti podelu ciljeva između nje i artiljerije. Pešadija treba da primi na sebe sitne ciljeve na bojištu, kao što su: grupe vojnika, mitraljezi, izolovana oklopna sredstva, itd. Artiljerija će se u tom slučaju moći posvetiti svome osnovnom zadatku — masovnim gađanjima na važne ciljeve. Pored toga, ona bi izvodila daljna i tehnički složenija gađanja. Međutim, to ne znači da se treba uvek kruto držati sasređenog komandovanja. Naprotiv, treba omogućiti najveću gipkost u komandovanju artiljerijom, tako da se prema potrebama situacije može brzo prelaziti sa sasređenog na podeljeno komandovanje i obratno.

Što se tiče planova vatre, pisac je mišljenja da u njima treba predvideti malo planskih vatri koje se automatski izvode, već pripremiti masu vatri na određene ciljeve koje se izvode na zahtev pešadije, u skladu sa tokom borbe. Ali, da bi se to postiglo, svaki oficir — artiljerac mora stalno da traži podatke i da predaje drugima one koje je lično prikupio. Stalno vežbanje («dresura») u izviđanju mora biti baza obuke artiljeriskog oficira.

Iz odeljka *Gađanja artiljeriskim grupama* vidimo da su ovakva gađanja u Švajcarskoj prvi put uvedena 1952, i to u cilju obuke, a ne kao pokazna gađanja. Gađanja su izvođena primenom centra za upravo vatrom (CUV). Kao iskustvo sa ovih gađanja pisac ističe: treba pripremiti vatre na što veći broj tačaka. Vatra celokupne divizijske artiljerije može se sručiti na cilj u roku jednog i po minuta, ali je potrebno dobro organizovati pokazivanje ciljeva, brzo prenositi zahteve od strane pešadije i organizovati vanrednu disciplinu saobraćaja na sredstvima veze.

I pored primene CUV-a, komandir baterije mora biti u stanju da sam otvori vatru kad god CUV ne funkcioniše.

U odeljku *Taktička upotreba artiljerijskih veza u okviru divizionu*, njegov pisac ovako postavlja zadatak veza u okviru divizionu:

— omogućiti da 3 ili 4 komandne osmatračnice mogu izvoditi gađanje celim divizionom, ili da svaka gada sa jednom baterijom, tj. jednovremeno izvoditi 3 bateriska ili 1 divizionsko gađanje;

— ove KO moraju biti u stanju da osmatraju gađanja jedna za račun druge;

— svaka KO mora biti povezana sa CUV-om.

Ovo omogućava slobodnije premeštanje KO po meri nastupanja pešadije, pošto se elementi izračunavaju u CUV-u, koji se u borbi ne pomera tako često.

Za rešenje ovih zadataka telefonske veze treba organizovati ovako: od svake KO najkraćim putem povući liniju do centrale; centralu spojiti sa CUV-om. Od CUV-a povući posebne linije do VP svake baterije. Linija od centrale u rejonu KO-CUV predstavlja *osnovnu liniju*. Ako je na toj liniji samo jedan kanal, moguće je izvoditi samo jedno gađanje. Da se izvode tri gađanja jednovremeno, treba na *osnovnoj liniji* postaviti tri kanala, ili da baterije koje ne gađaju sa CUV-om prenose komande preko radioveze KO-VP baterije. Pisac smatra da je prvi način bolji i ekonomičniji u materijalu i ljudstvu od organizacije veza u divizionu kod armija Severoatlantskog pakta i Finske, gde svaka KO, pored veze sa CUV-om, ima i neposrednu telefonsku vezu sa VP. Samo treba u CUV-u spojiti linije centrala — CUV i CUV — VP baterije da bi se omogućio direktan govor iz KO i VP.

Artiljeriske veze treba da budu uvek udvojene — telefonske i radioveze. Radioveze koristiti dok se ne uspostave telefonske, pošto su ove poslednje ekonomičnije, sigurnije, prostije i bolje obezbeđuju tajnost.

U odeljku *Obrana artiljerije* ističe se da manevarski karakter savremenog boja izlaže artiljeriju u jačoj meri napadu infiltriranih neprijateljskih delova, pored stalno preteće opasnosti od dejstva neprijateljske avijacije, artiljerije i tenkova. Ovo je potvrdilo iskustvo iz borbi na Istočnom frontu u Drugom svetskom ratu, a naročito iskustvo rata u Koreji. Artiljerijske jedinice moraju biti u stanju da se tuku sopstvenim sredstvima protiv neprijatelja na zemlji i u vazduhu, i to po taktičkim principima borbe pešadije. Pisac je lepo izneo koja sredstva artiljeriji stoje na raspoloženju i kada i kako ih treba upotrebiti, a potom je istakao da iskustva iz Koreje i Indokine potvrđuju već poznata iskustva iz Drugog svetskog rata za odbranu artiljerijskih jedinica, a koja se svode na sledeće:

— Izabrani VP moraju odgovarati zahtevima PT borbe. Po mišljenju pisca jedino ako VP budu nedostupni za tenkove,

ili bar ako je dejstvo tenkova u rejonu VP kanalisano na izvestan broj pravaca, može se artiljeriji obezbediti uspeh u borbi sa tenkovima.

— Osnovno je ne biti iznenađen. Zato ispred svog rasporeda treba isturati jaka odeljenja (»pretstraže«) sa zadatkom da otkriju napad neprijatelja, izveste o njemu i rastroje ga.

— Postaviti odmah potrebna oruđa za PTO ako je verovatan napad neprijateljskih tenkova.

— Položaj za blisku odbranu mora biti unapred organizovan i obezbeđeno njegovo brzo posadanje; on mora biti ojačan žičanim preprekama, minskim poljima i ostalim preprekama.

— Veze unutar rasporeda artiljerije moraju funkcionisati odlično.

— Treba obrazovati rezervu u kojoj ojačavati ugrožene oteke ili upale neprijateljske delove izbacivati iz rasporeda artiljerije.

Artiljerija je najosetljivija za vreme premeštanja. Stoga blagovremenim izviđanjima treba smanjiti broj premeštaja i vreme njihovog trajanja.

Za uspešnu blisku borbu neophodno je da svaki komandir baterije organizuje svoju jedinicu tako da svaki element njenog borbenog rasporeda predstavlja samostalnu borbenu grupu. Svaka od ovih grupa mora imati bar po jedno automatsko i PT oruđe. Pored toga treba odrediti:

— 2—3 lake ekipe za obezbeđenje, čiji je zadatak osmatranje i davanje uzbune i

— 1 ekipu za udar, na kamionu, sa zadatkom pariranja iznenađenja.

Svaki artiljerijski starešina mora biti prožet mišlju o neprekidnosti opasnosti. On mora biti svestan toga da će se u početku sam braniti, ne računajući na pomoć drugih. Ali njegov osnovni zadatak ostaje nepromenljiv: obezbediti nepovrednost svojih sredstava za podršku pešadije.

U drugom odeljku o vezi: O artiljerijskim vezama, njegov pisac ističe da radiosredstva predstavljaju osnovu artiljerijskih veza. Radioveze će se upotrebljavati kad god nije moguće postavljanje telefonskih veza, kao naprimer: u pokretnim operacijama; u blizini neprijatelja i kada su otostojanja suviše velika. No, telefon i dalje ostaje osobito važno sredstvo, koje se po pravilu upotrebljava: za vreme stabiliza-

cije frontova (u odbrani) i uvek na kratkim otstojanjima, a naročito između CUV-a i VP baterije.

Iz podataka o materijalu za vezu art. jedinica Švajcarske armije, vidimo da u okviru artiljerijskog puka postoje svega 3 modela radiostanica:

— SE 201 (5 u bateriji, 13 u divizionu, a 2 u puku), — domet 10 km;

— SE 102 (6 u divizionu i 4 u puku) — domet 5 km i

— SE 400 (po 1 u divizionu i puku) — domet 8 — 15 km.

Sve radiostanice su fonične, sa kristalima.

Uopšte uzev, artiljerijske jedinice su dobro snabdevene sredstvima veze. Pored radiosredstava, baterija ima 8 telefona — 11 km kablo; divizion 45 telefona — 99 km kablo i puk 10 telefona — 22 km kablo.

Pošto su sve radiostanice sa ultrakratkim talasima, potrebno je da se pri izboru mesta za radiostanicu teži da se one neposredno vide i da svaka stanica, koja čuje pozive dveju stanica koje se pozivaju a ne čuju među sobom, odmah stupi u vezu sa njima i posluži im kao posrednik.

Kod telefonskih veza je bitno da se svi centri za upravu vatrom diviziona povežu među sobom, bilo cirkularnom linijom, bilo preko neke centrale i time omogućujući uzajamno korišćenje elemenata i međusobno ojačavanje vatrom.

U odeljku *Veza pešadija — artiljerija*, postavlja se cilj ove veze ovako: omogućiti artiljercu da upravi svoja zrna na ono mesto i u onom momentu kako to traže oni od kojih zavisi ishod bitke, tj. pešaci. Za ovo je potrebno najpre da sami pešadiski komandanti dobro poznaju artiljeriju, tako da i sami mogu odrediti način dejstva artiljerije kojima će od nje izvući najveće koristi, kao i da koordiniraju dejstvo artiljerije i akciju napadnih trupa.

Međutim, veza pešadija — artiljerija predstavlja ne samo problem komandovanja, već i problem trupa. Pešak — borac treba da bude sposoban da momentalno iskoristi dejstvo artiljerijske vatre, a artiljerac mora biti obučen da izvodi gađanja u neposrednoj blizini sopstvenih trupa. Tu leži osnovna teškoća obuke u sadejstvu ova dva roda vojske i to se, prema mišljenju pisca ovog odeljka, može rešiti jedino izvođenjem zajedničkih bojnih gađanja. Taktičke vežbe i manevri bez gađanja ne doprinose obuci u sadejstvu, jer pešadija

ne vidi dejstvo artiljerijske vatre, a artiljerac bez stvarne kontrole ne izvodi gađanje realno kako bi ih u ratu, u stvarnoj situaciji, izvodio.

Zajednička bojna gađanja sada se u trupi retko izvode. Ona nisu realna, pošto se iz straha od nesrećnih slučajeva ona planiraju isuviše kruto. Artiljerija dejstvuje daleko od pešadije, često na zasebnom pravcu, tako da se vojnici — pešaci ne mogu obučiti da iskoriste artiljerisku vatru. Pisac se zalaže za veću slobodu u izvođenju ovih gađanja i traži da artiljerijska zrna padaju što bliže sopstvenoj pešadiji.

Primena divizijskih gađanja pomoću CUV-a, po mišljenju pisca, omogućila je još tešnje sadejstvo i ličnu vezu između nižih starešina. Pošto se elementi računaju u CUV-u, komandiri baterija su slobodniji u kretanju i mogu se nalaziti u redovima pešaka — kod bataljona i četa, bez ikakve štete po efikasnost artiljeriskog dejstva.

Sadejstvo ova dva roda vojske može se obezbediti ustaljivanjem dejstva po vremenu napred, ili da se artiljerijska vatra otvara na zahtev pešadije. Prvi je način isuviše krut, a drugi može dovesti do anarhije ako se ne reguliše ko će odlučivati kojim će se zahtevima pešadije udovoljiti. Odluku o dejstvu artiljerije, koju je komandant zadržao pod svojom komandom, donosiće dotični komandant, pošto pisac smatra da je artiljerija prvenstveno oruđe višeg komandovanja.

No, kod tog načina, pored sporosti u otvaranju vatre, pešak koji traži vatru nije siguran da će je dobiti. Međutim, to se otklanja samim tim što se deo artiljerije daje za neposrednu podršku (kao kod nas PAG) i on odmah dejstvuje — na zahtev pešadije.

Za slučaj da artiljerijske jedinice na VP nemaju nikakve veze sa svojim komandirima, pisac predlaže da one i bez komande dejstvuju na izvesne unapred predviđene tačke na neprijateljskoj strani. No, pisac se i sam pita da li će njihovo eventualno uspešno dejstvo biti korisnije od štete koja može nastati dejstvom po sopstvenim trupama?

U ostalim odeljcima: *Naša artiljerija i njena motorizacija; Baterija teških mino-*

bačača; PAO u artiljeriji; Meteorološki vod u artiljeriji; Fotografski vod; Topografski vod i Neka razmišljanja o raketnoj artiljeriji, pisci ukratko izlažu rad ovih službi. Što se tiče raketne artiljerije, stoji se čvrsto na stanovištu da ona ne može zameniti klasičnu artiljeriju, već je samo dopunjuje, te za izvojevanje odluke na bojnom polju klasična artiljerija i dalje ostaje oruđe armija malih država.

*

Iako, po našem mišljenju, vrlo ukratko, pisci su ipak uspeli da dobro iznesu specifičnosti savremene artiljerije i probleme sa kojima se ona bori. Oni su stvarno zahvatili u prvom redu problematiku švajcarske artiljerije, ali izvesna zapažanja mogu poslužiti kao baza za kritično razmatranje ovih problema i kod nas. Mi bismo naročito istakli sledeće:

— mesto artiljerijskih starešina je napred, na osmatračnicama;

— primena CUV-a daje artiljeriskim komandantima još više slobode u kretanju napred sa pešadiskim starešinama, nasuproš shvatanjima u nekim drugim armijama da artiljerac može i u tom slučaju biti više pozadi;

— i pored primene CUV-a komandir baterije mora biti u stanju da svakog momenta sam otvori vatru ako CUV ne funkcioniše;

— organizacija telefonske veze u divizionu sa tri kanala do CUV-a, koja je ekonomična i omogućava jednovremeno dejstvo na tri cilja, zaslužuje punu pažnju;

— obuka u izviđanju treba da bude jedan od osnovnih predmeta obuke artiljerijskih oficira.

No, ne bismo se složili sa shvatanjem da zajedničke taktičke vežbe i manevri ne doprinose obuci u sadejstvu pešadije i artiljerije. Naprotiv, dobro planirane zajedničke vežbe, sa odgovarajućim markiranjem artiljerijske vatre, a naročito sa dobro organizovanom sudiskom službom kod oba roda vojske, mogu i treba i dalje da budu najbolje forme obuke u njihovom sadejstvu, pored zajedničkih bojnih gađanja.

M. S. M.

Ginter Blumentritt: STRATEGISKO POVLAČENJE¹⁾

Pod strategiskim povlačenjem pisac članka razmatra takva povlačenja koja se ne vrše pod pritiskom neprijatelja, već dobrovoljno — u cilju odvajanja od neprijatelja (u nepovoljnoj situaciji), da bi se obezbedila sloboda manevra i preduzela potpuno nova operacija — protivofanziva — pod povoljnijim uslovima. Pritom pisac ističe da su velike vojskovođe preduzimale takva povlačenja bez ikakvog kolebanja, prekidajući besperspektivne bitke uništavanja u kojima bi njihove trupe bile desetkovane, a istovremeno bi bili izgubljeni i svi izgledi na pobjedu. U savremenom ratu takav tip bitke postaje sve značajniji. Povlačenje može biti utoliko većih razmera, ukoliko se raspolaže sa više prostora.

Kod Nemaca je posle 1914 važno načelo: ako se povlačiš, povlači se brzo i duboko; samo tako se mogla ponovo i izboriti sloboda akcije. U tom slučaju, svojevajno povlačenje neće nepovoljno uticati na moral hrabre i čvrste armije, već će, naprotiv, ulivati poverenje u njeno rukovodstvo.

Pisac naglašava da, u Prvom svetskom ratu, nemački car Viljem nije sputavao slobodu odlučivanja vojnog rukovodstva. Oktobra 1914 nemačka strategiska situacija na Istočnom frontu bila je nepovoljna, austrougarska armija odbačena, a 9 nemačkoj armiji pretilo je okruženje od strane nadmoćnih ruskih snaga koje su od Varšave prodirale u pravcu njenog severnog boka. U takvoj situaciji su Hindenburg i Ludendorff, zadržavajući zaštitnicama rusko prodiranje, izvukli glavninu 9 armije usiljenim marševima iza granične linije, prebacujući je, zatim, železnicama i marševima prema severu i ponova prema istoku da bi se, posle neverovatno kratkog vremena, pojavila duboko prema severnom boku ruskih snaga. Tako je došlo do bitke kod Lođa. Prema mišljenju pisca, to je bio pravi primer smelog odlučivanja i izvođenja strategiskog povlačenja. Nasuprot tome, povlačenje posle Marne bilo je bez strategiske idejnosti, vršeno više pod pritiskom nego svojevajno, i izvedeno sa oklevanjem. U takvim okolnostima ono nije ni moglo dovesti do stvarnog odvajanja od neprijatelja. Docni-

ji pokušaji taktičkih obuhvata u toku »Trke ka moru«, završili su se najzad u pozicionom ratu, u kome su se povlačenja primenjivala samo u okviru taktike, ili pod pritiskom neprijatelja. Trebalo je, međutim, kaže dalje pisac, posle Marne preduzeti smelo povlačenje, pošto su tamo postojali mnogo povoljniji uslovi za prebacivanje trupa — zahvaljujući razvijenoj železničkoj i putnoj mreži.

Pisac ističe da u toku Drugog svetskog rata u Poljskoj, 1939 godine, nije bilo strategiskih povlačenja, jer su Poljaci ostepali pod pritiskom, a isto tako ni 1940 u Francuskoj. U Severnoj Africi, pak, Englezi su se u drugoj polovini 1942 u početku povlačili pod pritiskom Romela, a zatim su planski svojevajno ostepili duž obale — do granica Egipta i svojih baza za snabdevanje. S druge strane, Romelove snage su utoliko više slabile, ukoliko su se produžavale njegove linije snabdevanja i komunikaciski pravci. Povlačenje Engleza, po mišljenju pisca, bilo je svesno, strategisko povlačenje, vezano kasnije sa prelaskom u protivofanzivu.

Istočni front, međutim, bio je u tom pogledu mnogo značajniji. Usled velikih prostora nije bilo važno da li će se povlačenje vršiti na dubinu od 50 ili 300 milja (oko 80, odnosno 500 km). Sovjetsko povlačenje 1941 nije ličilo na strategisko povlačenje iz 1812. Jake ruske snage na granici, velike granične bitke i žilav otpor Sovjeta, kaže pisac, pokazuju da Sovjeti nisu mislili na strategisko povlačenje velikog zamaha. U protivnom, oni ne bi žrtvovali milion ljudi u džepovima kod Kijeva, Smolenska i Vjazme. Prema izjavi sovjetskih generala, zarobljenih u Smolensku, Staljin ih je sam hrabrio i izdao je naređenje da se pruža otpor do poslednjeg čoveka. Predah pred Moskvom, do koga je, posle čišćenja džinovskog džepa kod Vjazme, došlo usled zamora Nemaca i zbog jesenjeg blata, bio je od strane Sovjeta dobro iskorišćen, zahvaljujući volji diktatora i masovnom zalaganju. Ipak, sovjetski snažan protivudar iz rejlona Moskve nije ustvari bio planski završetak blagovremeno preduzetog strategiskog povlačenja, već je bio posledica trenutne situacije i želje za odbranom Moskve. Ni njegove posledice nisu imale strategijski značaj, niti su bile u skladu sa mogućno-

¹⁾ Strategic Withdrawals, by Günther Blumentritt, *Military Review*, septembar 1953.

stima koje su imali Sovjeti sa svojih stotinu divizija — prema 30 nemačkih iznumerenih divizija.

Pisac naglašava da je Hitlerovo preuzimanje komande nad vojskom i smenjivanje Brauhiča, pretstavljalo nestanak »slobodne strategije« za Nemačku armiju. Hitlerovo osnovno načelo je bilo da se jednom osvojeno zemljište zadrži po svaku cenu. Posledica toga je bila korenita promena situacije. Umesto sovjetskih trupa, sada su se u *džepovima* pojavljivale nemačke. Sve se moralo braniti: i taktički najvažniji mostobrani i strategijski beznačajni rejoni. To je dovodilo do gubitka u ljudstvu i materijalu, koji se nisu mogli nadoknaditi kao kod Sovjeta. Mada je ogroman prostor dozvoljavao primenu najsmelijih operacija, a nemačke snage bile znatno pokretljivije od sovjetskih, kao i taktički superiorne, nemačka strategija i visoko komandovanje bili su u pogledu strategiskog planiranja ukočeni i nisu više mogli pravilno reagirati na situaciju. U stalnom očekivanju da će sledeća bitka biti presudna, nemačke trupe su uvlačene sve dalje na istok i njihovo snabdevanje je postajalo sve teže. Jesenje blato još više je otežavalo situaciju, a veoma hladna zima, za koju Nemci nisu bili pripremljeni, doprinela je konačnom zastoju fronta koji se u pravoj liniji protezao na oko 1.500 km, mada je ustvari bio znatno duži. Pošto Nemci nisu imali dovoljno snaga za gusto posedanje odbranbenog fronta, Sovjeti su bili u mogućnosti da takav front probiju na ma kojoj tački. Jasno je da je u takvoj situaciji bilo potpuno neopravdano da se sovjetski protivudar dočekuje po principu krute odbrane. Ovakva odbrana je uslovlila, naročito na Centralnom frontu, velike gubitke u ljudstvu i materijalu.

Prema mišljenju pisca, tadašnjoj nemačkoj situaciji daleko bi više odgovarala elastična odbrana, bar do proleća 1942, s tim da ona bude poverena Rundštetu, Manštajnu ili Klugeu. Na osecima gde bi Sovjeti vršili jak pritisak, primenjivalo bi se taktičko povlačenje i tako izbegavala okruženja i nepotrebni gubici, a na ostalim mestima front bi ostao uglavnom nepromenjen. Preduzimanje strategiskih povlačenja velikog stila ne bi došlo u obzir. Ovakva povlačenja bila bi opravdana samo u slučaju neophodne potrebe i želje da se prekine dodir sa neprijateljem i ako bi posle toga bilo moguće preduzimanje nove

operacije. Ovo, pored ostalog, i zbog toga što jaka zima, koja nije dozvoljavala dnevne marševe duže od 20 km po snežnim putevima, nije omogućavala primenu brzog i dubokog povlačenja. Za povlačenje motornih vozila stajalo je na raspoloženju samo nekoliko dobrih puteva. S druge strane, u toku zime nije bio moguć ni prelazak u protivofanzivu.

Pisac ističe da, uprkos tome što su nemačke jedinice primenjivale krutu odbranu, ipak one do proleća 1942 nisu bile odbačene mnogo unazad. To pokazuje da se ni kod gipke i elastične odbrane ne bi povlačilo više od oko 150 km, ali bi se takvom odbranom sačuvala puna borbena snaga armije i poverenje trupa u oficire, povratilo bi se osećanje taktičke superiornosti nad slabopokretnim sovjeticima, izgubilo bi se relativno malo zemljišta, poboljšalo bi se snabdevanje i stvorili preduslovi za nove strategiske poduhvate u 1942.

U cilju očuvanja sopstvenih snaga i slabljenja neprijateljskih, Nemci su 1942 trebali da izvode u strategiskom smislu pokretne operacije, što bi bilo moguće samo u periodu od maja ili juna do oktobra. Ako u tom periodu rat ne bi bio okončan, u toku zime 1942/43 trebalo je opet preći na vođenje rata odugovlačenja i iznuranja — u okviru taktičke pokretljivosti. U toku zime 1941/42 trebalo je gro motorizovanih snaga povući iza fronta, a oko 20—25 novih divizija privući pozadi fronta i obučavati ih u uslovima koji su vladali na tom ratištu. Komunikacisku mrežu trebalo je osposobiti za operacije. S obzirom da su neprijateljske namere za 1942 bile nepoznate, ističe pisac, trebalo je od motorizovanih, novih i eventualno sa fronta izvučenih divizija, stvoriti rezervu u dve grupe: jednu u rejonu Kijev — Viniča — Dnjepetrovsk i drugu u rejonu Vilna — Minsk — Mogiljev — Polock. Ove grupe upotrebile bi se za nanošenje udara na strategijski najosetljivijem pravcu nastupajućeg neprijatelja, ukoliko bi se on odlučio na ofanzivu, ili za preduzimanje sopstvene ofanzive u junu, ukoliko bi neprijatelj ostao pasivan.

Umesto toga je, 1942 godine, produžena ofanziva sa dalekosežnim ciljevima koji se nisu mogli postići i Nemci su došli do linije koju nisu mogli održati. Ova ofanziva je dovela do progresivnog slabljenja njihovih snaga koje su, uprkos teških gubitaka u toku prethodne zime, bile još

uvek sposobne da se u toku leta probiju skoro do samog ušća Volge. Ove snage su još uvek bile dobre u napadu, ali ne i u krutoj, liniskoj odbrani bez dubine.

Kada je postalo očigledno da se postavljene ciljevi ne mogu postići, nastavlja pisac, Nemci su, s obzirom na slabost dostignute linije i rasturenost snaga, trebali da se povuku na neku kraću liniju. Umesto toga je došlo do fatalnog udara kod Staljingrada, posle koga se nemačke snage na Istoku nikada više nisu mogle oporaviti, mada su u borbama u povlačenju uspele da se održe još čitave dve godine.

Pisac naglašava da je u toku 1941/42 u nemačkim štabovima korpusa, armija i grupa armija, dosta diskutovano o načinu ratovanja. Decembra 1941, pred Moskvom, Centralna grupa armija naredila je, naprimer, 14 armiji da se povuče iz r. Ugra. Hitler je, međutim, opozvao ovo naredjenje i bukvalno zabranio svako povlačenje. Uništenje ove armije, u potkovici, bilo je izbegnuto samo zahvaljujući nedovoljno energično izvedenom okružavanju od strane sovjeta. Slični slučajevi su se docnije dešavali i na Zapadnom frontu. Otpor vojnih komandanata protiv toga bio je bezuspešan i oficiri koji bi pokušavali da stavljaju prigovore bili su smenjivani.

Karakteristično je da su Nemci bili iznenađeni time što kod Rusa politički rukovodioci prinuđavaju vojne komandante na odbranu džepova, a posle 1942 su to i sami doživljavali.

Pisac naglašava da nijedan komandant ne može imati uspeha bez slobode strategiskog odlučivanja i bez lične odgovornosti, a naročito pod pritiskom sa strane ili u atmosferi straha. Svi veliki komandanti su u svom odlučivanju bili slobodni i uživali su poverenje političkih rukovodilaca, ili su i sami bili najviši politički ili državni rukovodioci. Strategija znači pokret, a pokret štiti od gubitaka i donosi uspeh. Međutim, krutost i sputavanje inicijative ima sasvim obratan rezultat.

Posle 1943 godine nemačka povlačenja nisu više bila potpuno slobodna, pa prema tome, nisu ni mogla imati u pravom smislu strategiski karakter, sa mogućnošću prelaska u protivofanzivu. Ipak, uprkos Staljingrada, bilo je još dovoljno prostora i pogodnih linija za produžavanje rata

za dobitak u vremenu, da su se primenjivala povlačenja u okviru taktike. Davane su sugestije za izgradnju *Istočnog bedema* na liniji Vitepsk — Dnjeper, ali ih je Hitler odbacio i nije dozvoljavao ni pomisao na povlačenje. Možda je i bilo prekasno za izgradnju dovoljno solidnih objekata, ali su postojale i druge kraće linije na kojima bi se mogla koristiti postojeća, veoma otporna ruska i poljska utvrđenja. Na ovim se linijama moglo stvoriti mnogo vremena, a do njih se trebalo boriti primenom taktičkih povlačenja, a ne krutom odbranom po svaku cenu.

Što se tiče Zapada, pisac smatra da je i tu bilo nemoguće braniti prostrane linije po načelu taktike »čvrstog držanja.« Fon Rundštet je nameravao da brani obalu samo obalskim divizijama koje bi trebalo da zadržavaju i usporavaju operacije iskrcavanja, dok je sve ostale snage hteo da prikupi u rejonu istočno od Pariza radi izvršenja protivudara. Ako bi to, zbog dejstva i nadmoćnosti savezničke avijacije, bilo neizvodljivo i ne bi se postigao uspeh, još uvek bi ostala mogućnost povlačenja na liniju Anvers — Nansi — Belfor i, konačno, na liniju *Zapadnog bedema*. U isto vreme bi se izvršila evakuacija Norveške, Italije i Balkana, a ostale korake bi trebalo da preduzmu političari. Zbog takvih predloga je fon Rundštet bio smenjen, a zbog sličnih je i Romel pao u nemilost.

Naše je mišljenje da sadržaj članka nije u potpunoj saglasnosti sa onim što bi po naslovu trebalo očekivati. U njemu se o strategiskom povlačenju govori samo uzgred, a ustvari se više mesta daje kritici nemačkog »diktatorskog« komandovanja u toku Drugog svetskog rata, od momenta kada su se događaji počeli odvijati nepovoljno po Nemce. Mada pisac razmatra neke strategiske probleme, on se, ipak, potpuno ograđuje od njihove političke strane, što je neprirodno, ali ne i neobično i neočekivano, s obzirom da je pisac bivši nemački general. Baš to veštačko odvajanje strategije od politike moglo bi navesti čitaoce da iz izlaganja u članku izvuku zaključke koji bi mogli biti za Nemce i ceo svet veoma opasni. Pošto se sve greške pripisuju diktatorskom mešanju »Firera« u vojno komandovanje, mogao bi se izvesti zaključak da bez tog

mešanja ne bi ni bilo neuspeha, odnosno da bi se moglo i pobediti. To se donekle može nazreti i u samom piščevom izlaganju. Takvi zaključci, ako bi ih nemački narod usvojio, mogli bi postati opasna klika na putu u treći rat za svetsku dominaciju.

Pisac pripisuje isuviše velike mogućnosti elastičnijem načinu vođenja operacija, prelazeći preko toga da bi i Saveznici mogli primeniti takvu taktiku i strategiju. Posle 1941 razlike u pokretljivosti počele su sve više da nestaju. Ni Hindenburg ni Ludendorf nisu manevrom 9 armije postigli nešto rešavajuće, a u bici kod Lođa pobednici su bili Rusi.

Pisac krutoj odbrani pretpostavlja elastičnu, tj. pokretnu odbranu u taktičkom i strategiskom okviru. On se takođe izja-

šnjava i protiv liniske odbrane, ali je ipak smatrao da je na Istoku trebalo pripremiti i iskoristiti pogodne linije za odbranu.

Gledište pisca da je trebalo voditi operacije samo u toku pet letnjih meseci je zastarelo i savremena tehnika ga je demantovala. Pisac, ustalom priznaje bolju pokretljivost Rusa u zimskim operacijama.

Moglo bi se takođe prigovoriti tome što pisac ruskom protivudaru u zimskoj bici kod Moskve odriče njegov strategijski značaj; ukoliko taj manevar i nije dostigao strategiske domete u pogledu dubine prodora, dostigao ih je u moralnom pogledu, rušenjem fame o nepobedivosti Nemaca i slabljenjem njihove armije.

S. P.

Dr F. R. Kornman: ODBRANBENA DIVIZIJA

Članak pod gornjim naslovom¹⁾ dat je kao baza za diskusiju, uz napomenu švajcarske redakcije da ideja formiranja jedinica prema njihovoj nameni (za napad ili za odbranu) nije nova i da su je Nemci već dvaput primenili: najpre u Prvom svetskom ratu, a zatim i posle ovoga, samo u nešto drukčijem obliku, formirajući *oklopne* i *pešadijske* divizije. Redakcija ukazuje i na to da protiv takve organizacije postoje izvesni ozbiljni argumenti i da je razvoj događaja u drugoj polovini Drugog svetskog rata, kao i u posleratnom periodu, dao prednost jedinstvenim formacijama vojnih jedinica.

Sam pisac zauzima stav protiv jedinstvene organizacije, ukoliko se radi o isključivo i potpuno motorizovanim divizijama, priznajući ovima dosta prednosti u u ofanzivnim, a osporavajući im, međutim, vrednost u odbranbenim operacijama. On pritom ne iznosi neke naročito nove postavke za naša shvatanja. Ali zato dosta ubedljivo ukazuje na izvesna ratna iskustva, kao i na neka zastranjivanja i zablude koje su usledile zbog uopštavanja iskustava koja su stečena pod izuzetnim okolnostima, sa čim je vredno upoznati naše čitaoce.

Ističući značaj potpuno motorizovanih divizija, kao brzopokretnih ofanzivnih snaga, pisac smatra da je i ovde njihova visoka ocena zasnovana, pre svega, na iskustvima Amerikanaca posle iskrcavanja u Normandiji 1944. Ali se pritom, po njegovom mišljenju, ne uzima dovoljno u obzir činjenica da su izvršno opremljene anglo-američke armije naišle na neuporedivo slabijeg neprijatelja, gotovo sasvim lišenog avijacijske podrške. On ovde podvlači da su se nemačke trupe, a delimično i njihova artiljerija i komora sa konjskom vučom, ipak iznenađujuće uspešno izvukle ispred ove mase motorizovanih jedinica, podržavanih ogromnom avijacijom. U vezi sa tim on postavlja pitanje da li se ubuduće treba sasvim odreći konjskih zaprega za artiljeriju ili će se, možda, po terenu rasute manje jedinice sa ovim zapregama uspešnije kretati (izvlačiti, manevrovati — reč je o oštupim operacijama) nego motorna vozila, koja će uvek težiti da izađu na bolje drumove gde se nago-milavaju i izdužuju u duboke kolone.

Osnovne prednosti motorizovanih divizija (brzina i pokretljivost), prema mišljenju pisca, iscrpljuju se sa momentom zaštoja u ofanzivnim operacijama, odnosno kada su ove divizije prinudene da pređu u odbranu. Tada dolaze do punog izražaja njihovi nedostaci, »jer će pozadi fronta samo stajati mase motornih vozila koje će, sa izuzetkom borbenih, prosto čekati

¹⁾ Die Abwehrdivision, von Dr F. R. Kornmann, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, septembar 1953.

na uspeh na frontu, kako bi im se otvorili drumovi. Ovim je ograničena i sama taktička pokretljivost trupa, jer su ove vezane za vozila, a vozila za drumove. Ova situacija negativno utiče i na upornost trupa u teškim okolnostima, u kojima će one »jednim okom stalno gledati unazad, prema svojim spasonosnim vozilima.«

Ističući problem snabdevanja motorizovanih divizija ogromnim količinama raznovrsnih potreba, a naročito pogonskog materijala, pisac postavlja pitanje da li je, baš s obzirom na zahtev pokretljivosti jedne armije, razumno staviti sve na jednu kartu, u ovom slučaju na kartu osiguranog dovoza ogromnih količina goriva, i nadati se da će one uvek uredno teći? Ovo važi čak i pod pretpostavkom ma kako dobre organizacije. Pri tome on podvlači da je čak i Ajzenhauerova ofanziva 1944 u Francuskoj, iako tehnički potpuno opremljena i snabdevena iz neiscrpnih izvora, zbog ovoga morala doći do zastoja.

Jedan od ozbiljnih nedostataka motorizovanih divizija leži i u teškoćama komandovanja, koje su kod ovih jedinica sa komplikovanim tehničkim aparatom daleko veće no kod pešadiskih divizija.

Osvrćući se, zatim, na karakter budućeg rata, pisac potpuno opravdano pretpostavlja da će kako u početku, tako i u daljem toku rata, uvek biti po više stotina kilometara fronta na kome će se izvoditi borbena dejstva lokalnog karaktera i na manjoj dubini, ili, pak, čista odbrana. Prema tome, a s obzirom na prethodna razmatranja o nepodesnosti motorizovanih divizija za odbranu, pisac izvlači zaključak da je formiranje »čisto odbranbenih« divizija (*rein Abwehr oder Auffangdivisionen* — divizije za »hvatanje«, zatvaranje i zaprečavanje neprijateljskih prodora), sa zaprežnom artiljerijom kao glavnim naoružanjem, ne samo celishodno nego i neophodno. On preporučuje uglavnom sledeći sastav ovakvih divizija:

— 3 pešadiska puka (9 bataljona) sa jačom PT artiljerijom: 1 izviđački bataljon (na oklopnim izviđačkim kolima); 2 puka poljske artiljerije (od toga jedan habički 105 mm, a jedan mešoviti — poljski i protivtenkovski); 1 puk teške artiljerije (2 divizion); 1 pionirsko-minopolagački bataljon (3 čete) i ostale specijalne jedinice.

Pored toga, on predviđa:

— *divizisku rezervu* — lovački protivtenkovski divizion; *korpusnu rezervu* — artiljerijske i tenkovske jedinice i *armijsku rezervu* — 1 artiljerisku i 1 tenkovsku diviziju.

U sastavu pešadije nalaze se još i potrebna borbena vozila, artiljerija — sa konjskom vučom i municiski transport — motorizovan.

Ovakvoj diviziji pisac pripisuje ove značajne prednosti:

1) Relativno niski troškovi opreme i naoružanja. Jer, »dok složene motorizovane divizije u potpunosti angažuju potencijal ratne industrije, ovakve odbranbene divizije crpu svoje mogućnosti samo iz broja stanovništva svoje zemlje, a svoju borbenu snagu zasnivaju na duhu boraca i stepenu obučenosti strelca i tobđžija«.

2) U početku rata zadatak najvećeg dela armije ionako je da stigne na odbranbene položaje određene početnim operacijskim planom, pri čemu pisac pretpostavlja da će ovakve divizije stići dovoljno blagovremeno i bez nekih naročitih smetnji od strane neprijatelja.

3) Ovakva divizija raspolaže snažnim vatrenim mogućnostima, te je u stanju da, uz preduzimanje ostalih mera i primenu raznih sredstava (naročito žičanih, protivtenkovskih, minskih i drugih prepreka), primora napadača na preduzimanje planskog napada i otkrivanje svojih namera. A samo nekoliko časova dobitka u vremenu posle početka napada, dragoceno je za branioca, jer mu omogućuje angažovanje sopstvenih rezervi. Zahvaljujući ovome, čak i strateške rezerve mogu biti blagovremeno pokrenute.

4) Iako manje pokretljive, ovakve divizije predstavljaju i u ofanzivi borbenu snagu visoke vrednosti — potpuno sposobnu da zaustavi, veže i konačno razbije neprijatelja na širokim frontovima, a naročito na onima ispred kojih se nalaze prirodne prepreke koje onemogućavaju masovnu upotrebu motornih vozila.

S obzirom na izloženo, ovakve »odbranbene« divizije pisac smatra kičmom odbrane zemlje, s tim da, ukoliko su one brojnije, utoliko više komandovanje može odlučnije preduzeti ofanzivu sa masiranim motorizovanim i tenkovskim divizijama.

Analizirajući sastav divizije koji predlaže pisac, pada nam u oči vrlo jaka artiljerija — 3 artiljeriska puka. Ako se

ovome dodaju artiljerija i minobacači u pešadiskim pukovima, kao i ako se uzme u obzir artiljerija u korpusnoj i armiskoj rezervi — namenjena za dejstvo pred frontom divizija, onda na diviziju dolazi prosečno preko 500 cevi. Ovaj se broj još znatno povećava ako se uzmu u obzir topovi na tenkovima, PA artiljerija, mnogobrojne bazuke, razni bacači i drugo. Ali, ovakva prezasićenost artiljerijom bazirana je na pišćevom shvatanju da artiljerija sa svojim mnogobrojnim konstrukcijama i kalibrima danas vlada bojnim poljem, a pešadija, sa svim svojim automatskim i ostalim teškim naoružanjem ima kao glavni zadatak da iskoristi dejstvo artiljerijske vatre. Pešadija dobrim delom danas i nije ništa drugo, a pre svega u odbrani, do zaštita duboko ešeloniране artiljerijske mase. A i jedno i drugo, tj. i jaka artiljerija i ovakva uloga pešadije u odnosu na nju, jasno govore o statičkom shvatanju borbe od strane pisca, koji je posmatra kao prost mehanički sudar ukupnog broja cevi sa jedne i sa druge strane.

Mi delimo mišljenje pisca po pitanju ogromnog značaja vatrene moći u savremenom ratu, pa sledstveno tome, i artiljerije kao njenog nosioca. Ali, shvatajući borbu ne samo kao sudar materijala, već i kao sukob još i drugih elemenata koji imaju veliki značaj za dobijanje pobeđe (moralni, znanstveni, itd.), sa njihovim raznovrsnim manifestacijama (upornost, izdržljivost, manevar) koje u prvom redu ostvaruje pešadija, mi se nikako ne slažemo sa mišljenjem koje pešadiju degradira na prostu zaštitu artiljerije. Naprotiv, po našem shvatanju, artiljerija svojom moćnom vatom treba da uništava, da ruši itd. — da bi omogućila uspeh pešadije, pa bilo to u napadu, bilo u odbrani.

Za nas je naročito važno mišljenje pisca protiv suviše oštrog kursa ka motorizaciji. Ovo je mišljenje tim interesantnije što je formirano na temelju iskustava

va tehnički visoko razvijenih zemalja i na Zapadnoevropskom ratištu, gde postoje jaki razlozi za forsiranje motorizovanih jedinica. Međutim, i kod njih se pojavljuje potreba za manje-više klasičnim sastavima pešadiskih divizija. Ovome u prilog govore i iskustva iz rata u Koreji, pošto se sve češće sreću mišljenja američkih vojnih stručnjaka koji u divizijama zahtevaju artiljeriju sa konjskom vučom, jer potpuno motorizovane divizije, i pored velike operativne, imaju slabu taktičku pokretljivost. Sva ova iskustva potvrđuju da su pešadiske divizije, snabdevene moćnim vatenim a naročito PT naoružanjem, prvoklasan ratni instrument u kome su u najvećoj meri objedinjene operativno-taktičke mogućnosti jedne ovakve formacije. Ovo naročito važi za armije koje se ne pripremaju da vode neki *Blitzkrieg* na velikim prostranstvima i čija su ratišta brdovita, ispresecana, ograničeno komunikativna i tome slično.

Mi se, međutim, ne slažemo sa piscem u pogledu »specijalizacije« ovakvih divizija kao čisto odbranbenih. Uostalom, i on sam na jednom mestu ističe njihovu vrednost u ofanzivnom smislu, pa zašto ih onda zvati »odbranbene«.

Stojeći na stanovištu da raznovrsna borbena sredstva ne isključuju, nego dopunjuju jedno drugo, mi smatramo da samo njihova celishodna kombinacija daje najveći efekat ratnom potencijalu jedne zemlje — armije. Otuda i motorizaciji pridajemo odgovarajući značaj, u smislu formiranja bilo potpuno, bilo delimično motorizovanih jedinica, zavisno od mogućnosti, potreba i uslova njihovog dejstva. Zato smatramo da je najcelishodnije rešenje imati logičnu srazmeru motorizovanih i klasičnih pešadiskih divizija, formiranih i opremljenih saobrazno savremenom razvoju ratne tehnike i vojne misli, kao i konkretnim lokalnim uslovima dejstva.

M. M.

Pukovnik Maks Vajbel: ZAŠTO SU ŠVAJCARSKOJ POTREBNI TENKOVI?

U svom članku pod gornjim naslovom¹⁾, koji je pisan u vidu pitanja i

¹⁾ Warum braucht die Schweiz Panzer, von Oberst Max Waibel, *Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift*, septembar 1953.

odgovara, autor izlaže svoja gledišta i razmišljanja o odbrani Švajcarske i o problemu tenkova koji je u vezi s tim.

S obzirom na specifične uslove same Švajcarske, njen geografski i politički položaj, nedostatak sopstvenih ratnih iskustava, teške industrije naoružanja itd.,

smatramo da je članak interesantan i da ga treba prikazati.

*

U početku svojih razmišljanja o problemu tenkova za odbranu švajcarske nezavisnosti, pisac analizira pitanje da li danas mala zemlja, kao što je Švajcarska, ima uopšte izgleda da odbrani svoju nezavisnost od jakog agresora. On smatra da je to apsolutno moguće, mada to ne znači da će se moći braniti svaka stopa zemlje. U posebnom slučaju Švajcarske, ovo važi tim pre što je danas za nju i odnos vojnih snaga susednih zemalja povoljniji no što je to bio ranije slučaj — 1914 i 1939 godine. Da li će Švajcarci biti u stanju da brane veliki, ili samo mali deo svoje zemlje, kaže pisac, zavisice od jedinstva švajcarskog naroda i njegove volje i odlučnosti da se brani. To opet mora doći do izražaja u spremnosti naroda da još za vreme mira izgradi snažnu i moderno opremljenu armiju. Duh i volja za otporom, pored materijalne opreme i obuke, predstavljaju odlučujuće faktore za ocenu valjanosti jedne armije.

Razmatrajući uticaj materijalne opreme na odbranu zemlje, pisac smatra da bi Švajcarska, ako bi želela da brani samo onaj deo zemlje koji je manje komunikativan, dakle, oblast Alpa, čime bi najveći deo teritorije i stanovništva bio prepušten neprijatelju, mogla to učiniti sa relativno manjim snagama i naoružanjem, nego ako bi branila otvorenu oblast *Mitteland*³⁾. Prema tome, ako se želi odbrana ove oblasti, Švajcarska armija mora raspolagati potrebnim borbenim sredstvima da bi se mogla suprotstaviti neprijatelju i odbaciti ga preko granice. Pokušaji da se *Mitteland* brani bez dovoljno naoružanja, po mišljenju pisca, završio bi se porazom koji bi doveo u pitanje i odbranu poslednjeg položaja — u Alpima. Prema tome, za ovu, širu, odbranu, treba imati teža ali pokretna borbeno sredstva za vođenje rata na kopnu kao i savremenu avijaciju. Karakteristike modernog načina vođenja rata sažete su u dva klasična pojma: *v a t r a* i *p o k r e t*. Sve važnije operacije na kopnu i u vazduhu pretstavljale su, ustvari, kombinovane

vane akcije najpokretljivijih jakih kopnenih vatrenih sredstava — tenkova i najbržih letećih borbenih i transportnih sredstava — avijacije. Sadejstvo ovih moćnih oružja dalo je svoj izrazit pečat odlučujućim bitkama Drugog svetskog rata.

Međutim, u planini se ne može primeniti masovna upotreba tenkova, koji su ovde ograničeni na akcije duž puteva i dolina. Ovo su razlozi, ističe pisac, zbog kojih su, u operacijama Drugog svetskog rata, planine u velikoj meri izbegavane, naročito za odlučujuće operacije. Stoga, ako bi se želelo da se odbrana Švajcarske ograniči samo na odbranu u *alpiskom redutu*, onda ne bi postojala velika bojazan od neprijateljskih tenkova koji bi, i kada bi se tamo pojavili, mogli biti odbijeni običnim sredstvima. Nažalost, ograničavanje odbrane samo na alpski redut dovelo bi do sigurnog gubitka glavnog dela Švajcarske. Slični zemljišni uslovi, samo u manjem obimu, nalaze se još jedino u oblasti Jure, čije uske doline i klisure onemogućavaju masovnu upotrebu tenkova (manevra) ali ne isključuju mogućnost uznemiravanja. Nasuprot tome, najveći deo *Mitteland*-a prolazan je za tenkove i to ne manje no što su bili oni zemljišni otseci na kojima su u toku Drugog svetskog rata vođene odlučujuće operacije. Ardeni i Loren su pružili mnoge prepreke tenkovima, ali su, upkos tome, u tim oblastima izvođeni i odlučni tenkovski napadi.

Postavlja se sada pitanje, nastavlja pisac, da li je Švajcarska armija, sa sredstvima kojima sada raspolaže, u stanju da na tenkoprolaznom zemljištu odbije jakog napadača. Izgleda da bi to bilo veoma teško. Švajcarska, doduše, već sada raspolaže sa PT oružjem i mogla bi sa osloncem na jake zemljišne oteke neko vreme davati otpor i izdržati, ali ne i sprečiti prodor neprijatelja. Ako neprijateljski prodor uspe, branilac mora biti u stanju da zatvori mesta prodora svojim brzopokretnim rezervama koje raspolaže jakom vatrenom moći i da ga napadne u cilju uništenja. Takav jedan zadatak, po mišljenju pisca, švajcarska pešadija će biti u stanju da izvrši samo ako bude praćena i snažno podržavana sopstvenim tenkovima. Ovo važi i za svaku drugu vojsku na svetu.

Govoreći o PT oružima sa kojima raspolaže Švajcarska armija pisac naglašava dve osnovne namene PT odbrane: sop-

³⁾ Švajcarska je većim delom (oko 70%) visokoplanjskog karaktera (Alpi i Jura), sa brežuljkastom visoravni zvanom *Mitteland* između njih.

stvenu zaštitu od tenkova i lov na neprijateljske tenkove. Prva obuhvata sva oruđa koja su prema svojim osobinama namenjena za PT borbu na bliskim otstojanjima (PT mine, bazuke, energie, PT topovi itd.), a druga, čiji je zadatak pronalaženje i uništavanje neprijateljskih tenkova, obuhvata avijaciju, tenkove i lovcve tenkova. Međutim, od ovih drugih sredstava, Švajcarska poseduje samo avijaciju i lovcve tenkova G-13. Grupisana ovako po svojoj nameni, ova oruđa se međusobno dopunjuju, ali se teško mogu međusobno zamenjivati.

Kod raketnih oruđa blesak pri opaljenju, pojava vatre i uskovitlana prašina, otkrivaju odmah mesto oruđa i privlače neprijateljsku vatru; PT topovi nemaju ovih svojstava, ali su teži i relativno nepokretniji, usled čega nisu najpogodniji za one zadatke koji zahtevaju naročitu pokretljivost. Sem toga, nezaštićena velika oruđa mogu biti izbačena iz borbe sa velikog otstojanja, i to od svakog neprijateljskog mitraljeza, s tim da neprijatelj uopšte ne angažuje tenkove. Tenkovskom napadu, nastavlja pisac, po pravilu prethodi snažna artpriprema koja ugrožava nezaštićenu poslugu PT oruđa daleko pre nego što dođe pod udar vatre neprijateljskih tenkova. Pored toga, pre i za vreme samog napada, protiv posluge će često dejsstvovati i neprijateljski niskoleteci avioni, a tom dejsstvu će biti izložena i sama oruđa. Iz svih ovih razloga, koji počivaju na iskustvima iz poslednjeg svetskog rata, u nekim vojskama su u pešadiskim pukovima uvedene tenkovske čete, umesto ranije uobičajenih PT četa naoružanih PT topovima.

Pisac naglašava da se sada postavlja pitanje da li je važnija zaštita posluge ili dejsstvo oruđa. On smatra da je zaštita protiv neprijateljske vatre, za svakog borca, a ne samo u tenkovskom dvoboju odlučujući faktor te ne može razumeti što se ovaj problem zapostavlja. Sam tenk je izraz potrebe za zaštitom od neprijateljske vatre. Ako dejsstvu oruđa pripada prvenstvo, ipak nema nikakve sumnje u to da je jedno pokretno i zaštićeno oruđe nadmoćnije u borbi od nezaštićenog oruđa iste vrste. Ako neka država poseduje PT top najnovije vrste, koji nadmašuje sve one ranije, sigurno je da će ona već sutradan ovaj isti top staviti pozadi oklopa i na gusenice. Nema nikakve sumnje da će tek tada sve mogućnosti ovog topa biti najbolje iskorišćene.

Po pitanju apsolutne zaštite za poslugu, pisac ističe da takva zaštita ne postoji i da se može govoriti samo o relativnoj zaštiti. Neprijateljski tenkovi koji bi preduzeli napad protiv švajcarske pešadije, pre nego što dođu na otstojanje od oko 1.000 m, mogu imati sasvim slab oklop. Tek kada uđu u zonu dejsstva PT topova, a naročito ispod 300 m — kada budu došli pod dejsstvo raketnih oruđa —, neprijateljskim tenkovima će biti potreban deblji oklop, čime opasnost proboga ipak neće biti otklonjena. Slučaj takve relativne zaštite imamo i kod PA artiljerije.

Razmatrajući svojstva jednog tenka koji treba da podržava pešadiju, pisac smatra da bi njegove najvažnije osobine trebalo da budu ove: na prvome mestu, pokretljiv top sa velikom brzinom nišanja i gadanja i velikom moći; zatim, jak oklop — otporan ne samo protiv malokalibarskih zrna i većih parčadi granata, već i protiv velikih PT oruđa, i najзад, velika terenska pokretljivost. Što se tiče težine tenka koji bi imao sva ova svojstva, ona bi uglavnom bila određena samo veličinom oruđa, kupolom i okloпом. Sa oruđem preko 85 mm kalibra i jakim odgovarajućim okloпом, danas se mora računati sa težinom tenka između 35 do 45 pa čak i do 50 tona.

Po pitanju lakog, srednjeg i teškog tenka, pisac ističe da laki tenk predstavlja produkt predratne koncepcije operativnog oklopnog rata sa masom malih i brzih tenkova — bez podrške pešadije. Ali je, u Drugom svetskom ratu, ova koncepcija ispravljena, pošto su borbena iskustva ubedljivo dokazala da uspeh operacije protiv žilavog protivnika zavisi od uskog sadejsstva pešadije i tenkova, a ne od mogućnosti brzog upućivanja tenkovskih jedinica protiv udaljenih ciljeva. Prema tome, ukoliko tenkovima padne u deo zadatak da učestvuju u pešadiskoj borbi, oni taj zadatak mogu izvršiti samo ako raspolažu jakim okloпом i velikom vatrenom moći. Svi srednji tenkovi iz prošlog rata bili su i pre njegovog završetka zamenjeni težim tipovima — zbog zahteva za još većom vatrenom moći i jačim okloпом (*Sherman, T-34, Panther* itd.). Međutim, tipovi lakih tenkova nisu dalje razvijani. No, u težnji za tenkom koji bi se mogao transportovati avionom, posle rata se počelo raditi na konstrukciji lakšeg tenka. U toku ovog nastojanja, Amerikanci su usavršavali jedan tenk od 28 tona, a Francuzi čak i jedan od 13 tona. Za ove tenkove su bili postav-

ljeni sasvim drugi uslovi, a na prvom mestu je bila precizirana maksimalna težina zbog vazdušnog transporta. Oni su namenjeni za izviđanje. Posto se u ovom slučaju išlo za pokretljivošću i brzinom, a ne za sadejstvom u pešadijskoj borbi, odustalo se od jakog oklopa i zadovoljilo se sa topom 76 mm, odnosno 75 mm. Pisac naglašava da je potpuno jasan razlog zašto Švajcarci nisu nabavljali u inostranstvu lake tenkove za podršku pešadije — takvih tenkova nema! Američki »laki tenk« je sa svojih 28 tona, lakši samo za 6 tona od ruskog srednjeg tenka T-34, a s druge strane, dva puta je teži od francuskog tenka AMX-13. Švajcarci ne smeju predvideti ovu veliku razliku koja postoji unutar kategorija »lakih tenkova«, jer bi ih to dovelo do upotrebe jednog istog pojma za bitno različite stvari.

Analizirajući mogućnost upotrebe lakšeg i jevtinijeg tipa tenka, koji bi se mogao nabaviti u većem broju no što je to slučaj sa teškim tenkovima, pisac zaključuje da bi to bilo pogrešno i da takvo rešenje ne bi donelo ono što se očekuje, naimе, prave tenkove za podršku pešadije. Prvenstvena namena lakih tenkova je za izviđanje i obezbeđenje.

Razmatrajući putnu mrežu Švajcarske i pitanje kako bi se ona odrazila na težinu tenkova, pisac ističe da se na većem delu švajcarskih puteva mogu kretati tenkovi i do 50 tona. Uski prolazi u selima mogli bi se izbeći obilascima. Problem nosivosti mostova na putevima postoji samo tamo gde voda nije gazna. Putna mreža I klase, uključujući mostove sa dva kolotruga može se sa vrlo malim izuzetkom potpuno koristiti. Međutim, ostali će se mostovi morati prethodno ojačati. Železnički mostovi se mogu koristiti bez izuzetka, što će, s obzirom na veliku razgranatost železničke mreže, predstavljati znatno proširenje manevarskih mogućnosti. Poznato je da je Nemačka krajem prošlog rata imala najteže tipove tenkova, čija je težina prelazila dva, pa i tri puta »proračunatu« nosivost mostova od 25 tona, pa su ipak preko njih prelazili i *Panther* od 45 tona i *kraljevski tigar* od 70 tona.

Izlažući problem mogućnosti izvođenja nastave, vežbi i manevara, pisac konstatuje veliki nedostatak sopstvenih poligona za izvođenje nastave i vežbi, kao i sužavanje upotrebe tenkova na vežbama i manevrima zbog izbegavanja nanošenja poljskih i šumskih šteta. Osnovna

obuka se izvodi na vežbalištima; dok se pri vežbama sa velikim jedinicama, u većini slučajeva, tenkovi samo markiraju.

Pisac zatim razmatra zavisnost upotrebe tenkova od prisustva ili nadmoćnosti sopstvene avijacije i ističe da bi bilo pogrešno zaključiti da tenkovi bez avijacije ne mogu upšte doći do izražaja. Ovo bez obzira na to što su velike kopnene operacije u Drugom svetskom ratu pretpostavljale usko sadejstvo između avijacije i oklopnih jedinica. Tenkovi koji se bore u okviru pešadiskih dejstava, nisu jače izloženi tučenju neprijateljske avijacije nego što je sama pešadija i, izuzev direktnih pogodaka raketnim ili napalm bombama, mnogo su manje osetljivi na vatru iz aviona no pešadija. Pri obrušavajućem dejstvu neprijateljskih aviona ovi će se neminovno naći u zoni dejstva PAO i mogu isto tako biti oboreni. Za ovo može poslužiti i primer Koreje gde je, upkos nadmoćnosti snaga Ujedinjene komande u vazduhu, protivnička strana ipak upotrebljavala tenkove.

Po pitanju mogućnosti i rentabilnosti sopstvene proizvodnje tenkova, pisac kaže da se taj problem nalazi u studiji i da se na njega ne može još dati definitivni odgovor, pošto nedostaju iskustva. Smatra se da razvoj jednog aviona zahteva oko 7 godina, računajući od prvog crteža do seriske proizvodnje. Ukoliko se u inostranstvu smatra da je za tenk potreban kraći period vremena, tj. 3-5 godina, treba uzeti u obzir da to važi za zemlje koje imaju baš ono iskustvo u tehničkoj proizvodnji, koje Švajcarska nema. Pisac naglašava da treba uzeti u obzir da će ustrojstvo Švajcarske armije od 1951 godine biti tek onda realizovano kada u njoj bude uvedeno oklopno oružje. Inače se postojeći operacijski planovi ne bi mogli izvesti.

U pogledu finansijske strane vojnih izdataka, pisac podvlači da, prema zvaničnom mišljenju, granica opterećenja narodnog dohotka — za vojne izdatke — ne sme da pređe 5%. Prema tome, kada narodni dohodak Švajcarske iznosi oko 20 milijardi franaka, onda bi izdaci na narodnu odbranu, u granicama snošljivosti, iznosili 1 milijardu godišnje. Međutim, za potrebe narodne odbrane sada se troši samo pola milijarde, dok se, s druge strane za alkohol i duvan troši 1,3 milijarde godišnje.

Odgovarajući na pitanje da li je tenkovsko oružje preživelo, pisac kaže da

nema nijednog modernog oružja koje nije od nekog vojnog pisca bilo diskreditovano i smatrano kao preživelo. U doba kada se vazduhoplovstvo počelo razvijati punim zamahom, bilo je ljudi koji su proricali da je ratu na kopnu došao kraj i tražili da se vojska ukine. A kada je pred Drugi svetski rat oklopno oružje otkrilo svoju udarnu snagu, opet su neki proroci najavljivali kraj pešadije. Kada se danas tenkovi označavaju kao preživeli, to su potpuno pogrešna shvatanja za koja nema nikakve ozbiljne osnove. Organizacija oklopnog oružja u današnjim velikim armijama ne daje nikakve znake o zastarelosti tenkova, niti su za takva shvatanja dala povoda iskustva iz Koreje. Što se tiče napora za odbranu Švajcarske, pisac naglašava da su oni prilagođeni osobenostima naroda i zemlje i da je na osnovu toga i sprovedena vojna organizacija i obuka. No, Švajcarci se moraju čuvati da ne izađu iz granica onoga što je moguće i ostvarljivo, te da ne zapadnu u špekulacije i podlegnu raznim krilaticama. Naprimer, neposredno pred Drugi svetski rat, jedan istaknuti švajcarski vojni pisac je preporučivao kao jedino mogući metod koji bi imao izgleda na uspeh — odbranu mitraljezima. Po pitanju tenkova, bila je ubačena druga krilatica »dinamika protiv mase«, sa ciljem da se dokaže da se tenkovi (masa) mogu pobediti i lakim sredstvima, a ne samo tenkovima. Međutim, tenkovi su baš ta najdinamičnija sredstva, jer najuspešnije sjedinjuju vatru, pokret i oklop. Upravo,

ta je ogromna dinamika oklopnog oružja i dovela u toku Drugog svetskog rata do toga da se odustane od samostalnih operacija lakih tenkova i da se oni učine težim u cilju združenja sa pešadijom.

Po mišljenju pisca, srednji tenkovi bi formacijski trebali da pripadnu pešadiji, za čiju podršku i služe. Po pešadiskim pukovima svake divizije treba uvesti tenkovski bataljon — namesto trećeg streljačkog bataljona. Brdska divizija trebalo bi da dobije jedan naročiti pešadisko-tenkovski puk. Laki tenkovi treba da obrazuju izviđačke jedinice u divizijama i brdskim brigadama. Time će one dobiti jako pokretno borbeno sredstvo, sa snažnom vatrom, koje danas još nemaju. Jedan deo lakih tenkova bio bi uveden u mešovite pešadisko-tenkovske pukove brdskih divizija.

*

S obzirom da se u ovom članku tretira problem odbrane jedne male zemlje, okružene relativno velikim susedima, smatramo da je članak interesantan i poučan. Međutim, ne bismo se mogli složiti sa piscem da nijedna vojska na svetu ne raspolaže takvom pešadijom koja bi bez sopstvene tenkovske zaštite bila u stanju da napadne neprijatelja podržavanog od tenkova. Naša iskustva iz Narodno-oslobodilačkog rata o tome govore sasvim drugačije.

R. T.

OVIH DANA IZLAZI
IZ ŠTAMPE KNJIGA

PODGORIČKI SREZ U TRINAESTOJULSKOM USTANKU

OD GENERAL-MAJORA
VOJA TODORVIĆA

ПАЖЊА САРАДНИЦИМА

Да би се у часопису „Војно дело“ могао штампати што већи број чланака, у којима би се обрађивали поједини проблеми, а не више њих у исти мах, Уреднички одбор је слагао на гледиште да се убудуће начелно не штампају чланци дужи од једног штампаног табака.

Због тога се умољавају сарадници да достављају такве чланке чији обим неће прелазити 10-15 страница куцаних на писаћој машини са проредом.

УРЕДНИШТВО

ЦЕНА 50 ДИИ.